

Лезги Газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чІал хуьх!**

Ветеранриз савкъат

Дагъустандин патай сенатор, карчи Сулейман Керимова Ватандин ЧІехи дяведин Дагъустандин вири ветеранриз ва Ленинграддин гьалкъада хъайи-буруз **1 миллион манат** савкъат яз гуда.

Мукъвара малум хъайивал, С.Керимова Гъалибвили 75 йисан юбилейдихъ галаз алакълу яз Дербент шегьердин ветеранриз гьар садаз 1 миллион манат гун къетІна. Шегьерда алай вахтунда ахътин 5 ветеран яшамш жезва.

СМИ-дин такъатра и хабар чкІайдалай къулухъ, Дагъустандин агъалири сенатордивай ихътин пишкеш чи республикада яшамш жезвай гьар са ветерандиз ва гьалкъада хъайи Ленинград хвейибуруз гун тІалабна. Дагъустанда Ватандин ЧІехи дяведин 82 ветеран ва 9 «блокадник» яшамш жезва.

Сулейман Керимова агъалирин тІалабун хушвилелди къабулна ва лап четин вахтара Ватан хвейи къегъалриз гьар жуьредин куьмекар гуз гъазур тирди малумарна.

1920 – йисалай акъатзава

N 14 (10919) хемис 2 – апрель, 2020 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

КъетІен гьалар кардик кутунва

Чи мухбир

“Лезги газетдиз” Дагъустандин Къилин ва Гъукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайивал, республикада 1-апрелдилай инсанар азаддаказ санай масаниз финал сергъятар эцигнава.

Владимир Васильева алай йисан 18-мартдиз къабулай 17-нумрадин “Вини дережада аваз гъазурвал акунин гьалар кардик кутун” приказдик бязи дегишвилер куктунва. Абура асаслу яз, дагъустанвийри диндин идарайриз, диндихъ галаз алакълу адетар себеб яз гзаф къадар инсанар кІватІ жезвай чкайриз, республикадилай къецепатаз фин тавун меслятнава. Идалай гъейри, санитариядинни эпидемиологиядин гьалар хъсанарунин макъсаддалди тайин са игътияж аваз куьчедиз экъечІайла маса инсанрилай 1,5 метрдин яргъа акъвазун чарасуз я.

Карантиндин жигъетдай къабулнавай серенжемрикай рахайтІа, 1-апрелдилай инсанривай, РД-дин Гъукуматди гузвай махсус пропуск гвачиз чпин кІвалерай экъечІиз жедач. Республикадин Къилин Указда къейднавай шартІарал асаслу яз, кІвалай махсус пропуск гвачиз анжах агъадихъ галай дуьшуьшра экъечІдай ихтиярар ава:

- эгер уьмуьр ва сагъламвал хата-лувлик акатнаватІа ва я медицинадин рекъай тади куьмек гьерек хъанватІа;
- кІвалахал физватІа (къейд ийин хьи, РФ-дин Президентди къабулай

Указдин бинедаллаз СМІ-дин, финан-рихъ галаз алакълу идарайрин, азар-ханайрин ва са жерге маса тешкилат-рин кІвалах акъвазарнавач, абуру къетІен гьалара кІвалахзава);

- кІвалахдихъ галаз алакълу яз республикада санай масаниз фин чарасуз ятІа;

- игътияж авай метягъар маса къачузватІа;

- яшайишдин зирзибил гадарзаватІа;
- кІвалин гъайванар сейрдиз акъуд-заватІа (и дуьшуьшда кІваливай 100 метрдин яргъаз фидай ихтиярар авач).

Къейд ийин хьи, Дагъустандин Къил Владимир Васильеван Указда къейднавай сергъятар духтурриз, къанун-къайда хуьдай органрин векилриз, МЧС-дин, яшайишдин рекъай къуллугъар ийидай ва инсанрин сагъламвал, хатасузвал хуьнихъ галаз алакълу авай маса идарайрин векилриз талуькъ туш.

Владимир Васильеван буйругъдалди республикадин агъалийриз паркариз, ял ядай багълариз фин къадагъа авунва. Мисал яз, Махачкъалада “Октябрдин 50 йисан”, “Ленинан комсомолдин”, “Интернационалист аскеррин”, “Ак-Гель” паркар гъахъзавай чкайр ракъун махсус жуьгун-ралди агалнава.

РФ-дин Роспотребнадзордин РД-да авай Управленидин пресс-къуллугъди хабар гузвайвал, 1-апрелдиз авай делил-ралди, Дагъустанда коронавир акатна-вай инсанрин къадар 15-дав агакънава. Абури вири къетІен гуьзчивилик ква ва сагъар хуьвунин серенжемар къабулзава.

Пегъуьн акатнава лагъана шак физвай-бур 30 кас ава. Абурукай пуд кас 65 йиса-лай виниз яшда авайбур я. И ксарик коронавир акатнавани, акатнавачни тести-къарун патал анализар Москвадиз рекъе тунва.

РД-дин Минздравдин пресс-къул-лугъди хабар гузвайвал, пегъуьн акатна-ватІа чирун патал къенин йикълди рес-публикада 1397 кас ахтармишнава, 867 кас лагъайтІа, карантиндал ала.

Са шумуд юг идалай вилик, уьлкве-дин хейлин регионра хъиз, Дагъустанда-ни маскайрин патахъай къитвал авай. И месэла гьалун патал республикадин са шумуд кархана маскаяр цваз эгечІна. Абу-рун арада Къизлярдин КЭМЗ заводни ава. Идакай анин генеральный директор ИБ-рагъим Ахматова гайи хабар “Дагъустан” РИА-ди раижна.

“Чи завод медицинадин маскаяр цваз эгечІна са шумуд югъ я. Чаз акъвазвайвал, къенин юкъуз аптекайра абур кит хъан-ва. Са сменада чна агъурдав агакъна маскаяр цвазва”, - лагъана Ахматова.

Ада алава хуьурвал, санлай къачур-ла, заводда 2 агъурдалай гзаф ксари кІвалахзава. Адан гафаралди, заводдин къуллугъчийриз и маскаяр пулсуздаказ пайзава.

Къизлярда кардик квай “Концерн КЭМЗ” ОАО 1962-йисуз арадал гъана, ам асул гъисабдай “Сухой” авиациядин хол-дингдин тешкилатдин ва Россиядин са-молетостроительный “МиГ” корпорация патал авиациядин техника туькълурунал ва арадал гъунал машгъл я.

Нумрадай кІела:

БАТАНПЕРЕСВАП

Вилик жергейра...

1941-йисан 23-декабрдиз Загърабаз ар-миядин жергейриз эвер гана. Гъа йикълал Ватандин ЧІехи дяведин эхиримжи йикъл-ди ам дяведин рекъера - вилик жергейра хъана. Сифтедай Загърабакай жергедин аскер, ахпа отделенидин командир, взвод-дин командирдин заместитель хъана. 1944-йисуз ада офицервили курсар кІел хъуеуна.

► 3

БАТАНПЕРЕСВАП

Къисас вахчур хва

Лишанчийрин 386-дивизиядин военный комиссар 1942-йисан июлдиз Севастополь шегьер пехъи душмандикай хуьзвай къиз-гъин женгера игътивилелди телеф хъана. И кардикай хабар агакъайла, цІемуьжуьд йиса авай Абдуселиман хва Назарали ху-шуналди фронтдиз физва, душмандилай къисас вахчуз.

► 5

ТАРИХ

Лезгийрин гапур

Амайбурулай тафаватлу яз, лезги га-пурдал и кІалубар гъяркъуьдаказ ва дерин-вал аваз ийизвай. Ихътин къайдади тия мягъкемарзавай ва гапурдин заланвал тІимил жезвай. Гапурдин къадар (яни яр-гъивал) муьштерийрин тІалабунрилай аслу тир. Анжах са лезги гапурдиз хас къетІен нехишрикай делилар авач.

► 6

САГЪЛАМВАП

Азарлуйрин къайгъудар

Эльмира Мегъамедовадилай больница-дин отделенидин кІеле авай ксарни, кІва-лахдин юлдашарни рази я. Иппаки - кол-леджар куьтягъна къевезвай жегъил мед-сестрар.

► 8

УЬМУЬР

Аялдин низам гьикІ мягъкемарда?

Гележегда аялди вич чІурукІа тухун тавун патал адан тариф ришветдин жуь-реда авун чІехибурун патай гзаф жезвай гъалатІ я. Виридалайни хъсанди аялдихъ галаз авай рафтарвал сергъятламишун ва я ам рикІ алай машгъулатдикай магъ-рум авун я.

► 9

МЕДЕНИЯТ

Умуддин цІирерни авачиз туш

...Лезгийри къве жуьредин гамар храз-вай - табунинбур ва чичІединбур. Табунин гамар лап сур девиррихъ галаз алакълу я. Немсерин искусствовед Г.Ропа вичин “Шарк патан гам” ктабда Кавказдин гамар Азиядин гамарилай вилик пайда хъайиди субутзава ва Кавказдин табунин гамар абурулай еридиз хъсан тирди къейд-зава.

► 10

Гь.Ж. Мурадалиев

31-мартдиз чав залан хабар агакна: 66 йисан яшда аваз Меьгарамдхурун райондин администрациядин килин сад лагъай заместитель Гьабибуллагъ Желилович Мурадалиев рагъметдиз фена.

Гь.Ж.Мурадалиев 1954-йисуз дидедиз хъана. 1975-йисуз ада Кубандин хуьрун майишатдин институт акъалтарна ва Меьгарамдхурун райондин "Серго" совхозда агроном яз кваллахиз гатунна. 1977-1979-йисара Гь.Мурадалиев Меьгарамдхурун райондин ВЛКСМ-дин гъахъ-гъисабдинни финансрин сектордин, гуьгъуьнлай, са йисан вахтунда, тешкиллувилин отделдин заведующийдин везифаяр тамамарна.

1980-йисуз ам Меьгарамдхурун райондин ВЛКСМ-дин 1-секретарвиле тайинарна. И къуллугъ киле тухуз пуд йис арадай фейила, Гь.Мурадалиев Советрин Армиядин жергейриз къуллугъиз эвер гана. Ада Ватандин вилик вичин хивевай пак буржи сиясатдин рекъй ротадин командирдин заместитель яз килиз акъудна.

Армиядилай гуьгъуьниз ада жуьреба-жуьре йисара Меьгарамдхурун райондин "Сельхозхимия" объединенидин председатель, "Мирный" совхоздин директор, райондин администрациядин сад лагъай заместитель яз кваллахна.

1998-2001-йисара райондин администрациядин килин сад лагъай заместитель яз хуьрун майишатдин управленидин начальникдин везифаярни тамамарна.

2001-йисалай вичин уьмуьрдин эхиримжи йикъалди Гь.Мурадалиева Меьгарамдхурун райондин администрациядин килин сад лагъай заместитель яз зегъмет члугуна.

Кваллахдин рекъе къалурнавай агалкъунрай адаз РД-дин Госсоветдин Гуьрметдин грамота, "РД-дин хуьрун майишатдин лайихлу работник", "РД-дин халкъдин образованидин отличник" тварар гана.

Гьабибуллагъ Желилович «Лезги газетдин» вафалу амадагрияни сад тир. Ада гъар йисуз милли члалал акъатзавай газетдин тираж артухаруник вичин пайни кутазвай. Ам къени инсан, хайи чилин, члалан къадир авай члехи ватанперес, кар алакьдай тешкилатчи, тежрибалу меслятичи, насигъатчи тир. Гъахътинди яз ам чи риклерани амуькъа.

“ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН” редакциядин коллективди Гьабибуллагъ Желилович Мурадалиев рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз адан хизанриз, багърийриз башсагълугъвал гузва.

Цийибур къачунин къайгъуйрик

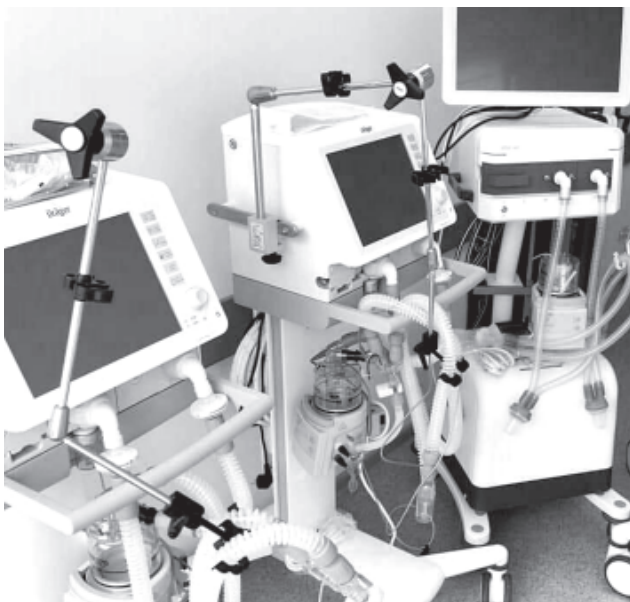
Алай вахтунда Дагъустандин здравоохраненидин министерство жигеррин азарди тади гузвай ксар патал искусственный вентиляциядин 58 аппарат (ИВЛ) къачунин къайгъуйрик ква. Абурукай региондиз 8 агакнава. Накъ абур республикадин садакай масадак акатдай азаррин центрадиз рекъе тунна. Идакай РД-дин здравоохраненидин министр Жамалудин Гъажибрагъимов хабар гана. Амайбурни мукъвара агакьун гуьзетзава. Къенин юкьуз республикадин медицинадин идарайра ИВЛ-дин 688 аппарат ава.

Идалай гъейри, министерстводин руководстводи кислороддин 50 концентрат маса къачунин патахъайни къайгъу члугъзава. Гьикл хьи, коронавирус акатнавайла, кислороддалди (оксигенотерапия) сагъарунин къайдадикайни геьеншдиз менфят къачузва.

Мадни азар акатнавай ксар санай масаниз тухудай изоляторар, дезинфекционный мобильный камераяр ва маса тадаракар маса къачудайвал я.

Къейд ийин хьи, РФ-дин Гьукуматди уьлкведин регионар патал 5 агъзурдалай виниз ИВЛ-дин аппаратар маса къачун патал резервдин фондунай пул чара авунва. Дагъустан патал ИВЛ-дин 171 ва ЭКМО-дин 2 аппарат маса къачудайвал я. Абури кваз мукъвара чи региондиз 229 аппарат агакьдайвал я.

“Республикадин здравоохраненидин министерство коронавирусдихъ галаз алакьалу яз арадал атанвай эпидемиологиядин гьалара кваллахуниз гъазур жезва. Къенин юкьуз медицинадин идарайра аппаратрин кьитвал авач. Эгер республикада карантиндал амал тавуртла, инсанри квалера ацу-

къунин эвер гун кваз такъуртла ва идахъ галаз алакьалу яз члугу гьалар арадал атайтла, мумкин я, авай тадаракарни бес тахъун. Мумкинвал авай гъар са кас квалле амуькун лап важиблу я. Ихътин серенжемри куьн ва куь багърийар члугу азардикай хуьз кьумекда. Квалле акъудзавай вахтуникай менфят хкудиз алахъ”, - лугъузва РД-дин здравоохраненидин министр Ж.Гъажибрагъимов.

Келзавайбурун фикирдиз!

Эгер квек коронавирусдин лишанар - бедендал ифин акъалтун, меьки фул акатун, туьтер кудай хьиз хьун, уьгъуьяр акатун, хур къун, нефес дар хьун кватла:

1. Квалей къежел экъечлмир.
2. Квалле авай ксаривай яръга хьухъ, иллаки члехи яшара авайбурувай. Чинал маска алукл.
3. Квалин гъава мукъвал-мукъвал дегишара, ара-ара

гилер чуьхуьх ва гилер галуькай чкаяр антисептикдалди михьи ая.

4. Куьн яшамиз жезвай чкадин поликлиникадиз ва я РД-дин здравоохраненидин министерстводин коронавирусдиз талукъ суалар къабулзавай линиядиз зенг ая: **+7 (8722) 67-15-99.**

5. Куь гьалдикай коронавирусдин жигъетдай тадиз серенжемар къабулдай линиядин нумрадиз: **8 (800) 350-00-63** зенгна, хабар це.

6. Эгер куьн къецепатан уьлкведий ва я маса региондай хтанватла, гьаклни анрай хтай ксарихъ галаз алакьа хъанватла, телефондай духтурдиз лагъ.

7. Участковый духтурдин меслятрал амал ая.

8. Духтурди квевай коронавирус квани-квачни чирун патал тест къачун мумкин я (ихътин лазимвал авани-авачни духтурди тайинарда). Ихътин ахтармишун киле тухун патал нерай ва сивай яд хътин затл (смывы) ва ивидин анализ къачуда.

9. Тестдин нетижа са шумуд йикъалай малум жеда.

10. Эгер квез недай суьрсет ва я дарманар къачудай кас авачтла, чпин ашкъидалди куьмекар гудай ксариз зенг ая: **8 (800) 200-34-11.**

11. Лазимвал (амни духтурди тайинарда) аваз хъайитла, куьн азарханада къаткурда.

Къилин редактордин гаф

Тегъуьндин есирда

Меьгамед ИБРАГЪИМОВ

Играми газет келзавай-бур! Алай вахтунда вири инсаният члехи завалдин хаталувилик акатнава. Коронавирус лугъудай тегъуьндихъ инсаф авач: саки гъар юкьуз жуьреба-жуьре уьлквейра цлудралди инсанар адан къурбандар жезва. Ам акатай инсанар сагъар хъийидай дарма-

нар акъудзаватлани, геьенш къатариз чуклун тавурай лугъуз, уьлквейри сергъатар агалзаватлани, агъзурралди инсанар квалера чуьнуьх жезватлани, хейлин маса серенжемарни къабулзаватлани, гьелелиг инсаният и тегъуьндин есирдай акъатнавач.

Лагъана кланда, Китайдилай, 3 агъзурдалай гзаф инсанар телеф хъанатлани, тегъуьндин вилик пад къаз алакьна. Амма тамамдиз ваъ. Гьелелиг ада вичикай и уьлкведани хабар хгузва. Акъалтлай пис гьалар Европада арадал атанва. Италиядивай, Испаниядивай, Германиядивай, Франциядивай ва са жерге маса уьлквейривай коронавирусдин гужумриз дурум гуз жезвач. Америкада лагъайтла, адан къурбандрин къадар 3400-лай алатнава.

Пешекаррин меслятрихъ яб акалайтла, инсандихъ, тайин тир къайдайрал амал авуртла, коронавирусдин винел гьалибвал къачудай мумкинвал ава. Сифте нубатда, маса инсанрихъ галаз алакьа тахъуниз кьетлен фикир гана кланзава. Инсандиз вичик тегъуьн акатнавайдакай сифтегъан 10 йикъан къене хабар тахъун мумкин я. Духтуррин гафралди, гзаф дуьшуьшра инсандик коронавирус акатнавайди гъафтедилай гзаф вахт алатайла винел акъатзава. Гзаф къадар инсанар кватл жезвай чкайриз фин хаталу я. Жезмай къван квалле ацуькайтла хъсан я. Амма ара-ара хелвет чкада (квалерихъ галай сала, багъда) михьи гъавадал экъечлун герек я. Мукъвал-мукъвал гилер чуьхуьх, чуьхуьн тавунвай гилер чинивай гуьцлмир. Игъти-яж аваз куьнедиз экъечлна, туьквендиз фена кланзаватла, чинал махсус маска алукл. Гаф кватай чкадал къейд ийин хьи, чи республикада са шумуд югъ идалай вилик маскайрин кьитвал авай. Къепака и месэла гьална акъалтлардайвал я. Маса регионрай гъунилай гъейри, маскаяр чкадални гъазурзава. Маскаяр квевайни гъар садавай жунадикай квалин шартларани гъазуриз жеда.

Коронавирус себеб яз дуьньядин ериш дегиш хъун мумкин я. Урусатда хьиз, хейлин маса уьлквейрани гзаф къадар карханайрин кваллах вахтуналди акъвазарнава, экономика яваш камаралди вилик физва, къецепатан уьлквейра авай ватангълийривай хайи чилел хквез жезвач, инсанар телеф жезва... И сиягъ мадни давамариз жеда.

Шукур хуурай Аллагъдиз, и жигъетдай чи уьлкведа авай гьалар са акъван писбур туш. Президентди, субъектрин килевайбуру коронавирусдин сергъатар геьенш хъуниз акси серенжемар къабулзава. Гзаф чкайра хьиз, Дагъустандани образованидин, культурадиди идарайри, гзаф къадар карханайри вахтуналди кваллахзавач. Республикадин килевайбуру агъалийриз квалерай экъечл тавуниз, гигиенадин къайдайрал амал авуниз эвер гузва. Дагъустандин азарханаяр кьетлен гьалара кваллахунал элячлнава.

Тегъуьнди чи редакциядин кваллахдин къурулушдани дегишвилер тунва. Гзаф чкайра хьиз, чнани кьетлен гьалара кваллахзава. 31-мартдиз РД-дин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникацийрин министрди республикада акъатзавай газетрин, журналрин редакторрихъ галаз совещание киле тухвана. Адан сергъатра аваз газетар, журналар чапдай акъудуниз, абур келзавай-бурал ахгакъаруниз талукъ месэляяр веревирдна. “Дагъепечать” ГАУ-дин директор Юсуп Хайдакова хабар гайивал, республикада са жерге киоскрин кваллах вахтуналди акъвазарнава. Почтадин отделенийри гьелелиг виликдай хьиз кваллахзава. Республикада газетар чапдай акъудун давамарда.

Вири Аллагъдин гиле ава. Пакадин югъ гьихътинди жедатла анжах Адаз чида. Анжах ам бахтлуди, экуьди хъун тайин тир къадарда чалайни аслуя. Ша чна вирида духтурри, пешекарри къалурзавай меслятрал амал ийин, Халикьдивай чун таквадай баладикай, дуьшуьшдикай хуьн тлалабин.

Чехи Гъалибвили - 75 йис

Гъажи КЪАЗИЕВ

ДЯВЕ куьтягъ хъана 75 йис алатнаватлани, гзафбурун риклера къедалди хирерин гелер ама.

1941-йисан 21-июндиз хабарсуз чи ислягъ Ватандал чапхунчи Гитлера гъужумайла, къене рик авай гзаф дагъвияр гуьгъуьллу-даказ фронтдиз рекъе гъатна, гъабурун жергедаваз - кьурушвиарни. Кьурушдилай Ватан хуьз 575 кас фена, гъайиф хьи, абурукай саки 400 касдиз хайи ерийрал тхун къисмет хъанач. Гъабурун жергедай яз 24 кас гел галачиз квахъна.

Кьурушвиар дегъ заманайрилай инихъ хипехъанар яз виринра машгъур хъайиди тир. **АСЛАНОВ Загъраб** бубадин хизанни гъабурукай я. Гъеле 1934-йисуз Докъузпара райондин Кьурушдал цийиз артелар тешкилдайла, 16 йиса авай Загъраб лапагрин бригадин бригадирвал тапшурмишнай. Гуьгъуьнлай хуьре Ф.Энгельсан тварунихъ галай колхоз тешкилдайла, сифтебурук кваз абурун еке хизан колхоздиз гъахънай. Загъраб бубади бригадирвили везифаяр Ватандин Чехи дяве башламиш жедалди намуслудаказ кыле тухванай.

1941-йисан 23-декабрдиз Загърабаз армиядин жергейриз эвер гана. Гъа йикъалай Ватандин Чехи дяведин эхиримжи йикъалди ам дяведин рекъера - вилик жергейра хъана. Сифтедай Загърабакай жергедин аскер, ахпа отделенидин командир, взводдин командирдин заместитель хъана. 1944-йисуз ада офицервили курсар клел хъууна.

Вилик жергейра...

Гъамиша кIвенкIве жергейра аваз, адал пуд сеферда залан хирер хъана, виридалайни залан хер - Будапешт азад ийидай женгера чапла кIвачел. Духтурар кIвач хуьз гъикъван алахънайтлани, хъаначир. Эхирни кIвач атIана. КIуьд вацра Загъраб госпиталра къаткана, адан япарихъ дяве куьтягъ хъана, фашистрин Германиядин винел Гъалибвал къачуна лагъай шад хабарни агахъна.

Асланов Загъраб женгера къалурай жуьрэтлувилерай СССР-дин Верховный Главнокомандующий И.В.Сталинан къулар алай Чухсагъулдин чарариз, ордендиз, медалриз лайихлу хъана.

1945-йисан эхирра Загъраб буба, 2-группадин инвалид яз, Кьурушдал хтана.

Гъамиша ам жемятдин къула хъана. Цийи Кьурушдал куьч хъайилани, Загъраб бубади майишатда кассирвиле, учеткивиле, къаравулвиле зегъмет чIугуна. Ибур цийи чкадал цийи хуьр, майишат кутазвай йисар тир. Муаллим, шаир Мегъамед Кьуруша (Гъажиева) Загъраб бубади Ватандин Чехи дяведа къалурай игитвилерикай "Зи Ватан" поэмани теснифнава.

Дяведилай гуьгъуьнлизни Загъраб Юлчиевича вичин фронтдин йисарин юлдашар садрани рикIелай алуднач, виридахъ галаз алакъаяр хвена, гъабурун арадай яз - Советрин Союздин Игит, рейхстагдал Гъалибвили пайдах хжажай Мелитон Кантариядихъ галазни. 1987-йисуз М.Кантария Кьурушдал вичин дустарин - фронтовикрин патав мугъманвилеиз атанай, абур школада клелзавай аялрихъ, хуьруьн жемятдихъ галаз гуьруьшмиш хъанай.

Загъраб бубадин чешнелу хизанни вири хуьруьз хъсандиз чиди. Ада уьмуьрдин юлдаш Зулужа бадедихъ галаз санал кIуьд аял хвена, гъа чеб хътин зегъметдал рикI алай халисан ватанпересар, инсанпересар яз тербияламишна. Веледрини диде-бубадиз гъамиша вафалувал хвена. Абурун хизандай гъар жуьредин пешекара акъатнава. Чехи рухваря тир Асланни Рашид тIварван авай эцигунардайбур, Шамилни Сердер къенепатан крарин къуллугъчияр, Керим, Эльдар, Рустам, Низами жавабдар пешекара я. Авай са руш Любади хуьруьн гамар храдай фабрикада эксперт яз кIвалахна.

Загъраб бубадин хва генерал-майор Шамил Загърабовичакай кIве гаф талгъана жедач. 1998-йисалай ада Махачкъала шегъердин администрацияда административно-правовой управленидиз регъбервал гана. 1999-йисан август-сентябрь варцара Басеванни Хаттабан гъилибанри Ботлихдални ЦIумададал гъужумайла, Шамил Загърабович интернациональный бригададин кыле акъвазна. Дагъустандин ва Россиядин саламатвал хуьнин карда къегъалвал, уьткъемвал къалурунай интербригададин командир Асланов Шамил РФ-дин Президент В.В.Путинан Указдалди "ВикIегъвилай" ордендиз лайихлу хъана. Са шумуд йисуз ада Махачкъаладин кадетрин корпусдизни регъбервал гана.

Рухвайри Загъраб бубадин насигъатриз вафалувал къалурзава, кылизни акъудзава.

Алай йисуз Загъраб Юлчиевич Асланован 100 йис тамам жезва, ам акъалтзавай жегъил несилдиз гъамиша чешне яз амукъда, гъахътин викIегъ рухвайрал чнани дамахда.

Са сеферда Загъраб буба, хва Шамилахъ галаз Вили Кьурушдилай хкведайла, Нуьгди хуьре авай Шамилан дустунал кыл чIугваз фена. Загъраб бубадиз и чка, анин гъава, тIебиат гзаф хуш хъана ва лагъана: "Ина яшаммиш хъанайтIа, гъикъван хъсан жедай!?" Шамил Загърабович бубадин гъавурда акъуна, гъана кIвалер эцигна, Загъраб буба гъа цийи кIвалериз хутахна. Амай уьмуьр ада Нуьгдида акъудна, эхиратдин кIвални гъана къисмет хъана.

Хазран КЪАСУМОВ

Вичин ери-бине Испикрин хуьрйай тир, гзаф йисара хизанни галаз Къасумхуьрел яшаммиш хъайи Ватандин Чехи дяведин иштиракчи, запаса авай капитан **Абдусемед ГЪАБИБУЛАЕВ** заз хъсандиз чидай. Ада райондин "Коммунизмдин гатфар" газетдин редакцияда культурадинни яшайишдин отделдин заведующийвиле кIвалахзавай. Тежрибалу журналистди школада клелзавай заз мухбирвиле сифте камар къачунин рекъйай меслятар, куьмек ганай.

Педучилище акъалтIарай жегъилди вичин зегъметдин рехъ Испикрин школада муаллимвилелай башламишна. 1939-йисуз А.Гъабибулаев армиядин жергейриз эвер гана. Ада финнихъ галаз хъайи дяведа иштиракна. Ватандин Чехи дяве башламиш хъайи сифте йикъарилай А.Гъабибулаев эхирдалди фронтда хъана.

1941-йисуз Абдусемида Прибалтийский военный округда инженервили рекъйай офицерар гъазурдай курсар куьтягъна. Ам 237-стрелковый дивизиядин 367-саперин батальондин командирдин заместителвиле тайинарна.

- Зун батальондиз атай пуд лагъай йикъан экуьнахъ немсерин танкарини самолетри чи дивизиядин сенгерал къати гъужум авуна. Тамун гапIалдикай хкечIна, чи сенгерал къевезвай кIвенкIве авай пуд танкунай гум акъатна, абур гъа алай чкадал элкъвена. Им зи буйругъдалди патав гвай блиндажда эцигнавай 76 миллиметрдин тупарин батареядин тупчийри кылиз акъудай гъунар тир... Чна танкар, пехота къведай вири сенгерар, минаяр кутуна, цацар алай симер

чIугуна, мягъкемарнавай... Са шумуд сятда дяве тухвайдалай гуьгъуьнлиз чи дивизия гъужумдиз фена, - хкъенва рагъметлуда рикIел хкурна.

1943-йисан мартдиз Саратовдин областдин Аткарск шегъерда командиррин заместителар гъазурдай курсар куьтягъай А.Гъабибулаев Воронежский фронтдин 40-армиядин резервдиз ракъурна.

-1943-йисан апрелдин вацра чи дивизиядин вилик, Кеферпатан Буг вацIалай элячIна, адан эрчи пата авай Прохоровка хуьр азад авунин ва плацдарм геьеншаруни везифа эцигна, - хкъизва А.Гъабибулаева вичин рикIел хкурна. - ВацIалай элячIун четин тир, луйтквеяр бес жезвачир. Чна кларасрикай, тахтайрикай плотар туькIурна, авай луйтквеяр къайдадик кутуна. Иифен къулариз чна 841-полк вацIун а патаз акъудна. Югъ жедай кыляй хуьрйай катиз тахъана амуькIай немсери рей гъуз башламишна. 40 автомашин, хейлин фургъунар, тупар, пулеметар, 300-далай виниз аскерар ва офицерар чна есирда къуна. Чи дивизияди РагъакIидай патахъ гъужум авун даварна.

И викIегъвилай старший лейтенант А.Гъабибулаев Ватандин дяведин 2-дережадин орден гана.

1944-йисуз РагъакIидай патан Украина азад авун патал чи къушунри Карпатдин дагъларай Чехословакиядин сергъатриз экъечIунин мураддалди гъужумзавай. А.Гъабибулаев авай 237-дивизиядин саперин батальондин вилик тупар, минометар, абурун суьрсет авай машинриз дагъдин жигъирдай рехъ туькIурна, Карпатдин лап къакъан чкадал акъудиз куьмек гунин везифа эцигна. Дагълара кыле фейи са женгина дивизияди душмандин 450 аскер есирвиле къуна, 225 автомашин, хейлин тупар къакъудна, чи армиядиз виликди гъужумдиз фидай рехъ ачухна.

Чоп, Кошица, Мукачев ва маса шегъерар азад хъийидайлани А.Гъабибулаева къегъалвилер къалурна.

Ротадин ва гуьгъуьнлай батальондин командир хъайи капитан А.Гъабибулаева, Псел, Удай, Днепр вацIарилай элячIдайла, Станистав шегъердин патарив ва 1945-йисан 9-майдиз Берлинда Бичеву вацIал алай муьгъ къачун патал кыле фейи женгера къалурай къегъалвилерикай РФ-дин оборонадин министерствонин "Подвиг народа" сайтдани хкъенва.

Хурудал Ватандин дяведин 1 ва 2-дережайрин, Яру Гъед орденар ва гзаф къадар медалар алаз хтай А.Гъабибулаева Испикрин школада муаллимвиле, райондин идарайра жуьреба-жуьре къуллугърал кIвалахна, 15 йисалай виниз журналиствилеизни бахшна.

КъетIен хатI авай журналист Абдусемед Гъабибулаеван гъиликай гзаф къадар метлебу макъалаяр, очеркар, фельетонар хкатна.

А.Гъабибулаев 1986-йисуз рагъметдиз фена. Чидайбурун, багърийрин рикIелай ам алатдач.

ВикIегъ цналви

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ

ВЕЛИХАНОВ

Намет Агъаханович 1920-йисан 14-августдиз Цналрин хуьре кесиб лежбердин хизанда дидедиз хъана. 1937-йисуз ада Цмуррин ирид йисан школа акъалтIарна.

1940-йисуз Дербентдин педучилище куьтягъай Н.Велиханов Цналрин хуьруьн сифтегъан школадин директорвиле тайинарна. Гъа са вахтунда жегъил коммунистди хуьруьн Ф.Энгельсан колхозда сифтегъан парторганизациядин секретарвили везифаярни тамамарзавай. Фашистри Ватандал вегъейла, жегъилар дяведиз тухвайла, ада хуьре амай къуьзубур, дишегълияр, аялар сад авуна, йифди-югъди кIвалах ийиз, чебни хуьз, фронтдизни куьмекар гун тешкилна.

1942-йис дяведин шартIара лап четинди ва къисметар гъялдайди хъанвай. Фашистар Сталинграддив агакънавай. Гъа и четин вахтунда Наметавай къарай къаз хъанач. Муаллим, школадин директор, коммунист,

виридаз сагърай лагъана, гуьгъуьллувилелди фронтдиз фена.

Н.Велиханова Грозныйда махсус училище акъалтIарна. Ада, взводдин командир яз, Украинский фронтда къуллугъна. Аскерди ивиар экичай хейлин женгера иштиракна, ам Берлиндиз къван душмандин геле гъатна, Чехи Гъалибвили вичин пай кутуна.

1945-йисан 16-апрелдиз Берлин къачун патал кыле физвай къати женгера 25 йиса авай къагъриман хди Ватан патал чан гана. Адан къегъалвилер гъукуматди са шумуд сеферда къейдна. Ам Ватандин дяведин Яру гъед, Женгинин Яру Пайдахдин орденриз ва 6 медалриз лайихлу хъана.

Цналви Велиханов Германиядин Брандербургдин Гросс-Бедмейсан хуьруьн патав фаракъатнава.

Цналрин хуьруьн жемятди Наметаз ва Ватан патал жегъил чанар гайи 63 хуьруьнвидиз еке гуьмбет-обелиск эцигнава.

Хуьруьн юкъван школа Велиханов Намет Агъахановичан тIварунихъ янава.

Дагъустанда гъазурай инженеррин сифте несилдикай тир ам гилани кIвалахдин яцIа ава

“Зун эцигунардай инженер я...”

А.ОМАРОВ

(Эвел - 13-нумрада)

Университетдай акъатзавай сифте инженеррикай дипломдин кIвалах хуьзвай сад лагъайдини Назим Ханбалаев хъанай. Комиссиядин председатель Нахшунов тир, республикадин Халкъдин майишатдин советдин (Совнархоздин) председателдин заместитель. Студент Ханбалаева, дипломдин кIвалах яз, школа-интернатдин проект гъазурнавай. Нахшунова адаз суал ганай:

- Юлдаш Ханбалаев, куь школада гуьз-гуьяр гзаф ишлемишна акъазва. Аялар я, галукъариз хада...

Ада жаваб ганай:

- За школада Къасумхуьрел кIелайди я. Чаз директор авай, стIалив Абдуллаев. Садра аялди дакIардин гуьзгуь хайила, ада а аялдин буба, тукъвенда авачир гуьзгуь къачуз, Огнидиз шуьшедин заводдиз ракъурнай, гъанай гъана, дакIарда хуьз тунай. Им виридаз хъсан тарс хъанай. Заз школада гуьзгуьяр тIимил хъана ваь, тербиядин кIвалах мягкемарна кланзавайди хъыз я.

Маса суалар комиссиядин председателдихъ амукъначир.

Виридалайни хъсан студентрик акатзавай Назим Ханбалаев факультетда кафедрада кIвалахиз тунай. Вилик рехъ ачух тир: университетдин муаллим, аспирантура, илимрин кандидатдин диссертация... Амма ина са вуч ятIани адаз кландайвал къевезвачир. Къасухдай хъиз, и арада университетдиз Совнархоздин кадрийрин отделдин начальник Хизроева ва цийиз хкажзавай эцигунрин комбинатдин (ДСК-дин) кадрийрин отделдин начальник Лихтман атана акъатна. Абуру Ханбалаеваз ДСК-диз кIвалахал атун теклифна.

Ам, меслят ийиз, чIехи стхадин кIилив фена. Бажарагълу педагог, гуьгъуьнлай республикадин просвещенидин министрдин заместитель яз, чIехи гуьрмет къазанмишай Исамудин Ханбалаева а вахтунда Къасумхуьруьн юкъван школада физикадин тарсарин муаллим хъайидалай къулухъ муаллимрин чирвилер хкаждай институтда кIвалахзавай. Ада къве рикIин хъанвай гъевчи стхадиз са суал гана:

- Вуна къачур диплом педагогинди яни, инженердин?

- Инженердин.

- ЯтIа алад, инженер хуьхъ.

Премия квяй гайиди тир

Гъа икI, 1962-йисуз университет акъалтIарай ам бейхабардиз эцигунардай комбинатдиз акъатна, ина адан уьмуьрдин чIехи ва важиблу пай амукъна. Мастервилелай башламишай ада вич дериндай пешекар яз гиссизавайтIани, общественный крарикайни садрани жечI та-вур ам Махачкъаладин жегил пешекаррин советдин председателдин заместителвиле хъянай, партиядизни къабулнай, са йисалай карханадин парткомдин секретардин заместителвилени тайинарнай.

- Къумукъ Арслан Гъасанов авай, бетонсмесительный цехдин начальник, - суьгъбетзава ада. - Къуд мертебадин корпус къунвай и цехдизни “комбинатдин рикI” лугъуз жедай. Ам кардик кутадайла, зарафатсуз четинвилера гъатнай. СакIани кIвалахдал кIукI текъвез акурла, начальникди садра лагъана: “Ша чна цехда кыляй-кылиз вири ахтармишин, къайдадик квачир гъар са чка ашкара ийин, ахпа абур тукIуьр хъийиз эгечIин”. Зун анжах кIвалахиз эгечIнавай жегил я, ам - са къадар тежриба авай пешекар. Цехдин вири тадаракар чна ахтармишна, справка гъазурна: инал дуьз хъанвач, инал и кар бес хъанвач, инал тадарак дегишарна кланзава...

Справка чна комбинатдин директор Марк Григорьевич Бродскийдин вилик эцигна. Ам, гъакъикъатдани, чIехи инсан тир, гъадан алакьунар себеб яз, лагъайтIа жеда, эцигунардай комбинат республикадин кIвен-кIвечи карханайрикай садаз элкъвенай. Чи справка адан столдал кIвалахар тухунин программа яз аламуькна: и кIвалах хъанани - цIар чIугуна, и кIвалахни тамамарнани - цIар чIугуна...

Эцигунардай комбинат зи вилерик, зи зегъметни кваз кIвачел акъалтайди я, адахъ галаз зунни пешекар хъиз чIехи хъана. 1964-йисуз ам кардик акатун республика патал чIехи вакъиа тир. Зи рикIел, ам ахъайдайла, республикадин руководителрин иштиракални аваз тухвай гурлу митинг алама. Комбинатди яшайишдин кIвалер, школаярни аялрин бахчаяр, поликлиникаяр, социальный маса объектар эцигунихъ галаз алакьалу вири месэлаяр гъалзавай... РикIел хквезва, Чиркейдин ГЭС-дал кIвалер эцигун патал къулайсуз дагъдин рекъерай бетондин панелар тухудайла, машинар гъикI чIур жедайтIа. РикIелай алатдач, Изгербашда, Даг3ЭТО заводдиз, гзаф мертебайрин сифте кIвал эцигиз зун гъикI фенайтIа... Гъайиф хъи, гуьгъуьнлай и карханани барбатIна. Жедай эхир, Москвадин, Ленинграддин эцигунрин комбинатра хъиз, технологияр хъсанариз, цийи истемешунриз жаваб гузвай дараматрин проектар къабулиз. “Куьгъне вири хуьн герек я, амма и куьгъне архитектурада цийивилер тун чарасуз я”. Ибур Ренцо Пианодин гафар я, къенин юкъуз адалай артух вичиз яб гузвай архитектор авач. Эхъ, куьгънеди гадарна, барбатIна кланзавайди туш, ам хъсанарна, вилик тухвана, цийи игътияжрив къадайвал авуна кланзавайди я...

Инал адаз яратмишдай пай ганвайди малум хъайи са агъвалатдикай ахъаюн кутугнава. Пуд лагъай курсуна клелзавай Назим Ханбалаеваз мад пуд отличникдихъ галаз санал гъа мукъвара тешкилнавай “Гражданпроект” институтда чпин алакьунар къалурун теклифнай. А вахтунда Кирован куьчеда эцигзавай гимийрин механизмарин цехдин са шумуд конструкциядин расчетрал студент Ханбалаеван къул ала. Ада вахкай са хара чарар ахтармишай институтдин кылин конструктор Паниева, бажарагълу пешекарди, расхетрай гъич са гъалатIни жагъун тавуна, сифте чарчин пилелай хъенай: “Жегил, куь кIвалах тарихдиз фена!”

Н.Ханбалаев лайихлу хъайи гзаф къадар шабагърикай яратмишзавай ксариз гузвай республикадин Гь.ЦIадасадин премияди физик желбзава. Ам эцигунардай пешекардиз гъикI хъана гайиди тир? “Ленинпрогор” проектрин институтдихъ галаз санал ада залзалаяр жедай районар патал яшайишдин кIвалерин сериядал кIвалахнай. Вад мертебадин типовой кIвалерин проектдик дегишвилер кутунай, а серия неинки яшайишдин кIвалер, гъакIни вири жуьрейрин социальный объектар эцигдайла ишлемишиз эгечIнай. Республикадин меркезда Кирован куьчеда, ам гуьрчегарна, сифте яз хкажхай кIуьд мертебадин дараматрин комплексдин проекта адан теклифар ишлемишайди я. Адан и кIвалахар премиядалдини къейднай.

- “Ленгипрогор” институтдихъ галаз чна бегъерлудаказ кIвалахнай, - рикIел хкизва Н.Ханбалаева. - Садра зун Ленинграддиз а институтдин генеральный директор Тарасован 60 йисан юбилейдиз обкомдин ва республикадин министррин советдин патай адаз мубарак ийиз, тIвар янавай сят, гуьрметдин грамота вахуз фидайвал хъана. Собранидал гаф гайила, за лагъана: “Чун киблепад я, климатдин къуд лагъай зона, гъава - чимиди, къурайди. Куь проектра квартирайрихъ балхунар гала. Чи шартIара мукар хътин гъевчи балхунар ваь, фириягъ лоджияр герек я...”

Жуван са бязи маса фикирарни лагъанай. Абуру зи меслятар къабулнай.

Мад сеферда карандашни чарчин чIукъачуна (абур датIана адан гъилик ква), Назим Ибрамуудиновича эцигзавай дараматрин архитектура хъсанариз, къецепатан акунар гуьрчегариз, ийизвай харжияр тIимилариз, абуру къазвай чил къенятиз ва артух хийирлудаказ гъикI ишлемишиз жедайтIа, са шумуд мисалдалди къалурзава...

Райисполкомдин председателдин суьгъбет

Жегил пешекар яз, 1962-йисуз эцигунардай комбинатдиз атай Н.Ханбалаева ана 1975-йисалди кIвалахна: мастер, прораб, участокдин начальник, кылин эцигунардайди ва кылин инженер яз. Винидихъ лагъанвайвал, датIана общественный кIвалахрикни хъайи ам коллективди Махачкъаладин Ленинский райондин советдиз депутатвиле хъянай, анани ам исполкомдик акатна. Арадай, белки, зур йис фенай жеди, исполкомдин председатель кIелиз фена, ам Н.Ханбалаева эвезна. И къуллугъ ада 1979-йисалди тамамарна.

- Ленинский райондин кыле акъвазайла, кылди къачуртIа, зун шегъер “къацу” авунин месэлайрал датIана машгуьл хъайиди я, - суьгъбетзава ада. - Садра и патахъай Махачкъала авай гъал анализ авурла, чун кыл къуна амукънай. А девирда Москвада гъар са агъалидал тахминан 18 кв. метр къацу набататар гъалтзавайтIа, чи шегъерда и рекъем саки нулдиз мукъва тир. ИкI туна жезвачир. КIвалахар гегъеншдиз, горисполкомдин председатель Мегъамед Саидович Юсупован патай куьмек аваз, Ленинский районада - за, Советский районда Омар Межидова (Кирован район а девирда шегъерда авайди тушир) тамамарзавай. Куьчейра, школайрин, маса социальный объектрин патарив, агъалиярни желбна, къелемар цанай. Октябрдин революциядин каналдилай (КОР-дилай) насосралди куьчейриз яд акъудун патал турбаяр тухванай. Зегъметарни чIугунай, цIуд йисалай тIимил девирда шегъерда гъар са агъалидал II кв. метр къацу набататар гъалтдайвал авунай.

Октябрдин революциядин 50-йисан паркунал (гилан Шамилан куьчеда авай) завай дамах ийиз жеда. Ам чна 1977-йисуз кутаз эгечIнай. А чIавуз захъ шегъердин майишат идара авунин са къадар тежриба хъанвай... Зун, райисполкомдин цийи председатель, кIеве тур са агъвалат рикIел хквезва. Шегъерда тукъвенриз вахтунда фуни нек агакъарун четин месэладиз элкъвенвай. Вучиз? Фан завод - Промшосседа, неклединди - Химшосседа чеб чпиз мукъва авай. И куьнеяр а тегъерда кукIвар хъанвай хъи, марфар къвайила, машинар палчухдин фураар акIизвай, шоферар лап забастовка ийиз гъазур тир. Зун августдиз исполкомдин председателвиле хъяна. - Зул алуькна, чIимелвилер башламиш хъана. Вучда-гъикIда? Эхирни зи рикIел чи мисал хтана: халкъдин къажгъан муркIадални града - къуватар агудна кланда. КIватIна карханайрин директорар совещанидиз, гъавурда туна, месэла эцигна: чна и куьнеяр, гъар гъикI хъайитIани, тукIуьрна кланда! Пулуникай рахайла, эвелдай са акъван бегенмиш хъаначиртIани, зи гъавурда акъунай абур, вири залай гзаф яшар хъанвайбуруни тир. Гъар карханадай жедай къадар пулар чара авуна, 800 агъзур манат кIватIна. Генподрядчик вичин алакьунар заз хъсандиз чизвай Александр Макарович Мячкин кыле авай “Кавэлектромонтаждикай” авуна. Къайдадиз гъанай чна Промшоссени Химшоссе. Шегъер патал важиблу и къве куьчедал гилани аламайди гъа чIавуз акатай чан я.

Паркунив эгечIайла, гъа тежриба рикIел

хкана за. Мад кIватIна карханайрин руководителар: кардин кыл ихътинди я, ша чна парк тукIуьрин, гъарда са гъил ая, нивай гъикI жедайтIа, куьмек це. Дагснабдин чIехиди тир Егизаряна Ростовдай жуьгун патал пландик квачир металл хкана, машзаводдин директор Агъмеда, вичин хивез къачуна, адакай паркуниз жуьгун авуна. М.Гъажиеван заводда Асанбег Тагъажиевича (ам кабардинви тир) чугундикай паркуниз гъахъзавай чкайрал эцигдай элкъведай жаланар гъазурна. Шуьшедин чIунарин заводдин директор Муса Хажарович Нахибашева, чпин продукциядихъ дегишарна, Украинадай аялар патал аттракционар хкана. Рекъерин управленидин чIехиди тир Кирилл Михайлович Воронина асфальт цанвай жигъирар тухвана. Гаф кватай чкадал лагъана тан: а девирда шегъерда общественный туалетар авайди тушир, чи паркуна абур сифте яз тукIуьрнай... Горисполкомдин председатель Мегъамед Юсупова пулунин куьмек агакъдайвал авуна. Паркуна обелиск хкажунин гъакъиндай республикадин гъукуматдини къарар къабулна... Пуд йисан къене пакамахъ сятдин муьжубдалай кIуьдалди зун паркуна хъана, захъ галаз мадни вири герек инсанар. Планеркаярни чна гъанал тухудай. Райкомдин сад лагъай секретарь Лев Михайлович Чубриков тир, рагъмет хъуй вичиз, са арадилай гъамни эвелдай паркуниз къвез эгечIна: машин къерехдив туна, атана виридахъ галаз акъваздай. Гъа икI, калерни хипер къекъвезвай чIурухъандал вад гектар къунвай парк арадал атанай.

...Ада суьгъбет ийидайла, гзаф ксар - республикадин руководителрилай эгечIна, бажарагълу пешекаррилай хкечIна - рикIел хкизва ва саки гъар са тIвар къурла, ам “рагъмет хъуй вичиз” лугъуниз мажбур жезва. Адан рикIел аламай къве касдикай, чи ватанэгълийрикай, инал лугъун тавуна жедач.

Ахцегъви Жавид Алирзаевич Девлетханов Кеферпатан Кавказдин совнархоздин председателдин заместитель тир. Дагъустанда 1970-йисан залзаладилай гуьгъуьнлиз эцигунрин хиле кар алакьдай тешкилатчияр ва пешекарар герек атайла, обкомдин сад лагъай секретарь М.Умаханован тIалабуналди, партиядин ЦК-дай ихтияр гана, ам ада кIвалахзавай Ростовдай республикадиз хтанай. Махачкъалада авай “Ленинград” мугъманхана, М.Горькийдин тIварунихъ галай урус драмтеатр, Р.Гъамзатован тIварунихъ галай библиотека, “Махачкала” кинотеатр ва са жерге маса дараматар эцигунрин хиле кыле ам авайла арадал атайбур я. Назим Ибрамуудиновича гъисабзавайвал, министррин советдин председателдин заместителвиле кIвалахай Девлетханов республикадин гъукуматда чIехи алакьунар авай эцигунардай эхиримжи пешекар хъана.

Хсен Мукайлович Рамалданован бинеяр Самурдай тир. Къанни цIуд лагъай йисара бубаяр ватандай суьргъунай ам масанра чIехи хъана. Садра 50-йисарин эхирра Дагъустандай эцигунардайбурун са десте Сталинграддиз анин пешекаррин тежрибадихъ галаз таниш жез фена. Дагъустанвийрин кыле республикадин руководителрикай сад тир Шахрудин Мегъамедович Шамхалов авай. Адан фикир чкадинбурукай са пешекарди, участокдин начальникди, вичин маналу рахунралди, ашкара хъайи алакьунралди желбна. А кас Рамалданов тир. Шамхалова ам ватандиз хкведайвал авуна, ина СМУ-2 тешкилна, адан кыле акъвазарна. Амай крарикай рахан тийин: Махачкъалада Ленинан майдандал алай республикадин гъукуматдин кIвал Х.Рамалданован карханади эцигнавайди я. Ана прорабни Н.Ханбалаевахъ галаз санал университетда кIелай табасаранви Абукар Азизов тир.

ТIварар ава, чеб рикIелай физ гъайиф...

(КъатIама)

Чехи Гъалибвилини - 75 йис

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Ватандин Чехи даяведа инсанрин килел татай душуйшар авайди туш. Гъам мусибатдинбур, гъам члугвадайбур, ажугъ кутадайбур, гъам шадбур, умуьрдихъ цигелвал артухардайбур. Женгер киле физвай вахтунда, полкар, частар сад-садак какахъайла, стхаяр, бубаярни рухвар, кланибур сад-садал гъалтун, киникъикай къутармиш хъун, са классда клелайбур гъалтун... Чпин буба, стха, ими телеф хъана лагъай хабар агакълала, душмандилай къисас вахчунин мурад риклевас, фронтдиз фейибур. И макъаладин игитни гъахтин рухвайрикай сад я.

Къурагъви лежбер Назаралиев Алидин хва Абдуселим 1925-йисуз (адан 21 йис тир) Коммунистрин партиядин жергейриз гъахъна, Дербент шегъерда кардик квай советрин партийный школадикни экелна. Пуд йисуз клелай жегъил ВКП(б)-дин Куьре окружкомдин агитациядинни пропагандадин отделдин заведущийвиле тайинарзава. 1932-йисуз Ленинградда Сталинан тварунихъ галай Вирисоюздин коммунистический университет куьтягъайла, Назаралиевал республикада лап жаваб-

низ мажбур хъана. Тепени хвена. Дивизиядин комиссар Назаралиеван ва лейтенант Федорован игитвилеикай командованидиз, газетдин къуллугъчийризни хабар хъана. Гъиле-гъил аваз дивизиядин газетдиз абурун дирибашвиликай макъала акъатна. Къведан лайихлувилерни гъукуматди шабагъралди кълелна, Абдуселим Назаралиеваз Яру Гъетрен орден гана...

“...1942-йисан июлдиз фашистрин къушунриз Члупав гъулуьн кърехдикай клелна алаз циз гъахънавай Херсонес тлвар алай

ди чи къушунрал хар къурна. Гуьгъуьналлаз къаршидиз немсерин танкарни атана. Къуд танкунин Назаралиди гъалзавай танкунал гъужумна. Ида чи танкунин кьене авайбурук кичи кутуна. Абурулай душмандин къуд танкни терг ийиз алакълна. Назаралидин танкунини цлай къуна. Старший сержант Назаралидин килел, клел хер хъана. Юлдаши ам танкунай акъудна, Польшадин Сувалки шегъерда ачухнавай госпиталдиз агакъларна. Ина варзни зура духтурри Назарали клел акъалдар хъуьуна...”

Назаралидин хва, Дагъустан Республикадин лайихлу экономист, хейлин йисара республикадин Милли банкда клвалахай Шакир Назаралиева лагъайвал, гъа идалди дахдин женгер акъалтлнач. Фашистар, душмандин танкар, тупар хейлин кърмишнавайтлани, дах мадни къисас вахчунин гъайбатдив ацланвай. Беден вичиз муьтлугъ хъхъай ам мад полкуниз хъфена.

1945-йисан январдин варз. Танкарин 207-полк Кенигсберг шегъердин эрчи патахъай виликди фена. Рекъе гъалтай фашистриз, я абурун техникадиз советрин танкарикай катдай чка жагъизвачир. Хурук акатайбур терг ийиз, Назаралидини танк гъалзавай. Са хуьруьн патав, кьве

Конкурсдиз

Гъалибчийриз баркалла!

Сулейман ПАШАЕВ

Ватандин Чехи даяведа Ахцегъ райондин Ялцугърин хуьряй 130-дав агакълна кьегълри иштиракна. Абурукай 65 касди Ватан патал чанар къурбандна. Даяведа хъайи стхайрин арада, гъалибвал къачуна хтай, 9 кас офицер авай.

Ватан хвейибур, алатдач куьн риклелай,
Тарифдин гафар я квез чи мецелай.
Несиприз куьн игитвилени чешне я,
Вирибуруз руьгъдин члехи чешне я.

АЛИБЕГ

Гвардиядин подполковник уьтквем

Алибег,

Дяведа куьруь авуна на душмандин кек.
Дяведай хтайла, члехи тир Россияда
На агалкъунар къалурна ислая
зегъметда.

ЖАФЕР

Дагъдин лекъ тир вун мукалай

къарагъай,

Гъуьрсуьналди кърмишзавай
душманар.
Шарвилдин къамат акваз ахварай,
Рази тир валай азад хъайи инсанар.

МЕГЪЕМЕТ

Пазанрин сихилдикай тир

Мегъемет,

Члехи гъалибвилик ква ви зегъмет.
Полковникдин чиндал къван атана,
Хур орденрай, медалрай ацлана.

Байрам БАЙРАМОВ

Хуьре тир адлу харат устлар.

Фашистрин куклварна куьне мастлар.

Берлиндал къван фена, ротадин
командир яз,
Ватандиз вун хтана гъаз шабагъар.

АГЪАШИРИН

Медицинадин капитан

Ширинов Агъаширин,

Тлехи илимрин кандидат,
акъулдиз дерин,
Гъалибвилик пай кутур ваз аферин!
45-йисуз Берлинда къисмет хъана ваз кьин.

БУБА (СЕЛЯГЪ)

Пуд стха - Ленинграддин фронтда

пуд кьегълал

Авай, фашистриз кизгъгин
ягъунар къаз.
Дяведилай къулухъ, тевгъена яргъл,
Партийный клелахрал хъана ам алаз.

МЕГЪАРАМ

Ракъун къалуна ханай вун

Лейли дидеде,

Гъулдан хъиз кьил клев хъуй лугъуз.
Игит хъиз вун ахтармишна даяведи,
Хур орденри ацланвай хтанвай члавуз.

ГЪАМИДУЛЛАГЪ

Дяведа вич тир офицер.

Душманар куклварна,

пехъи кицлер

Гъалибвал къачуна хтана,
Мад мектебда хъхъана муаллим.

ТАЖИДИН

Дяведилай вилик гузвай вуна

азанар,

Ихласдиз, диндиз къуллугъ ийиз,
Женгера терг ийиз хъана
шейтланар,
Гъич клусни абуруз инсаф тийиз.

дар къуллугъар ихтибарзава: Дагъустандин педагогвилени институтдин, ахпа автодорожный техникумдин директорвал. Москвада Красный профессурадин экономикадин институт акъалтларай Абдуселим ВКП(б)-дин Махачкъала горкомдин секретарвиле, ахпа областдин партийный курсарин директорвиле, 1940-йисан январдиз ДАССР-дин Халкъдин Комиссарин Советдин Председателдин заместителвиле тайинарзава. Гъа са вахтунда ада аспирантурани акъалтларзава ва 1940-йисан 30-майдиз РСФСР-дин Наркомпросдин къвалав гвай ВАК-ди-адаз марксизм-ленинизмдин илимрин кандидатвилени тлвар гузва. Къве сеферда ам ДАССР-дин Верховный Советдин депутатвиле хъанай.

Фашистри Ватандал веъейла, Назаралиев гуьгъуьллувилелди фронтдиз фена. Адан фронтдин рекъикай са дивизияда къуллугъ авур районгъли Магъарамов Рамазана ва Москвадин областдин Воскресенск шегъердин агъали, военный фельдшер Иван Хорешева риклел хканай:

“Экуьнин ярар хкатзавай вахт тир. Чи дивизияди сенгерар къунвай Сапун дагъдин патав гъай Бельмянный тлвар алай къакълан тепедал фашистрин кьве батальонди, танкарни вилик кутуна, кетливилелди гъужумна. Чна абуруз гъай вири яракърай цлай гана. Ида душмандин хиялар дегишарнач. Немсери мадни виликди еримишна, чал къуркъушумдин хар къурна. Лейтенант Федорова регъбервал гузвай чи батальондин аскерар клеве гъатна, хейлинбур хкатнавай. Гъа и арада чи окопдиз старший политрук, комиссар Абдуселим Назаралиев акъатна. Арадал атанвай гъалдиз къимет гана, ада сагъзамай, кьезил хирер хъанвай аскерар клелна, чи вилик акъвазнавай везифа сад - душман тепедал ахъай тавун - тирдакай лагъана ва, вич клелна гъатна, чун гъужумдиз къарагъарна. Чи патай ихътин уьтквемвал гуьзлемеш тавур немсер къулухъ кату-

къураматдин патав агатдай мумкинвал хъана. Пехъибур хъиз гъужумзавай душмандин вилик пад чи аскерри къазвай. Фашистар гъаф авай. Чибуру, лап патав агатайла, абурул къуркъушумдин хар къурзавай. Са акъван вахт алатнач, чи аскерри беъем кьери хъанвай немсерин винел гъужумна. Къурбандар гъаф хъана. Штабдихъ галаз авай алакълани квахъна. Чи дивизийрикай, бригадиркайни гъаф инсанар хкатнавай. Частарихъ, подразделенийрихъ галаз алакълани амачир. Гъа и четин вахтунда старший политрук Назаралиев Абдуселим дивизиядин командирдин везифаяр вичин хивез къачуниз ва амай аскеррихъ галаз барабар тушир женгиник экелуниз мажбур хъана. Хер хъанвайтлани, ада вич саламат чкадиз ахкъудуникай кьил къакъудна ва эхирдалди вичин аскеррихъ галаз душмандиз ягъунар къуна...”

Лишанчийрин 386-дивизиядин военный комиссар 1942-йисан июлдиз Севастополь шегъер пехъи душмандикай хуьзвай кизгъгин женгера игитвилелди телеф хъана. И кардикай хабар агакълала, цемужуьд йиса авай Абдуселиман хва Назарали хушуналди фронтдиз физва, душмандилай къисас вахчуз.

Танкисатар гъазурдай курсар куьтягъай къисасчи Гродныйдин пуд лагъай корпусдин танкарин 207- полкуниз акъатна. Полкуни Белоруссиядин, Рагъэкъелдай патан Пруссиядин, Польшадин шегъерар ва хуьрер азад ийидай женгера къагъриманвилелди иштиракна. Са бязибурукай 36 йис идалай вилик Я.Магъамдалиева “Дирибаш танкист” макъалада ик кхъенва:

“...1944-йисан 4-ноябрь. Белоруссиядин пуд лагъай фронтдин къурулушдик квай къушунар Польшадин Гольдан шегъердиз мукъва жезвай. Чуьлларай, тамарай, рукавадин рехи булутар килел алаз, чи танкари, тупарин лишанчийри ва пияда къушунри виликди еримишзавай. Шегъердив агакълалди са километр къван амаз, душман-

патахъайни телефвилер арадал гъизвай женг киле фидайла, адан танкуна авай гуьллейар куьтягъ хъана. Назаралиди душмандин “Тигр” танкуникай кьил къакъудун патал хатасуз патахъ гъална. И кар акур немсерин “Тигр” къурагъвидин танкунин гуьгъуьна гъатна. Ада танк са къакълан дараматдин пилпехъ акъвазарна, юлдашриз танкунай экъелчун ва дараматдин кьенепата гуьзетун буюрмишна.

- Ваз вуч ийиз кланзава? - жузун эрмени Сурен Карапетяна.

- За “Тигрдал” гъужумда, ам гуьлле гуз ахгакълдач. Куьне танкунай экъелдай немсериз гуьлле це.

- Бес вун?

- Сагъ амукайтла, куьне зунни къутармишда, тахъайтла, чун вири телеф жеда. Гила вири экъел, гъа за лагъайвал ая.

Юлдашар экъелна, дараматда клев хъана. Ингъе “Тигр” Назаралидин танкунин къаншардиз атана ва ада вичин луьле чи танк дум-дуз ядайвал туькълурзава. Гъа и арада Назаралиди вири йигинвилелди вичин танк “Тигрдин” винел гъалзава. Ракъар сад-сада акъур ванер акъатна. Къисасчи танкистдин вилерай цлелхмар акъатна, кьилиз тлар хъана ва ам вич вичелай фена. Назаралидин юлдашри танкунай экъелчиз алахъай немсериз гуьлле гана, ахпа чпин командирни танкунай ахкъудна ва санчастаниз агакъларна.

Гъа инал ялавлу комиссардин хцин, “Жуьрэтлувилай”, “Женгинин лайихлувилерай” медалриз лайихлу хъайи танкистдин дявени куьтягъ хъана, ам вичин мураддивни агакълна, ада дахдилай къисас вахчунна.

- Дяведилай гуьгъуьниз дахди кълдайар хуьдай органра къуллугъун давамарна, - лугъузва Шакир Назаралиева. - Избербашда, Хив районда прокуратурадин силсичи яз, ада вичин хиве авай везифаяр намуслудаказ, гъахъвал вине къаз, кьилиз акъудна. Дяведин хирери адав секинвал вугъувачир. Са шумудра больницайра къатканатлани, тамамвилелди сагъар хъийиз хъанач. 1984-йисуз дах рагъметдиз фена.

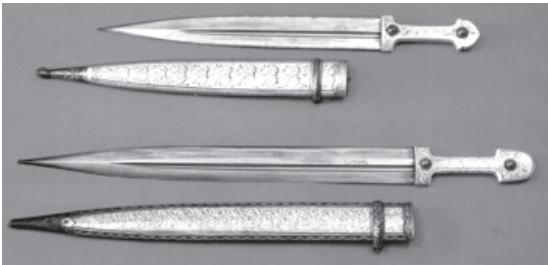
Бедирхан ЭСКЕНДЕРОВ

ГАПУР (хенжел) куьруь ва я юкьван тия галай яракь я. Тиядин яргивални хчивал фикирда кьуртIа, гапурар са шумуд жуьрединбур ава. Адет яз, куьруь гапурдин тиядин яргивилел 10-40, юкьванбурал 40-50 см жеда.

Гапур яракьрин кьадим жуьрейрикай сад яз гьисабзава ва ам неолитдин девирра арадал атана. Чилин винел сифте гапурар кIарасдикайни кIарабдикай авунвай. Гьар са халкьди гапурриз гьар жуьредин тIварар гузвай. Чебни мукьвал-мукьвал дегиш жезвай. Мисал яз, немсери XVI асирдал кьведалди гапурдиз “degen”, XIV асирдилай - “gnadgott”, XVI асирда “dolch” лугьузвай. Гапуррикай жуьреба-жуьре халкьари сад хьиз менфят кьачузвачир. Садбуру ам женгера алава куьмек яз ишлемишзавай ва идалди “гапурдин везифа” акьалтI жезвай.

Бязибур патал ам руьгьдин ивирдиз элкьвена. Мисал яз, итальянрин “стилет” тIвар алай гапур анжах гьукум гьилевайбурун яракь тир ва адакай пачагьлугьда арадал кьезвай фитнеярни ирссагьибриз талукь гьуьжетар арадай акьудунин карда менфят кьачузвай. Гьавилай адал “пешекар кьанлуьрин яракь” тIварни акьалтна.

Лезгийрин гапур

Лезгийрин гапуррин чешнеяр

“Крис” лугьудай гапур (ам лепедиз ухшар кIалубдинди я) Малайский архипелагдин тайифайрин арада вичихь еке кьуват авай ругьанийрин ивир яз машгур тир. Малайзиядин меркезда дуьньядин винел гапурдиз эцигнавай тек са гьумбет ава (адан шикилар Википедияда “Крис” разделдай жагьйда). И уьлкведа гьакIни “крисология” тIвар алай махсус илим ава. Ада “крис” арадал атуьнин, ам гьазурунин сирер, адахь хьун мумкин тир суьгьурдин кьуватар, яшайишда ва медениятда кьазвай чка ахтармишзава.

Якьин, Кавказда авай хьтин машгурвал гапурдихь мад санани авачир. Алатай асиррин тарихчийри кьейдзавайвал, Кавказдин дагьвияр гьатта кIвалени гапурдивай

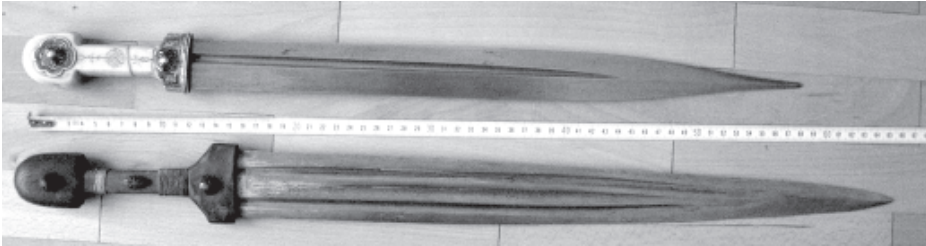
ченри ва аварри гапуррин тияяр яргьи ийизвай.

Мад са кьетIенвал ам тир хьи, жуьреба-жуьре халкьари гапуррал гьар жуьредин нехишар атIузвай. Дагьустандин ва эрменинрин гапуррин тумар сад-садаз ухшар тир. Дагьларин уьлкведин устIарри гьазурзавай гапуррихь Кавказда еке машгурвал авай. Абуруз Дагьустандилай кьецепатани еке кьимет гузвай. Лагьана кIанда, хьсан гапурар чпихь акьалтIай бажарагь авай уstadривай гьазуриз жезвай. Абуру тиядин мягькемвиллиз, тумунал атIузвай нехишриз кьетIен фикир гузвай.

Гила чун лезгийрин гапурдикай рахан. Тарихдиз талукь энциклопедийра ва маса чешмейра гьатнавай делилрай малум жезвайвал, лезгийрин милли гапур Дагьустандин гапуррин са жуьре я. Тиядин гьар са патал ракуьнин кьен акьудна, лекьвериз ухшар кIалубар атIузвай. Чебни тиядин юкьвай физвачир, адет яз, кьерехрал ийизвай. Амайбурулай тафаватлу яз, лезги гапурдал и кIалубар гьяркьуьдаказ ва деринвал аваз ийизвай. Ихьтин кьайдади тия мягькемарзавай ва гапурдин заланвал тIимил жезвай. Гапурдин кьадар (яни яргивал) муьштерийрин тIалабунрилай аслу тир. Анжах са лезги гапурдиз хас кьетIен нехишрикай делилар авач. Амма и яракьар арадал атуьнин

тарих ахтармишнавай бязи пешекарри кьейдзавайвал, лезгийрин гапурдин тиядал, кьве кьерехдай авунвай лекьверин ара чулаварзавай (воронение).

Лагьана кIанда, лезгийри гапур неинки атIудай, кьатIдай, гьакIни гьалчдай, гадардай яракь хьиз ишлемишзавай. КIелзавайбурун фикирдиз тарихдиз талукь документа гьатнавай са дуьшуьшдикай малуматар гьин: “10-числодиз (декабрь - автор) тамуз кIарасар гьиз фенвайбурал душманрин са кIеретIди гьужумна. Лишанчияр себеб яз абур катуниз мажбур хьана. Душманри гьужумай чкадал са яракь туна ва са аскердал, яргьай гапур гадарунин нетижайда, хер авуна (дагьвийрилай 20 камунин яргьай уstadвилелди гапурар ахьайиз алакьзавай). Гуьгьуьнин юкьуз Хоперский полкунин юзбаши (сотник) Гречкин Газира (Яргун - автор) хуьруьз физвай рекьин са пай ахтармишиз фена. И рекье пост авай...”. (1796-йисуз урусрин кьушунар граф Валериан Александрович Зубован регьбервилек кваз Дагьустандиз ва Персиядиз финикай тарихдин малуматар. Ватандин кагьазар, 31-пай, 88-нумра. 1827).

Сад лагьайди - лезги гапур

кьакьатзавачир. Куьнедиз гапур гвачиз экьечIун айиб кьведай кар яз гьисабзавай. Гапур дагьвийрин милли партаприн кьакьудиз тежер са паюниз элкьвенвай. Гьатта XX асирдани гьа икI яз амуькьна. Кавказдин халкьар гапурар гвачиз кьекьез вердишарун патал большевикри гзаф кьуватар серфна.

Дуьз тиядин гапурриз Кавказда “кама” (кьеме) лугьузвай. Ихьтин жуьредин гапурин тиядин кьве падни хци ийизвай, тум лагьайтIа, куьруьди тир. Дагьви халкьарихь гьар жуьредин гапурар авай. Абур тиядин кIалубдалди, гьазурнавай кьайдайралди ва маса кьетIенвилералди тафаватлу жезвай. Мисал яз, гуржийрин милли гапурдин тия куьруьди ва гьяркьуьди тир. Эрменинрин гапурар лагьайтIа, амайбурув геькигайла, куьруьбур тир ва тумунин кIалуб шаркь патан тагьдиз ухшар кьайдада туькIурнавай. Че-

Лезгийрин гапуррихь еке кьимет авай ва абур Кавказда гзаф чкайра гьазурзавай. Гьа жергедай яз, Осетиядин, кьилди кьачуртIа, Владикавказдин устIарханайрани. Шаркь патан халкьарин искусстводин музейда XIX асирдин эхирра Владикавказда авай устIарханада яхулви лежбер Осман Омарова авунвай осетин халкьдин гапур ава. Адаз талукь баянра кььенва: “6249 III 689 С.В. 22706 к.а.-нумрадин гапур. Кьакьарни кваз яргьивилел 49 см 3 мм ала, кьакьар галачиз - 47 см 3 мм. Тиядин яргьивал - 34 см 3 мм., тумунин - 13 см... Гапурдин тия гьулдандинди я, тиядин кьве кьерехни, лезги гапурдин кьайдада, хци авунва... Тиядин кьве патални “Османь” гьарфар атIанвай тагьма ала”. Гьайиф хьи, чи йикьара лезгийрин искусстводин и жуьре михьиз рикIелай алуднава.

(Макьала гьазурдайла А.И.УСТИНОВАН, М.Э.ПОРТНОВАН, Ю.А.НАЦВАЛАДЗЕДИН, Э.Г.АСВАЦАТУРЯНАН кIвалахрикай, яракьрин чIехи гафаргандикай ва “Ватандин кагьазрикай” менфят кьачунва).

Ван авуна Хандин харжуникай хкудай хуьр

Сажидин САИДГЬАСАНОВ

“Лезги газетдин” 12-нумрада “Шииратдал хтанвай гьед” тIвар алаз Фазила АБАСОВАДИ кьхенвай макьала кIелна. “Кьади вуч кас тир?” суалдиз жаваб гун патал за 1998-йисан 25-мартдиз зав агакьай “Гилийрин хуьруьн гьевечIи тарих” дафтардикай менфят кьачузва. Рагьметлу Телгьят эфендидиз вичин хайи хуьруьн тарих хьсан чидай. Дафтарни зав гьада агакьарнай. ...Гилийрин хуьр пачагьдин девирда амай вири хуьрерилай вилик хандин дегьекдикай - харжуникай кьечIайди, ва адалай кьулухьни азад са хуьр я. Ам гьикI хьайи кар ятIа, ихтилатдин бине ихьтинди я.

Гилийрал Абас-Кьули лугьудай са кас яшаммиш жезвай. Гьар йисуз, гад кIватIална, техилар хканмазди, хуьреривай дегьек кIватIиз, Аслан хандин нуькверар кьекьведай адет авай. Харж кIватIзавайбурув гвай зирба халкьарин зирбадилай чIехибур жезвай дуьшуьшар авай. Амма и кар ахтармишиз алакьдай викIегь ксар жагьизвачир.

Са гатун юкьуз, “Далла-далла, яхул далла” - лугьуз, кьилел чIугуна кIвализ кьезвай хандин нуькверар акурла, Абас-Кьули акьваз хьана. Салам-каламни тагана, абурукай сада, хандин дегьек кьачуз, кIвалин иесидиз басрухар гузва.

- Ана гьикI хьана? Салам-калам чизмай хьтинди туш хьи, хванахваря?! - жузуна Абас-Кьулиди.

- Чун хванахваря туш тIалабиз атанвай! - ван хкажна сада. - Аслан хандин нуькверар я! - Акур акурдаз саламар гуз, жузун-качужун ийиз хьайитIа, чи кIвалахдин югь рекьиде, гиливи. Ахпа чна жузунарни авуна кIан жеда кьез, лугьуда масада.

- Заз ван атайвал, квег гвай зирба тапанди я. Дуьз гафар ятIа, килигиз жедани, хванахваря? - Мад чакай хванахваря авуна. Зирбадин кьез килигда? Хандин зирба виридалай гьахьди я.

- Зирбадиз ругуд киле техил фиде. Гьваш кван, кьари, кIаник квай кIвалей киле! - лагьана ада юлдашдиз.

- Чаз а мажалар авач, гиливи. ГьакI тамашиз кIандатIа, ма, тамаш!

Абас-Кьули зирбадиз элкьез-элкьез тамашна, ахпа рахана: - Килени куьн хьтин тапанди я, хванахваря. Куь зирбадиз ругуд ваь, ирид киле фин мумкин я, - лагьана, ада зирба кьванер авай кIамуз гадарайла, кьванера акьуна, кIус-кIус хьана. - Мад куьн Гилийрал харж кIватIиз атайтIа, чир хьухь, гьа зирбадин эхир куьдини жеда! Садра заз куь далуар кьалура кван! ТахьайтIа, гапур куь мурдар ивидай кьацIурун жеда!

- АкI хьанач хьи, я кьардаш. Чна хандиз вуч лугьуда?

- За лагьай гафар бес хьаначни, хванахваря? Хандиз и за лагьайвал тикрар ая.

И ван галуькай нуькверар, кIамай зирбадин кIусар кIватI хьувуна, тум кайи кацер хьиз, хандиз арза ийиз, рекье гьатна.

Гилийрал хьайи кьисадин ван вири хуьрериз чкIана.

Хандин патав хьфей нуькверри, акурдаз язух кьведай тегьерда, шехьиз-шехьиз, Гилийрал зирба кукIваруникай ихтилат авуна. Аслан хан дили хьана. “Лезгийрихь галаз я гьиле кьирмаж аваз, я гапур гваз рахана кIанда!” - лагьана ада. Хандин нуькверрал и бедбахвал гьайила, мад ана харж кIватIиз жедани? Мирзедиз эверна, кьхиз туна, вичин кьул ва тагьма алай кагьаз нуькверрив вугана. Ана икI кьхенвай: “Чиле авани, цава авани, Абас-Кьулидиз ханди вичин патав атун буйругьзава!”

Кагьаз вугана, нуькверар Гилийрал рекье твадайла лагьана: “Зун Вини Ярагьдал атана, Абас-Кьулидиз жаза гайитIа, Гуьне хуьрерин жемьатар кIватI хьана, чуьруькар, ягь-кьиникьар хьун мумкин я. Кьуй вич атурай, гьакьван викIегь кас ятIа, адан дуван за ина ийида!”

Гилийрин хуьруьз атуьнихьай ва Абас-Кьули гьалтунихьай абуруз кичIезвай. Вини Ярагь-

дал атана, Юсуф бегдин нуькверрикай садав вугана, кагьаз рекье туна.

Чар гваз атай Юсуф бегдин нуьквер Абас-Кьулидиз таниш кас тир. Абас-Кьулиди адаз лугьуда:

- ЛукIвилик фу недалди, викIегьвилелди кьиникь хьсан я, Жафар!

- АкI ятIа, ваз чидайвал ая, ма и кагьаз. Ханди пака вичин патав ша лагьанва.

- Вун вуьж я, инал хандин нуькверар татана? - Абурувай кичIела, ви патав кьез хьанач...

- Кьала кван чар. Жув ахлад. А Вини Ярагьдал аламай хванахвариз лагь, зун пака чпин хандин кьилив кьез гьазур я...

Абас-Кьулиди рухваря тир Кьадидизни Аскераз вичин патав эверна:

- Чан рухваря, Аслан ханди заз вичин патав ша лагьана, кагьаз ракурнава. Фин тавуртIа, ханди зун, кичIе хьана, атанач лугьуда. Фин чарасуз я. Куьне кьведани тфенгар кьачу. Зун рекьидайвал хьайитIа, анал ханни алаз хьун мумкин я. Куьне, зун ягьайбуруз фикир тагана, хан ягьа. Мумкин я, чун пудни кьиникь. Чи мейитар ана тадач, гиливийри хкида, афериндивди кучудда.

Бубади гайи тапшургуь кьилиз акьудиз, рухваря кьведни, яракьарни гваз, атана ва абуру балкIанрик юргьа кутуна. Югь нисинилай вегьейла, хан авай хуьруьз агакьна.

Еке паруяр алай, чIехи варар квай хандин дарамат нуькверри хуьзвай. Чкадал агакьайла Абас-Кьулиди вич, Аслан ханди эверна, Гилийрилай атанвайди я лагьана. Нуькверрикай сад хабар гваз хандин патав фена:

- Хан, вун сагьрай, Гилийрилай ви буйругьдалди Абас-Кьули атанва.

- Адаз за кIвализ ша лугьузва лагь! Нуькверди, хтана: - Ханди ваз вичин патав кIвализ теклифзава.

- Хандиз лагь, буюр авунай чухсагуьл. КIвализ кьез чун вичин мехьерин мугьманар туш! Чун иниз вичи ракурвай кагьаздалди атанвайди я. Варцел экьечIна, вичи вуч ийизвайди ятIа, гьам авурай!

Нуьквер кьвед лагьай гьилера Аслан хандин патав хьфена. Абас-Кьулиди лагьай гафарикай садни я хкуд, я артух тавуна, лагьана. И гафарихь яб акализ, кьулан патав куьуьз хьанвай кIарабиз ифин акьудиз ацукьнавай хандин дидеди лагьаналда: - Ахуз итим тиртIа, Гилийрилай ви гьенел ихьтин жавабар гваз ам кьведачир, бала. Вуна адак тIубни хкуьр тавуна, рахкура. Са хуьрй дегьек кьачунач лагьана, чун дарда гьатдач. Ада чи вилерал накьвар гьиде...

- Абас-Кьулияр хьтинбур маса хуьрерайни акьатайтIа, вуч ийида, диде?

- Ам дуьньядал кьван хьиз амуькьдач. Ахпа вегьен хьийида.

Дидедин гафарихь яб акалай Аслан хан рази хьана.

А вахтара чIехибурун гаф гьевечибуруз кьанун тир.

Хандивай кланик эвичлиз хьанач. Айвандал экьечIна: Абас-Кьули, за ваз кIвализ атун теклифнай.

Абас-Кьулиди нуьквердиз лагьай жаваб тикрар хьувуна.

Ханди айвандикай Абас-Кьулидиз суал гана: - Куь хуьруьз дегьек кIватIиз атай нуькверив гвай зирба вучиз хана? - Абас-Кьулиди жаваб гузва:

-Вун айвандик кваз, за куьчедай, кьилни са патал вегьена, жаваб гана кIанзаватIа, за лугьудач! Мад сеферда атун хьувуртIа, гьамни хада. На, айвандикай эвичIна, заз вуч ийиз эвернавайди ятIа, гьам ая! - лагьана.

Хандин рикIе вичин дидеди лагьай гафар, кьирмеяр хьиз, акIана. Са шумуд декьикьада фагьум-фикирна, ахпа лагьана:

- Ихьтин викIегь ксар авай Гилийрин хуьрй, гишила амуькьайтIани, кIватIай дегьек заз лазим туш. Вун викIегь кас я, Абас-Кьули. Ви викIегьвили заз регьим гьана. Гьилин заланвал ийиз кIанзавач. Квевай, атайвал, элкьвена хуьруьз хьфейтIани жеда.

Гилияр дегьек кьачуникай азад авунвай хуьр я лугьуда... Ингье Кьади нин хва тиртIа...

Мердали ЖАЛИЛОВ

(Эвел - 11, 13-нумрайра)

* * *

Агъадуллагъ Асланович арифдар алим ва шаир Алкъвадар Гьасан эфендидин руш, савадлубурукай сад яз хъайи Афисатан хва я. Республиадин медицинадин вилик адан лайихлувилер гзаф я. 1933-1937-йисара жегьил хирург Ахцегь, Рутул, Докъузпара районрин медицинадин къуллугъдин кьиле акъвазна...

Агъадуллагъ Султанован рехъ адан рушари - Афисатани Жарията уstadвилелди давамарна. Эфендиева Афисат (Агъадуллагъ Аслановичан дидедин тIвар алайди) чи республикада вилерин азарар сагъардай махсус клиника (гилан РОБ) арадал гъайи ва яргъал йисара адан кьиле акъвазай духтур - хирург я. Ам «СССР-дин здравоохраненидин отличник», «РД-дин лайихлу духтур» лагъай гъуьрметдин тIварариз лайихлу хъана.

Дяведин йисара ам, 4-классдин ученица, бубадихъ галаз санал Хасавюртдин госпиталда хирер алай чи аскеррихъ гелкъевезвай...

* * *

Фронтдай чарарихъ галаз сад хъыз, “Социализмдин рехъ” газетди а йисара, винидихъни къейднавайвал, далу пата кьиле физвай вакъийариз, зегьметчийрин гъунарризни кьетIен фикир гайидал шак алач.

Хусси тIвар алай “Сталинан къайгъударвилиз чи жаваб” макъалада (автор - **А.Абилов**) кхъенва: “Гъалибвал” тIвар алай колхоздин колхозчийри Красная Армиядин бойцийриз ракъурун патал 50 кило дуьгъуь, 2 гьер, 300 кака, верчер, шумудни са цIуд жуьт бегълеяр, гуьлуьтар ва маса шейэр кIватIна. Колхозчи Царухаева (ихтилат Татарханрин хуьруьн колхоздикай физва - **М.Ж.**) са килограмм чIем, бегълеяр, гуьлуьтар, жибиндин ягълухар ва маса затIар гана...”

Милли журналистика: “Социализмдин пайдах”

* * *

Ватан а чIавуз гьикъван дарда авайтIани, государстводи ялгъузди амукънавай аялринни, четин гъалдиз атанвай хизанринни къайгъу чIугвазвай. Гьелбетда, чкадин колхозрин ва советрин хиве тунвай и жавабдар кардин асул пай. Ингье бязи материалрай делилар.

Фронтвикрин хизанриз куьмек

Къурагъ. (Телефондай) Немсерин чапхунчийриз клур гана вилик физвай чи игит Красная Армиядин жергейра авай боецрин хизанрин дуланажагъдин шартIар хъсанар авун патухъай Къурагъ райондин зегьметчийри 7200 кг техил, 3600 кг. картуфар, 1 тонн газарар, 14 агъур манат пул, 800 зегьметдин югъ, 35 бармак, 310 хъицикь, 205 кубаметр кларасар ва купIар, 160 жуьт шаламар, 1020 кг. келемар гана...

ВКП(б)-дин райкомдин секретарь МАМЕДОВ Къ.
(“Социализмдин пайдах” газетдин 1943-йисан 25-декабрдин нумрадай).

Кугърин колхозда

...Колхозди ва хуьруьн общественностди фронтвикрин хзанриз зурба тир куьмекар къалурзава. И алай йиса фронтвикрин хзанриз 495 куб.метр кларасар гъанва. Ремонт герек тир 30 фронтвикдин хзанрин кIвалер ремонт хъуьуна. Ибурулай гьейри, школада кIелзавай фронтвикрин аялриз 70 шаламар, перемар, гуьлуьтар, бармакар ва маса затIар гана...

БАЙРАМБЕГОВ Б.
(“Социализмдин пайдах” газетдин 1943-йисан 25-декабрдин нумрадай).

* * *

1943-йисан 16-декабрдин нумрада “ДАССР-дин Совнаркомда ва ВКП(б)-дин Обкомда” рубрикадик кваз чапнавай “Республикадин школайрин кIвалах хъсанарунин серенжемрин гъакъиндай” чIехи макъалада гьеле гъа чIавуз, экономикадин саки вири къуватар фронтдин къайгъуйри къакъудзавайла, чи республикадин Совнарком ва ВКП(б)-дин Обком РСФСР-дин Совнаркомдин гъа йисан (1943-йис) 1-ноябрдин къарардихъ галаз къадайвал, республикадин школайра кIвалах хъсанарунин, виринра хайи дидед чIалар ва литература чирунин месэлайрал машгъл тирди къалурнава. Ингье бязи делилар.

1. *Зегьметчийрин депутатрин райсоветрин исполкомар, ВКП(б)-дин райкомар ва горкомар мажбур ийин:*

А) 10 йикъан къене инсанар яшамиш жезвай вири пунктара всеобучдин гъакъиндай закон бегъемарун кьилий-кьилиз ахтармишуниз ва вири аялар тамамвилелди клелуник кутун патал серенжемар авуниз, клелунин йиса клелзавайбуьр виш процент школадиз атун таъмин авуна, школайра аялар кеми хъуьниз рехъ тагуниз:

Б) школадин яшда авай аялар агъа клан 15 авай ва чеб лап мукъув гъай школадивай 2, 5-3 километрдин яргъа авай

инсанар яшамиш жезвай пунктара са комплектдин сифтегъан школаяр тешикл авуниз...

Гъа и къарарда гена къалурнава: ДАССР-дин школаяр, сифте нубатда дидед чIалан ва литературадин, гъакI урус чIалан ва литературадинни хъсан ери авай учебникралди таъмин авунин мураддалди:

А) *ДАССР-дин Наркомпросдин патав учебно-педагогический издательство тешикл ийин...*

Къарардин къуд лагъай пай.

Республикадин школаяр дидед чIаларай ва литературадай еке дережадин квалификация авай учителрив таъмин авун патал ва и дисциплинайрай тарс гунин ери хъсанарун патал ДАССР-дин Наркомпрос мажбур ийин:

А) *дидед чIаларин ва литературадин учителар гъазурун ва абурун умуми таъсилдин - чирвилерин ва методикадин жигъетдай квалификация хкажун патал серенжемар кьиле тухуниз (Дагпединститут, педучилищелар, курсар, методсовещанияр ва семинарар)...*

(Чна къарар тамамвилелди инал гъанвач).

* * *

Ихътин къарарди куьн гъакъиндай шагъидвалзава? Дидед чIалар ва литератураяр, хайи тарих ва жуван крайдин география дериндай чирун гъар са гражданин патал эвелимжи везифа – госуdarствонин метлеб авай кар яз вилик эцигнавай. Бес гила? Хайи чIалар, литератураяр, тарих, адетар, география садазни герек амач жал? Вуз акъалтIарзава, ам авай республикадин, шегьердин тIвар, тарих чин тийиз... (?)

Инал рахазвай къарарда мад са къейд, чи фикирдалди, кьетIенди я: *урус чIаланни литературадин факультетдин студентри садни кеми тавуна вирида ва амай факультетрин студентрикай дагъустанлуяр тир вири студентри Дагъустандин чIаларикай сад чирун тешикл авуниз...*

(“Социализмдин пайдах” газетдин 1943-йисан 16-декабрдин нумрадай).

Бес гила чи хайи чIалар, литератураяр, адетар клелун, чирун акъалтзавай несилиз герек яз амачни?

* * *

А четин йисара Зияудин Эфендиевалай гуьгъуьниз редакциядин кьилиз адан заместитель хъайи журналист, гьикаятчи ва фелъетонист **Исмаил Вагъабович ВАГЪАБОВ** атана.

Гъилевай йис адан 110 йисан юбилейдиндини хъуьниз килигна, чун адакай гегъеншдиз рахазва.

Исмаил Вагъабов, чи гъилевай газетрай, маса документрай акъазвайвал, лезги милли журналистикадин лап кесерлу къуватар санал агудай, газетдин кар, лугъудайвал, шегьерекъел акъудай редакторрикай сад я.

Вичин хъинра ва тежрибада ада вичелай вилик лезги милли журналистикадин дибар кутур Гъажибег Гъажибегован, Алибег Фатахован, Зияудин Эфендиеван ирс цийи шартIара уstadвилелди давамарайди чи публицистикадинни литературадин илимда хъсандиз къейднава. Зи фикирдалди, ялавлу, хци муьз алай фелъетонрикайни мажарайрикай ибарат тир «Чирхчир» ктаб акъатуни и кар генани ачухдиз субутзава. «Чирхчир» Исмаил Вагъабован литературадин тахалус я. Ктабдални а тIвар атанва. Лезги интеллигенциядин, иллаки яратмишдайбурун арада ам къаравилийринни хуьруьнрин зурба уstad яз машгълур я. Адаз муьтIугъ тахъай кубут къванни бажагъат амуькна. Амма руьгъдиз лап хцибуьр, къатIунриз экуьбуьр, къилихриз михъибур ада милли газетдин, яни милли журналистикадин къулав санал кIватIна, абуьруз виликди фидай мумкинвални гана.

Тарихдай малум тирвал, Исмаил Вагъабован девирда лезги журналистикадиз чпин къуватар Дагъустандин халкъдин шаир Хуьруьг Тагъира, халкъдин писатель ва прокурор хъайи Къияс Межидова, гъакъван нуфузлу алимар хъайи Мегъамед Гъажиева, Букар Талибова, Унейзат Мейлановади, писатель, гуьгъуьнлай вичикай редактор хъайи Къази Къазиева, Дагъустандин халкъдин шаир Шагъ-Эмир Мурадова, ялавлу шаир Алирза Саидова, шаирар тир Абдул Муталибова, Шихнесир Къафланова, Альдер Билалова, М.Къуруша, Н.Нуриди, Къадир Рамазанова, Хкем Жамалдина, Рамазан Юсуфова, Гельхен Мухтара ва масабуруни бахшна.

Абурукай чун генани рахан хъийида. Гила Исмаил Вагъабовича вичикай авунвай ихтилатдихъ яб акалин:

- Сифтени-сифте зун Дербентдин педтехникумда клелзавайла - 1927-йисуз - печатдин кIвалахдал ашкъилу хъана. А чIавуз чна гъафтеда са сеферда цлан газет акъудзавай. Ам еке объем аваз, гуьрнегдак аз туькIуьрна акъатзавай газет тир. Чна газетдиз гъакI учителрин ва гъакIни студентрин кимивилер критика ийизвай фелъетонар ва маса материалар гудай. Са гафуналди, газетда клелун патал интересни гзаф материалар жедай. Гъаниз килигна, газетдин нубатдин нумра акъатйла, вири адал алтIушдай.

И.В. Вагъабов
(1910-1964-йисар)

“Дагъыстан фукъарасы” газетдин нубатдин нумра хтанай. Адан 4-чина, экуь рамкайра туна, чIехи гъарфаралди ихътин са малумат кхъенвай: “Къенин йикъалай башламишна, “Мазлум” ва “Зурна” тIвар алай автордин макъалаяр газетдиз акъуд хъийидач. Ам акъуднава”.

Зи и лакIабар захъ галаз санал клелзавай гадайрикай гзафбуьруз чизвай. Бязибуьр зи язух чIугваз, муькуьбуьруни “де гила ваз хъсан хъанани, инлай ваз кисна тарсар клелиз ацукънайтIа, хъсан тирни” лугъуз хъанай. Заз гзаф гъайиф хъана, фир-тефир чка жагъизвачир.

Къарай къаз тахъана, зун Махачкъаладиз атана. Редактордин патав фена, салам-каламни тахъана, за адахъ галаз авур сифте рахун “вуна зун мухбирвилляй вучиз акъудна?” лагъай суал хъанай. А газетдин редактор Мамедказим Алекберли тир. Зи суалдиз ам тажувилелди килигна. Чун чаз акуна чидайбуьр тушир. Зун вуьз ятIа чир хъайила, ада заз насигъатар гуз башламишна. Ада заз цийи лакIаб “Планет” тIвар алаз кхъинар давамарун меслят къалурна. Гила за мадни кхъиз хъана. ИкI зун, критика себеб яз, цIуд юкъуз мухбирвилляй “акъуднай”. Гъа и йикъарани за кхъинар акъвазарнавачир...

1928-йисан гатуз лезги чIалал “Цийи дуьнья” тIвар алаз республикадин газет акъатиз башламишна. А газетдин сифте нумра Назир Агъмедова Ахцегъа гъавайда пайзавай югъ кье хъыз зи рикIел алама. Назир “Дагъыстан фукъарасы” ва “Цийи дуьнья” газетрин актив мухбир тир. Чун клелзавай чIавуз Дербентда ва ахпа кIвалахзавайла и кье газетдинни лап актив мухбирар тир. Акъатзавай лакIаб алай критикадин материалар клелзавайбуьр я Назира, я за кхъенвайбуьр яз гьисабдай. ИкI са кье йисуз давам хъана. Чи сифтегъан журналиствилин кIвалахри цуьк акъудиз башламишна.

1931-йисан гатуз Ахцегъа “Цийи рехъ” тIвар алаз райондин газет акъатиз башламишна. За а газетда секретарвиле кIвалахзавай, газетдин редактор Гъажиев Абдулманаф тир. Гъа йисан июлдин 15-даз и газетдин сифте нумра акъатна. Гъа юкъуз за а газет Ахцегъа, Къака, Хуьруьга пулсуздаказ пайнай. И газетдин кIвалахда Гъалимов Гъуьзбуьлагъа, Гъаниев Малика, Ибрагъимов Мегъамеда, Акимов Межида ва масабуьр активдаказ иштиракзавай.

1932-йисан сифтедилай республикадин газет тир “Цийи дуьнья” Ахцегъа райондин газет яз акъатиз башламишна. Гъа и чIалалай инихъ ам сифтедай райондин ва 1962-йисалай эгечIна Ахцегърин колхозрин управленидик квай районар патал КПСС-дин Дагъустандин обкомдин ва ДАССР-дин Министррин Советдин газет яз акъатзава. Республикада акъатзавай “Цийи дуьнья” газетда а чIавуз редакторвиле кIвалахай Эфендиев Зияудин, редакциядин вири работникар ва типографияни Ахцегъиз хтана. Районда сифте нумра акъудна, ам (З. Эфендиев - **М.Ж.**) Махачкъаладиз хъфена. А чIавуз Ахцегъа “Цийи дуьнья” газетдин редакторвиле зун тайинарнавай. Аликберов Гъажидини захъ галаз санал кIвалахна.

1944-йисуз Махачкъалада КПСС-дин обкомдин ва ДАССР-дин Верховный Советдин орган яз акъатзавай “Социализмдин пайдах” газетда за редакторвиле кIвалахиз башламишна. Им Ватандин ЧIехи дяведин залан девир тир. Кадрияр авачир. И чIавуз редакцияда Гъажиев Мегъамед газетдиз акъатзавай метлеблур вири материалрин переводчик тир. Вичин азарлувлизни килиг тавуна, Мегъамед йикъан ва йифен гьи вахтунда хъайитIани редакцияда кIвалах нумра акъуд тир. Агъмедов Назира гъа чIавуз редакциядин жавабдар секретарвиле кIвалахзавай. ИкI, за республикадин газетдин редакторвиле 13 йисуз кIвалахна.

Эхирки, зун сифте цлан газетдин редактор хъайи 1927-йисалай инихъ 35 йис, райондин газетдин редактор хъайи вахтунилай инихъ 30 йис алатнава. Амма заз инсанрин къаннажагъда амай амуькайрихъ галаз сатирадалди женг чIугваз алахъун накъ башламишнавайди хъыз акъазва.

Коммунизмдин жемият туькIуьрзавай советрин инсанриз чи арада авай кимивилер тергун патал сатира герек я. Зун лезги чIалал фелъетонар кхъиз башламишай сифте пионер я.

ВАГЪАБОВ Исмаил.
Махачкъала, сентябрь, 1962-йис.

(КъатIама)

Халкъдин духтур яз риклел алама

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

И мукъвара жуван куьгъне чарарикай заз рагъметлу Шефиев Агъагъамед духтурдин шикил жагъана. Ахцегъ районда гзаф йисара хирургвиле квалалахай аскан буйдин, уьтквем, чин ачух, къени килихрин ам члехи несилдин риклел хъсандиз алама. Инсан невейрин, несилрин риклел аламай къван гагъда ам къенвач лугъуда... Ингъе чи суьгъбет вичин вири къуватар, уьмуьр халкъдин сагъламвилеин къуллугъда эцигай гъа и касдикай я.

ШЕФИЕВ Агъагъамед 1927-йисуз Ахцегъа зегъметкеш кесиб хизанда дидедиз хъана. Адан буба Султан лежбер тир. 1915-йисуз Бакудай рухсатдиз хтай фялейрихъ галаз амни Бакудиз нафтадин мяденра квалалахиз фена. Инкйилабдин гьерекатдик экечина. Яшлу килихъ клел-кхьин чирна, политикадин рекъяй савадлу хъана. Гуьгъуьнлай РКП (б)-дин Бакудин комитетдин член, яру партизан яз, адал партиядин тешкилатчивилин жавабдар къуллугъар ихтибарна.

Мегърибан диде Къизилгуьл 1930-йисуз азардикди ва буба Султан 1937-йисуз, къуллугъдал бедбахтвилин дуьшуьшдик акатна, кечмиш хъана. Гъвечли къуд аял, къве стхани къве вах (абурукай члехиди Агъагъамед тир) Халисат бадедин гилел аватна, ада кивачел акъулдна.

1933-44-йисара Ахцегъ келеда етимханада ва школа-интернатда мектебар агалкъунралди клелай Агъагъамед, 1944-йисалай комсомолдин член-активист, Агъасиеван тварунихъ галай колхозда квалалахиз фена. Рагъметлу бубадин веси (Къизилгуьл дидедиз куьмек тахъана акур бубадин мурад хчикай духтур хъун тир) килиз акъудун патал зегъметдикай азад декъикъайра Агъагъамед ктабар гваз хелвет жедай. 1946-йисуз хъсан къиметралди имтигъанар вахкана, ам Дагмединститутдик экечина. 1948-йисуз чешнелу студент, комсомолдин квалалахдин активист партиядин жергейриз къабулна. Им еке ихтибарвал тир, и ихтибардиз ам вафалуни хъана.

Яру дипломдалди институт акъалтларай жегил пешекар духтурар авачир Рутул райондиз ракъурда. 1951-йисалай 1954-йисан январдалди гъакъисагъвилелди ана райздраввиле ва гъа са вахтунда хирургвиле квалалахна. Алава яз, са йисуз райондин санэпидстанциядин килин духтурвилин везифайрни тамамарна. Югъ-йиф, ял ядай югъ-рухсат талгъана, балккландаллаз ва я яхдиз, гиле дарманринни алатрин яру хаш алай чемодан аваз, дагълух, гъатта рехъ авачир хуьреризни тади куьмекдиз физ хъайи ахцегъви жегил духтур яшлу инсанри къени хушдиз риклел хкизва.

1954-йисан июлдиз ам Ахцегъиз хирургвиле хтана. 1957-1960-йисара Ахцегъ райондин санэпидстанциядин килин духтурвиле ва 1960-йисан 8 - сентябрдилай хирургвиле, гъакл райбольницадин килин духтурдин азарлуяр сагъарунин рекъяй замести-телвиле квалалахна. И къуллугърал Шефиев вини дережадин пешекар, гуььрметлу, мергъяматлу инсан хъиз машгъур хъана. Коллективдин ва халкъдин арада лайихлу гуььрмет, авторитет къазанмишна. Ада 2 агъзурдалай виниз гъар жуьре операцияр авуна.

Ахцегъ райондин райздрав (1956-1957-йй.) ва 1954-йисалай Дагъустандин хирургрин обществодин член яз, А.С.Шефиева Ахцегъа республикадин аялрин кардиологиядин санаторий ва районрин чахуткадиз акси уртах больница ачухун тешкилна. Къуллугъдин четинвилиз ва жавабдарвилизни килиг тавуна, духтур халкъдин хийир-шийирдикайни хкечдачир. Артухлама, ада вичин хивез райздравдин сифтегъан парторганизаациядин пропагандиствилин, хуьруьнзгълийрин сагъламвал хуьнин рекъяй халкъдин университетдин ректорвилин везифайрни къачунвай. 1957-1960-йисара Шефиев Ахцегъ исполкомдин депутат, 1956-1973-йисара КПСС-дин Ахцегъ райкомдин бюродин членни хъана. Вири и крар обществодин хушбахт гележегдихъ инанмиш халис коммунистдилай хъсандиз киле тухуз алакъзавай. Гъелбетда, духтурвилин ва общественный уьмуьрдин квалалахра еке куьмек адаз, далу пад багълу я лугъурвал, уьмуьрдин вафалу юлдаш, Ахцегърин 1-нумрадин школада урус члаланни литературадин муаллим Гъавизат Макатова хъана.

Разивилелди лугъун, Агъагъамед Султановичан зегъметар гъукмдарризни акуна: ам “Знак Почёта” ордендиз, “За доблестный труд”, “Ветеран труда” медалриз ва райондинни республикадин дережадин гуььрметдин грамотайризни къиметлу пишкешриз лайихлу хъана. Халкъдин духтур ва тешкилатчи (адаз гуььрметдивди гъакл лугъузвай) 1993-йисан июлдиз 66 йисан яшда аваз рагъметдиз фена. Адан экуь къамат чидайбурун риклера яргъал йисаралди амукъда.

Нариман ИБРАГЪИМОВ

ЛЕЗГИЙРИКАЙ маса миллетдин векилди хъсан Гафар лугъун, тариф авун риклиз хуш жедай кар я. Гъаятда гъалтай къунши Чакара зун акъвазарна.

- Нариман, аквазва, квалалахдал физ вак тади ква, са къве декъикъа за вавай къакъудда.

- Вун патал пуд декъикъани гъайиф къведач, Чакара вах, - лагъана за. - Хабар яхъ.

гекъигаила, гьерекат, катун-калту-гун, гъатта къалмакъал квайдини я. Шумуд сеферда жувазни акурвал: “тади куьмекди” гъизвай азарлуяр, ара-бир сад-садан гуьгъуьналлаз, къабулун, сифтегъан ахтармишунар, герек кхьинар авун, бязи вахтара гъа кушеткадал сифтегъан куьмек гун...

Бязи вахтара талукъ отделений-ра чкаярни жезвайди туш. Гъа ихътин макъамда начагъдан мукъвабуру наразивални къалурзава, къални акъудзавайди я. Эльмиради гзаф сеферра нервияр вини

Азарлуьрин къайгъудар

- Хабар къадай ахътин месэла авач, заз вуна са касдикай газетдиз макъала кхъенайтла, кланзавай. Ам пара хъсан дишегъли я.

- Дишегъли?

- Хъсан дишегъли хъиз, ам тарифлу, регъимлу инсанни, кар чидай духтурни я. Ада и чи больницада квалалахзава. Зунни, захъ галаз палатада хъайибурни адалай пара рази я.

- Гъахътин хъсан духтур ятла, кхъида ман, - хиве къуна за.

Чакара заз адан твар, фамилия лагъана: **Эльмира Жабраиловна МЕГЪАМЕДОВА**, нефрологиядин отделенидин члехи медсестра.

Чи арада хъайи и ихтилатдилай гуьгъуьнлиз са шумуд гъафте алатна. Нубатдин сеферда Чакара гъалтайла ва ада риклел хкайла, заз утанмиш хъана. Мад яргъал вегъенач ва зун Эльмира Жабраиловнадихъ галаз таниш хъана.

Каспийск шегъерда яшамиш жезвай хуьруьгви Гъажиев Жабраилан хизанда 1972-йисуз дидедиз хъайи рушал Эльмира твар эцигна.

Шегъердин 2-нумрадин юкван школа куьтягъай ам медицинадин училищедик экечина. Хъянавай кеспи рикли члугунвай, гъавилияй руш гъар са тарсуниз мукъуфдивди гъазур жезвай. Училищедин къвалав гъай больницада тежрибадин тарсар тухудайлани, ада духтуррин, медсестрайрин меслятрихъ дикъетдивди яб акалдай ва тапшурмишай кар гъабуру къалурзавайвал тикрардай. Ик алахъзавай руша училище яру диплом къачуналди акъалтларна. Цлелуьд йисавай медсестра Дагърыбпромдин (алай вахтунда Махачкъала шегъердин клиникадин больница) больницадин азарлуяр къабулдай отделенида квалалах жезва. Ина Мегъамедовади 17 йисуз зегъмет члугуна.

Заз чиз, больницадин и отделениедин квалалах, маса отделенийрив

клавачиз акъатнавай инсанар секинарун, дуьз гъавурда тун патал вичин сабурулувилай, тежрибадикай менфят къачудай.

Рушахъ вичин мурадни авайди тир: клелунар давамар хъувун, килин образование авай духтур хъун. Амма уьмуьрдихъ вичин къетлен-вилер, истемишунар ава. Эльмира гъуьлуьз фена, хизанда аялар пайда хъана, институтдикай фикирдай вахтни амукънач. Амма вичин кеспидай Мегъамедовади са шумуд сеферда чирвилер хкажна. Адаз килин категориядин пешекар - медсестра лагъай сертификат гана. Алакунар авай, вичин везифайрив рикл гваз эгечлазавай хуьруьгви рушал больницадин килин духтурди мадни ихтибарна: Мегъамедова цлийиз ачухнавай реконструктивный пластикадин хирургиядин, са шумуд йисалай колопроктологиядин отделениедин старший медсестравиле тайинарна.

Шегъердин больницадин дараматдихъ цлийи корпус акал хъувуна, ина нефрологиядин цлийи отделение ачухна. Члехи медсестравиле вуьз эцигда? И месэладин гъакъиндай больницадин члехибур клеве гъатнач. Чкадал вичин везифайрив намуслувилелди, гъавурда аваз эгечлазавай, тешкиллувилин алакунар авай, гъам медперсоналдихъ, гъам азарлуьрихъ галаз хуш рафтарвалдай, абурун гъакъиндай датлана къайгъу члугвадай пешекар алай - Эльмира Жабраиловна. Члехибур ягъалмишни хъанач. Къе нефрологиядин отделение больницада виридалайни хъсанди, къайда, михивал хуьзвайди, азарлуьриз вини дережада аваз къуллугъзавайди я. Отделение ихътин дережадиз акъудуник члехи медсестра Мегъамедовадин зегъметдин еке пайни ква.

Зун отделенидин палатайра къекъвена, дурклунрихъ, цварадин клвалихъ галаз алакълу азаррикай сагъар хъийизвай Пенкер, Муслимат (лезгияр), Разия, Айшат (аварвияр), Карина (лакви), Гъажимурад (даргиви), Къасум (табасаранви) ксарихъ галаз рахана. Абуру разивилин хейлин гафар лагъана, гъа са вахтунда вирида хушвилелди къуд месэла къекъвна: духтурар, сестраяр, санитарар азарлуьрив къайгъударвилелди эгечлун, рафтарвал, герек дарманралди, рапаралди таъминарун, датлана къайдадал, михивилерал амал авун ва тлямлу, жуьреба-жуьре хуьрекар гун.

- Зун операция авурдалай гуьгъуьнлиз ина къатканва, сагъламвал мягъкемарзава, - лагъана “Гъакъикъат” газетдин редакцияда квалалахай Айшата. - Заз ина хътин михивал, азарлуьрив чпин мукъвабурув, танишрив хъиз эгечлазавай тегъер маса больницайра акунач. Эльмирадин регъимлувал, рафтарвал, чи гъакъиндай къайгъу члугун иллаки тариф авуниз лайихлу я. Экуьнахъ атанмазди, ада вири палатайрал кыл члугвада, йифиз вири азарлуьриз герек дарманар ганани, рапар янани чирда, клевел алай азарлуьриз палатадиз вичи хуьрек гъида, медсестрайри начагъбуруз талукъ вири анализар авуналта, ахтармишда. Чи духтур Жамиля Алиевнани гъахътинди я. Вири больницайра гъа ихътин духтурар, медсестраяр хъанайтла, гъикъван хъсан тир!

- Члехи медсестра Эльмира Жабраиловна вичин къуллугъдиз кутугнавай дережада авай кас я, - къекъвна аялрин бахчада квалалахзавай Муслимата. - Адан инсанвал, сабурулувал, начагъдан тлал, дерди вичел къачун, азаб къезиларун чешне къачудай ерияр я. Отделенида авай вирида адалай разивалзава.

Эльмира Мегъамедовадилай больницадин отделенидин киле авай ксарни, квалалахдин юлдашарни рази я. Иллаки - колледжар куьтягъна къевезвай жегил медсестраяр.

Эльмира Жабраиловна медсестрайрин Советдин член я. Ада талукъ конференцияра иштиракзава, отделенидин къуллугъчийрихъ, начагъбурухъ галаз санитариядинни чирвилер гуни квалалах тухуззава. Жегилриз вичин тежриба чирзава, датлана чирвилерни хкажзава.

- Заз жуван пеше кланда, - къекъдзава Эльмира Жабраиловнади. - Квалалахал суварик хъиз физва лугъудай ихтилат ава. Зунни гъакл я. Начагъбуру сагъ хъхъана, рази яз хъфидайла, и важиблу кардик жуван зегъметдин пай хъунал зани шадвалзава. Хъсан нетижадал атуниз больницадин администрацияди тешкилнавай квалалахдин къулай шартларини куьмекзава. Палатаяр герек вири мебелдалди, отделение медицинадин тадаракралди таъмин я. Раб-дармандикай дарвал авач. Мажиб вахтунда агакъзава. Коллектив сихди, кар алакъдайди, начагъбурун къуллугъда акъвазнавайди я. Ихътин чкада зегъмет члугвазни хуш жеда.

Тербиядин месэлайрай

Аялдин низам гыикI мягькемарда?

Нариман МАМЕДОВ,
журналист-педагог, РД-дин культурадин
лайихлу работник

Бязи тапан пешекарри диде-бубайриз аялар тербия-ламишунин рекьай ахтын аламатдин ва шаклу мес-лятар кьалурзава хьи, мумкин я, абуру ихьтин мес-лятриз мад ябни хгузмач. Ятлани гзаф кьадар месля-трикай уьмуьрди хь галаз кьазвайбурни тIмил авач. Аялди тербия гунин акьалтIай важибувал авай и кьайдаяр вахтунин имтигьандай акьатнава. Ингье абурукай бязибур.

Куьне аялди ада вич тухвай тегьердин нетижа-яр гиссдай мумкинвал це. Ингье куь аялди хьсан-диз гьазур тахьайвилай гуьзчивилин кIвалах кхье-нач ва я, рикIелай алатна, школада туналди, ам ви-чин рикI алай свитердикай магьрум хьана. Ихьтин ва маса дуьшуьшра аялди жавабдарвилин гьисс анна-мишун лазим я. Куьне куь аялди вичи вич дуьздаказ тухуз чира. Эгер ада телевизордиз килигзавай вах-тунда дивандилай хкадарзаватIа, куьне телевизор хкудур. Гьа икI аялди вичи вич тухузвай тегьердин ва жазадин арада авай алакьа аквада.

Хьсан крар кьейд ая. Аялди вич хьсандиз тухуз-вайди, ада *игрушкаяр* масадавини вугузвайди, кIвалин крар кьилиз акьудиз куьмек гузвайди акурла, адан тариф ая ва я, миллиз хьурена, аял кьужахламиша. Куь аялдин сагьламвал лазим тир дережада хуьн патал гьар йикьан туьгьметар тарифрилай, иллаки кинерилай, теменрилай гьич тахьайтIа пуд сеферда тIмил хьана кIанда. Аялди вич тухузвай тегьердиз тайин кьимет це: “Сагьрай, зун телефондай рахаз-вай вахтунда вуна вун секиндаказ тухвана” ва я “За вал дамахзава, вучиз лагьайтIа, вуна стхадихь галаз жуван гуьжет гьахьлудаказ бегьемарна”.

Гележегда аялди вич чIурукIа тухун тавун патал адан тариф ришветдин жуьреда авун чIехибурун па-тай гзаф жезвай гьалатI я. Виридалайни хьсанди аялди хь галаз авай рафтарвал сергьятламишун ва я ам рикI алай машгулатдикай магьрум авун я.

Куь аялдин кьилихар фикирда яхь. Хизанда авай сифте аял гьихьтин хьайитIани шартIарив кьазва, гьевчIиди лагьайтIа, рекьив кьвен тийидайди я. Кьилихрин тафаватлувал дуьзгуьн тербия гуз та-хьунин кьилин себеб я. “Жуван аялдин кьилихар чир хьухь” ктабдин соавтор, психиатр Стелла Чесса саки 40 йисуз лап гьевчи яшарилай 131 жавандал гуьз-чивал тухвана. Адан ахтармишунар алай аямдин ачухунри мягькемарнава. Абуру кьалурзавайвал, кьилихрин жуьреяр, (месела, регьуввал) генрихь га-лаз алакьалу я.

Гьеле чпин са шумуд варз хьанвай куьрепейрини кьилихра тафаватлувал кьалурзава. Аялдин кьилих-дилай са кардал адан фикир желб хьунин, активви-лин дережа аспу я. Кьилихар дегиш хьуникни умуд кутаз жедач, вучиз лагьайтIа, ахтармишзавайбуруз малум хьанвайвал, бязи кьилихар дидедин некьедихь галаз атанва.

Жуван бицIекдихь галаз кьадайвал, алем деги-шариз алахьун чкIанвай гьалатI я. Кьадарсуз актив-ный аялди хь галаз мукьва-кьилийриз мугьманвиле рекье гьатзавайла, иесийривай регьятдаказ хадай шейэр яргьаз авудун истемишмир. Идаз акси яз, аял мугьманвиле авайла, вуч авун ва вуч тавун лазим ятIа, гьадан гьавурда тур. Эгер аялди вич кутуг тавур жуьреда тухузватIа, ам кIвализ хутах.

Сергьятвилер эциг. Вири диде-бубайриз хьиз, кьезни куь аял бахтлуду хьана кIанзава. Амма адан планар чIурзавайла, квевай аялдин шехьун эхиз жезвач (“Ваь, чан хва, полдал яд экична виже кьве-дач”). Эгер куьне аялди ам рази хьун патал и кар

ийидай ихтияр гайитIа (хьуй, анжах са истикан цуз), гуьгьуьнин девирда ам квейлай яргьал вахтуналди нарази жеда.

Диде-бубайриз чирвилер гузвай Центради тухуз-вай ахтармишунри кьалурзавайвал, аял зур йисан яшдилай “чIуриз” жеда. Ингье гьавилий куьне сер-гьятвилер гьикьван фад эцигьайтIа, гьакьван хьсан я. “Эгер гьатта чагьа аялди класзаватIа, ам хурукай хкудиз жеда, - тестикьарзава Массачусетс штатдин Ньютонал Центрадин директор, “ЧIур тахьанвай бах-тлу аял тербияламишун” ктабдин автор, психолог Бер-тон Уайта. Эгер аялди гьавурда акьадай гафаралди вич тухудай тегьер чирайтIа, школадиз тефенвай аял-ривайни и кьайдайрал амал ийиз жеда. Кьилинди ам я хьи, аял кIвале диде-буба иесияр тирдан гьавурда тун важиблу я”.

И дуьньяда яшамиш хьун патал аялди гьинал вичин ихтиярар бегьем жезватIа ва гьинал маса ин-санрин ихтиярар башламиш жезватIа, чир хьун ла-зим я. Агалкьунралди сергьятвилер эцигун патал кwez вахтуналди пайда жезвай наразивилер эхиз чир хьа-на кIанда. Куьне виже кьведай ва текьведай низам-дин арада сенгер тур. Ахла куь бицIекни и кардин гьавурда тур. И кар кье ва гьар юкьуз кьилиз акьуда.

Виридалайни гзаф чкIанвай гьалатI кьадарсуз ис-темишун я. Аялриз ахтармишдай ва хуси тежриба-далди чирвилер кьачудай мумкинвал гун лазим я. Гьавилий артухан кьадагьяр эцигмир. Сифте камар кьачузвай активный бицIекдиз гьамиша кьадагьяр эцигуниз акси яз, адаз, месела, хатасуз майдан таь-минара.

Жуван аял алицурармир. Аялдин чIуру низамдихь галаз алакьалу месэлар арадал атайла, виридалай-ни регьятди буйругьдин, кьурху гудай ва намусдик хкIадай ванчикай менфят кьачун я (“Вуна, энгел та-вуна, исятда чиркинарнавай чкаяр михьи хьийида!”), “Эгер мад сеферда геж хтайтIа, вун инлай кьулухь кIвале амукьда” ва я хьел кваз “Вуна гьеле ви кьил гьикI квадранавач?”). Тахсирар кутазвай ихьтин ра-хунри аял вич чIехибуруз такIан ва гьахьсуз тахси-рар кутунайди яз гьисс авуниз мажбурзава.

Аялди хь галаз икI рахун кутугнава, месела, “Кух-няда мад чиркин яз акурла, зи гуьгьуьлар чIур хьана” ва я “Вун кIвализ геж хкьезвайла, зак еке кьалабулух акатзава”. Рахунин и кьайдади аялрин патай гуь-жетдин гьиссер арадал гьидач ва, идаз акси яз, абур авур крариз фикир гуниз мажбурда. “Азизди, телеви-зор кIеви ванцелди кутурла, заз бубадихь галаз ра-хаз четин я” гафари аялди таьсир авун мумкин я.

Аялдин гуьгьуьлдик хкIадай гафар лугьун вири-далайни гзаф чкIанвай гьалатI я. Жуван гьиссер тай-индаказ кьалуриз ва аялди вич тухудай тегьер чириз чалишмиш хьухь: “Вуна кIвале авун патал хиве кьур и кIвалахни за кьилиз акьудайла, зун гзаф галатзава”.

Аялар чпин вахтунда чIехи хьурай. Диде-бубай-риз чпин аялар, фад чIехи хьана, гегенш реквел экьечIна кIан жеда. Гзафбур дериндай инанмиш тир-вал, фад вилик физивай аялар кьуллугьдин гурарайни вилик фида. Аялди тади кутуникди куьне гележегда адан крар туькIуьн тавунин бинеяр кутазва. Футбол-дин командадиз са йисан фад кьабулай ва гьавилий виридалайни писдаказ кьугьвазвай аялди вуч гьисс авун лазим я?

Чик тади кутазвай аялри гьиссзавайвал, абуру-вай диде-бубайрин хатур саклани хаз жедач. Жаван-ди вичин патахьай диде-бубадин умудар алдатмиш хьанвайди кьатIузвайла, адаз наркотикриз, гуж гьалиб авуниз, чалкечирвилиз дурум гуз четин жеда. Буба-дин роль дагьлара рехь кьалурзавайдаз ухшамииш я. Куьн куь гьевчи альпинистдиз гьараяр авуналди ва эцягьунралди винелди рум гуз чалишмиш жемир. Гьа са вахтунда адаз куклушдиз хкаж жедай жигьир кьа-лура.

Куьне куь аялдин гьиссериз гьуьрмет ая. Кы-ле феий вакьийриз бейтерефдаказ анализ гун виридалайни гзаф чкIанвай гьалатI я. Ингье куь аялди вичин сир ахьаяй юлдашдикай хьел атана. Куьне куьн тухвай тегьерди аялдин гьиссер секи-нарун лазим я. “Вуна адаз ахьаяй сир ви рикIе авайди, хсусиди тир. Гьавилий зун ви гуьгьуьл чIур хьанвайдан гьавурда ава”. И гафар лугьункиди куьне аялди куьн адан гьавурда акьазвайди кьалурда.

Кьуй диде-бубаярни аялар гьамиша чеб-чпин гьа-вурда дуьз акьурай, веледар акьуллубур, хьсан тер-бия авайбур яз чIехи хьурай.

Чи адетар

Чи мухбир

“Цийи Кавказ” дестеди А.ОМАРОВАН “Чи девлет (лезги халкьдин суварри-кай, мехьеррин адетрикай)” ктаб чап-диз гьазурнава. Чна адай са чIук гузва.

Вучиз? - жузазвани куьне. Куьгьне девиррилай амукьнавай адетар ва суварар гьамиша халкьдин кален-дардихь галаз алакьалу я. Лезгийрин халкьдин календарь, тестикь хьанвай фикирдалди, гьеле чи девирдал кьве-далди II-I агьзур йисара арадал атана. Чал ам, гьелбетда, са кьадар дегиш-вилерни акатна агакнава. Календарь ва адахь галаз алакьалу адетарни су-варар чирунин месэлайрал эхиримжи цIуд йисара ахтармишунардайбур ри-кIивай машгуьл хьанва. Абурукай эве-лимжиди яз этнограф А.Г. Трофимова-дин тIвар кьун лазим кьеззва. Ада пе-шекарриз хьсандиз чизвай вичин ма-кьалада лугьузвайвал, Дагьстандин экспедициядин кьиблепатан дестеди 1946-1948-йисара чкайрал ахтармишу-нар тухудайла, лезги халкьдин кален-дардикай са кьадар делилар кIватIна. КцIар райондин Хьилерин хуьруьн юкьван школадин муаллим М.Б. Ше-кинскиди лагьайтIа, алимрив и кален-

Халкьдин календардиз ВИЛ ХЪИЯГЪИН

дарь, хашпара ва мусурман календар-рив гекьигна, араб графикадал кхьен-вазни агакьарна. И кхьинрик, кьейдза-ва алимди, абуру лезги хуьрера кIватIай алава делиларни кутун хьувуна. Ма-лум хьайивал, гьеле алатай асирдин 30-йисара, коллективизация тухудал-ди вилик, халкьдин календарь хуьруьн майишатдин кIвалахар вахт-вахтунда ва чеб гьатнавай кьайдадик кваз тухун патал ишлемишзамай, адак йисан су-варрин циклни акатнавай. Гуьгьуьнлай ахтармишзавайбуру халкьдин кален-дарь са кьадар дуьзар хьувунайтIани, чна агьадихь адан Трофимовадин ва-риант гьизва, вучиз лагьайтIа чи мурад а календарь кIелзавайбуру гьар юкьуз ишлемишун туш, адакай умуми чирвал гун я. И кар патални Трофимовади гьиз-вай календардин вариантдихь вичин дуьзгуьнвал ва тамамвал ава.

Халкьдин календарда йис кьуд па-тал пай жезва. Абур гьибур ятIа гьа-вурда акьун четин туш: гатфар, гад, зул ва кьуьд. Гьар са вахт давам жезвай пуд варзни, чпин нубатда, мадни куь-руь ругуд пай жезва. Ихьтин гьар са паюни, тIмил дегишвилер хьайитIани, 15 югь кьазва (са вацран 7-далай 22-далди ва я са вацран 22-далай гуьгь-уьнин вацран 7-далди). И жуьреда йис гьар садахь вичин кьетIенвилер авай 30 сезондикай ибарат я. А кьетIенви-лерни гьавайрихь ва тIебиатдин маса шартIарихь, тамамарна кIанзавай кIва-лахрихь, чкадин адетрихь ва маса агь-валатрихь галаз алакьада ава.

* * * Цийи йис яран “вацран” гатфарин рагь элкьведай юкьуз - 22-мартдиз - алуькьзава. Цийи йис алуькун, виридаз чидайвал, *Яран суваралди* кьаршила-мишда. Яран цIаяр куькIуьрдай 21-да-лай 22-мартдал вегьей йифез “цийи йиф” лугьуда. Яр 7-апрелдалди давам жезва.

Чи бубайриз чидай: яран сифте пуд югь гьихьтинбур хьайитIа (марфар кььазвайбур, чIимелбур, рагь алай-бур), гуьгьуьнлай йисни гьакI кьведа. Яраз марф такьвайтIа, хьсан яз гьи-сабдай. Гьавилий лагьанва: яраз цавай яру стIални ават тавурай.

Куьгьне девирра яран йикьариз хуьре нехирбанар ва кьурухчияр тайи-

нардай. Нехирбан вуч кас ятIа, гилан жегьилпризни тийижиз жеч. Бес кьурух-чидин кеспи вуч тир? Гьамни важиблу кеспи хьана: кьурухчиди никIерал-багьларал гуьзчивалдай. Малари не-дай чкаяр авай. Анжах анриз жемятди махсус кьарар кьабулдалди гьайванар ахьайдачир. Гьа чкаярни кьурухчидин гуьзчивилик жедай.

Яраз рекьер туькIуьр хьийидай, никIер-багьлар дигидай кьанавар, хва-лар акьашна, кьайдадиз хкидай. Багь-лара тарарин хилер хкатIдай. Агьада авай чкайра гатфарин цанар, гьатта магьсулар цазни эгечIдай.

Дишегьлийри гамар-халичаяр ри-шадай, шалар храдай, канабдикай епер-цIилер ийидай.

Яран йикьариз *Сифте ргални* же-дай.

Лезгийрихь магьсулар цаз эгечIдай сувариз ухшар адетни авай. Гатфариз хьиз, ам зулузни тамамардай.

Гатфарин кьвед лагьай варз *элхен-гелхен (ва аркьвар-даркьвар)* 7-22-ап-релдиз давам жезва. Гьайиф хьи, са кьадар маса дуьшуьшра хьиз, и гафа-рин манани садазни чизмач. Им йикьа са шумудра гьава дегиш жедай, мукь-вал-мукьвал марфар кьвадай вахт я. Мисал ава: аркьварин югьни хендеда сад я.

Ван авуна Умуддин цІирерни авачиз туш

Сейфудин ШАГЪПАЗОВ

“Гъилляй физ гъайиф я” (“ЛГ”, №10, 5-март). Автор - Тамилла САЛМАНОВА. Гъевчи макъалада авторди, жергедин лезги дишегълиди, диде-ди лугъузвайвал, гъихътин важиблу месэла къарагъарзаватла килиг. Авай са рушаз вичиз диде-дилай, бадедилай атанвай гъилин кваллахар, сеняткарвал чир хъувун. Бес им гъар са дидедин буржи тушни. “Гъилляй физ гъайиф я” макъала лезги дидедин риклин гъарай я.

Авторди къейдзавайвал, къе яшлу дишегълийриз чизматлани, жегъилприз гуьлуьт, чивек, жигет, гам-халича хурун чиз амукъзаваач...

Гамар, халичаар хурунин сеняткарвал, заргарвал ва хъенчин къалар туькьуьрун хъиз, дагъвийриз, иллаки лезгийриз, хас сеняткарвал я. И пеше Къиблепатан Дагъустанда ва Кеферпатан Азербайжанда лезгийр яшамаш жезвай чилерал арадал атунихъ себебар, гамар хурунин сеняткарвилел машгъул жедай кутугай шартлар авай. Сад лагъайди, хъсан еридин сар. Баркаллу къурушвийри арадал гъанвай лезги жинсинин лапарал алай яръги йис (сар) гъа и сеняткарвиллиз кутугайди тир.

Гамар хурунал анжах дишегълияр машгъул тир. Гам храз чин тийидай лезги дишегъли къериз-царуз гъалтдай. И сеняткарвал чирдай мектебар авайди тушир. Руша и пеше вичин диде-дилай, члехи вахаривай чирдай.

Рушариз, 5-6 йис хъайила, гъикл килинал кваг къачудатла, гъал кутадатла къалурдай... 14-15 йис тамам хъайила, абуруз кылди ацукъна храз чир жедай. Гъар са руша халичаарни сумагар храдай ва абурукай лап иербур, гуьлуьз фидайла, жигъизар яз тухудай.

Гъикъван пара гамар гъаз атайтла, свас гъакъван къиметлуди, багъади яз гъисабдай. Сусан жигъизрихъ гуьлуьтар, чивекар, хъуьцуганрин чинар, гъебейр, балкандин пурарал вегъедай йигъерчани галаз жедай.

Гам, халича авачир лезги квал хъун мумкин тушир. Абур квалин чилик, цларикни хъайила, сандухдин винел харадиз янани жедай.

Гамарин къадарди хизандин агъваллувал къалурдай. Абурун ерини эвелин-эвел сарин еридилай, гъалар гъазурунилай, рангарилай, гам хурунин къайдадилай аслу жезвай.

Къиблепатан Лезгистанда гам-халича хурун вилик финикай Геродота, Клавдий Элиана, Ксенофонта ва дегъ члаван маса тарихчийри малуматар гъизва. Вири и делилар фикирда къуна, лугъуз жеда хъи, и региондин и сеняткарвилехъ къадим тарих ава.

Эгер сур члаваара Лезгистанда гамар-сумагар кваллин-къан яшайиш патал хразвайтла, XIX асирдилай, Закавказье Россиядин империядик акагайдалай гуьгуьнлиз, Бакуда, Генжеда, Ширванда, Къубада хразвай гамар маса гуз башламишна ва жуьреба-жуьре выставкайра иштиракиз хъана.

Алай вахтунда лезгийрин къадим халичайрин чешнеяр гъам дуьньядин музейра, гъамни къилдин ксарин коллекцияра гъалтзава.

Лезгийрин гамар, чпин рангарин гуьрчегвилел, абур сад-садав къунин тегъердал гъалтайла, тафаватлу жезвай.

Виликдай, химиядин рангар пайда жедалди, чуьллера, дагълара экъечлзавай веъерикай, цуькверикай, абурун дувулрикай менфят къачуна, жуьреба-жуьре рангар арадал гъизвай. Мисал яз, хъипи ранг патал хъипи цуьквер ишлемишзавай. Хъархъун таран пешерикай ва чкалрикай михек ранг гъазурзавай. Яру ранг гъасилун патал ругъунар цазвай... Ахътин еридин халичайри, гамари иесидиз яргъал йисаралди къуллугъзавай. Заз жува клелай чешмейрай малум хъайивал, персерин халичайрин дурумлувал - 150 йис, лезгийрин гамарин 300-400 йис я.

Къейдна кланда хъи, лезгийри къве жуьредин гамар хразвай - табунинбур ва чичледибур. Табунин гамар лап сур девиррихъ галаз алакълу я. Немсерин искуствовед Г.Ропа вичин “Шаркъ патан гам” ктабда Кавказдин гамар Азиядин гамарилай вилик пайда хъайиди субутзава

ва Кавказдин табунин гамар абурулай еридис хъсан тирди къейдзава.

Чи миллетдин гамара, халичайра “лезги хаш”, “лезги гъед”, “урус тур”, “лепе”, “рехем”, “кикер”, “пехъер”, “герана” (гичин), “фур”, “фурар” ва гзаф маса нехишар гъалтзава. Ибур инсанри майишатдай къачунвай чешнеяр я. Чешнеяр гамунин устларди ва художникди, садалайни аслу тушиз, чпи хкъзавай.

Лезги сумагра лап сур члаварилай гъалтзавай “фур”, “фурар” чешнени яшайишдихъ, дуланажагъдихъ галаз алакълу, мублагъвал къалурунин лишан я.

Вилик вахтара картуфар, салан майваар, ниси, шур авай цел фураара хуьдайди тир. Гъа фура я гамарин, халичайрин чешнейра авайбур, чебни - ацлай фураар. Чилик квай гамуниз, цлак квай халичадиз килигай касдин руьгъ а шикилри шадарзавай.

Гамар хурунин сеняткарвилехъ, зегъмет цлугъаз вердишарунилай гъейри, хъсан маса терефарни авай. Гамунихъ ацукъайла, яш хъанвай, уьмуьрдин уькьлуь-цуру акунвай дишегълийри камаллу, насигътдин ихтилатар, хкетар, къилел атай къисаяр ахъайдай, сада къил кутаз, бендерманияр лугъудай, амайбуру давамардай. Жегъил рушари а манияр, ихтилатар, хкетар къадай.

СССР-дин девирда гамарин артелар, фабрикаар ачухай вахт чи и сеняткарвал патал бегъерлуди ва чи халкъ патал хийирлуди хъанай. Агъалияр гзаф яшамаш жезвай члехи хуьрера дишегълияр кваллахдал желб авуналди, хизандиз къазанжи гъидай, гъукуматдин къайгъудар-вилик квай хилез элкъвенай гамар, халичаар хурун.

Къвез-къвез, базардин басрух (конкуренция) себеб яз, машинралди хразвай искусственный гъаларин ва синтетикадин ужуж гамари чи гамар хурунин сеняткарвиллиз екез къеци гана. Фабрикайрин кваллах акъваз хъана.

А фабрикаар хъайи дараматар чи бязи хуьрера вилик-килик квайбуру, абурун кваллах акъвазунал вил алайбуру хъиз, тади гъалда маса гана, анра авай тадаракар-станокарни кваз. Маса миллетри лагъайтла, абуру, пакадин югъ фикирда аваз, иесивална, хвена.

Чи медениятда вил авай, адан геле авай “гуьрчехъанри” чи хуьрерай гъикъван гамар, халичаар хчална, лап цланвайбурни. Пулдихъ маса гайибур пулдихъ (кепекрихъ) гана, куьрайбур куьрна (бартер) туьркверин гъа агъуз еридин синтетикадин метягърихъ. Фикирнач хъи садани, бес и искибур ибуру вучиз къачузвайди я лагъана. Къени а къумрал ранг алайбур гамарин суракъдиз чи хуьрериз къвезма. Къачур а гамар, халичаар абуру чпин музейра эцигнава. Регъугъая амачиз, им чпин сеняткарвал я лугъузва.

Лезги хуьрера халичаар храдайбурун къадар йикъандавай-къуз тлимил жезва, я акъалтзавай несилни и пешедив къадирлувилелди эгечлава, я абуруз чирдай касни авач. Лезгийрин тарихда кетлен чка кунвай и сеняткарвал арадай акъатайтла, им туьхкьуьриз техжедай еке гъалатл жеда.

Чи миллетдин векилри а сеняткарвал гележег амачирди, куьгъне хъанвайди яз гъисабна жеда. Амма гъили хранвай гамар дуьньядин базарра чпин дережа са члавузни агъуз ават тийидай ядигарар я. Пешекарри тестикъарзавайвал, гъилин гамарин ери машиндалди хранвайбурулай са шумудра артух я. Вучиз лагъайтла, гам хразвайла, гъилелди къазвай кваквар машинди къазвайбурулай мягъкем жезва.

Чи асул лезги чешнеярни нехишар, куьлуь дегишвилер кутун хъийиз, чи къунши миллетри чпин квачихъ хъиязава. Иеси амачир шейиниз къвалалай маса иесияр акъатун адет хъанвай кар я.

Амма умуддин цІирерни авачиз туш. Лезги халкъдин баркаллу хва Абдулмуталибов Наримана регъбервал гузвай СтIал Сулейманан районда гъар йисуз “Лезги гамарин югъ” сувар хъиз къиле тухузва. И районда аялриз гамар храз чирдай кружокар кардик ква. Виринра гъахътин, жуван халкъдиз, ватандиз вафалу регъберар хъанайтла, чун чи ивиррин иесияр яз амуькьдай.

найрихъ галаз санал кваллахзавай чирвилер гудай ва илимдин махсус 10-далай виниз центраяри ава.

Студентар, сифтегъан курсарилай башламишна, илимдин ахтармишунрал желбзава. Абурукай виридалайни бажарагълубур Россиядин гуььндуьр дережадин грантриз, РФ-дин Президентдин, РФ-дин Гъукуматдин, РД-дин Кылин стипендийриз лайихлу жезва. Вуз акъалтларай хейлин жегъилпри ана кардик квай аспирантурада агалкъунралди илимдин кваллах давамарзава.

ДГТУ-дин студентри ва муал-

Ина вини дережадин пешекарар гъазурзава

Чи мухбир

Бязи уьлквейри Россиядиз виниз тир технологийралди бинелу тадаракар маса гунал къадагъаяр эцигнавай алай девирда экономикадин жигъетдай жуван аслу туширвал таъминарун патал чна инженервилин пешекарар гъазурунин дережа хъажунин технологийрин жигъетдай дегишвилер къиле тухунин чарасузвал арадал къвезва. И караннамишзавай Дагъустандин госу-дарстводин техникуниверситетди (ректор экономикадин илимрин кандидат, доцент **СУРАКАТОВ Нурмегамед Сайпулаевич**) республикадин, санлай уьлкведин халкъдин майишатдин жуьреба-жуьре хилер патал инженервилин кадрияр гъазурзава. Вузда 11 факультет ава, Дербент, Каспийск ва Къизляр шегъерра адан филиаларни кардик ква. И вузди программистар, энергетикар, технологар, архитекторар, эцигунардайбур, радиотехникар, нефтладини газдин рекъай пешекарар, гъакъли таможенникар ва экономистар гъазурзава. ДГТУ куьтягъай пешекарри чи ва къецепатан уьлквейрин карханайра ва идарайра кваллахзава. Вич кардик кваз алатнавай девирда вузди 50 агъзур касдилай виниз пешекарар гъазурна.

Университетда чирвилер гунин ва илимдинни ахтармишунрин кваллахдал халкъдин майишатдин жуьреба-жуьре хилерин пешекарар тир ксарни желбзава. Абуру неинки тарсар гузва, гъакъли вуздин къурулушдик акатзавай подразделенийрин къилени акъвазнава. ДГТУ-ди 27 карханада вичин кафедраяр, илимдинни ахтармишунардай лабораторияр тешкилнава. Ада Москвадин, Санкт-Петербургдин, Россиядин члехи маса шегъеррин ва къецепатан уьлквейрин гуььндуьр дережадин вузрихъ галаз санал кваллахунин гъакъиндай икърарар кутуннава.

Вузда илимдинни ахтармишунардай институтар кардик ква: “Микроэлектроника ва нанотехнологияр”, “Информационный технологияр ва телекоммуникацияр”, “Ярумчух проводникар тир термоэлектрический алатар” ва мсб. Идалайни гъейри, проектрин илимдинни ахтармишунардай организацийрихъ ва карха-

лимири туькьуьрай цийи шейэр ва абуру гайи карда цийивилер туниз талукъ теклифар члехи конкурсра гъалиб хъана. Инал Москвадин цийииз туькьуьнавай шейэрин ва цийивилер туниин технологийрин международный “Архимед” салондикай, Болгарияда къиле тухузвай технический мекеерадикай (ярмаркадикай), Румынияда тешкилзавай цийи шейэрин выставкадикай, техникадин ва технический агалкъунрин мекеерадикай (Сербия), Швейцарияда кардик квай цийи шейэрриз талукъ салонрикай, цийииз акъуднавай шейэрин гран-при “Эйфель” салондикай рахун кутугнава. Тек са 2019-йисуз университет ихътин дережадин мярекатра 20-далай виниз шабагъриз лайихлу хъана. Студентри ЮФО-дин ва СКФО-дин вузрин арада къиле тухузвай олимпиадайра лайихлудаказ векилвалзава.

ДГТУ - им неинки чирвилер гудай ва илимдин центр, гъакъли жегъилрин руьгъдин къамат арадал гъизвай чкани я.

Вузда жуьреба-жуьре серенжемар - гуьруьшар, форумар, элкъвей столар, ватандашвилини ахлакъдин тербия гунихъ элкъуьрнавай суьгъбетар тешкилзава, игътияж авайбуруз куьмек гудайбурун, донорвилин ва чун элкъуьрна кунвай тлебиат хуьнин кваллах машгъур авунин, яшайишдин метлеб авай идарайрал къаюмвал авунин серенжемар къиле тухузва.

ДГТУ-дихъ спортзалар, стадионар, студентрин клуб, столовая, сирнавдай бассейн ава. Игътияж авай студентриз общежитийра чкаяр гузва. ДГТУ-дин студентривай чпин сагъламвал вуздин санаторийда-профилакторийда, гатуз лагъайтла, Каспий гуьлуьн къерехда авай спортдинни сагъламардай “Политехник” лагерда мягъкемариз жеда.

Дагъустандин госу-дарстводин технический университетда вуздини промышленностдин члехи карханайри илимдинни ахтармишунрин барадай санал кваллахун геъеншарунихъ элкъуьрнавай члехи программа къилиз акъудзава. Ихътин амадагъилин проектар уьмуьрдиз кечирмишунилим цийи дережадиз хкаждай, Россияда производство виниз тир технологийрин бинедаллаз цийи хъийидай мумкинвал гуда.

„Пак хазина михьи тIвар я уьмуьрда“

Фейзудин НАГЬИЕВ

Деведагъ

Дегъ заманда чилерин са пачагъди
Вичин рикле акъур кIвалах ийидай.
Цававай варз клан хъайитIа нагагъди,
Вилаятдиз ада варзни хкидай.

Мукъвал-мукъвал гъукумдани пачагъди
Дегишардай тIебиатдин шикилар.
Гъар са авуч¹, чIугур адан темягъди,
Адан чилин жедай даим векилар.

Гуьзел тамар, дагълар авай уьлкведа,
Гагъ пачагъдик акатдай терс хумаяр:
“Тамар вахчу, дагълар инал хкведа,
Дегишарда за абурун чкаяр!”

ИкI уьмуьрда, дагълар ягъиз девейриз,
Инлай вахчуз, анал тухун кар хъана.
Дегиш жезвай, ухшар тушиз бинейриз,
Икрагъ жезвай девейрни, чIар шана².

Дагъларикай хъана къумад барханар,
ТIебиатни элкъвена бед савухъдиз.
Табий хъанач хъиле гъатай гъайванар
ТIебиатдин къадир течир къудухъдиз.

Дагълар квахъна - вацIар, хвалар къурана,
Къурухарни къур-къумлухриз элкъвена.
Серин квахъай уьмуьр саки цIрана,
Къилляй къилиз гуя тIегуьн къекъвена.

ИкI мусибат гъидачир жед дявейри -
Чилел гъалдна ифей залан къандавар³.
Тик кIуларал хвена дагълар девейри:
Абурукай хъанва къакъан мандавар.

1 Авуч - яркIи нугъатда “флан” (некто) гафунин мана я.
2 Шана - тIал нугъатда “фена” гафунин мана я.
3 Къандавар - кандалы, оковы.

Мамед Халиловаз

Зи дуст, белки, ханач чун дуьз вахтуна, чкада?
Чун хадайла, ватанар, заманаяр какахъна?
Дагъдин зирек вацIар хъиз, чун дуьзенриз
авахъна.

ЧIал течир, рикI авачир инсанарин арада
Уьлхуьн тавур селлери чун гъурбатриз
кадарна,
Серт уьмуьрдин рекъера чна са-вуч
квадарна...

Аял вахтар, са гар хъиз, акъатна чи дагълара.
Бахт, къулайвал я тухвал течиз, сува, рагара.
Надинж руьгъни агъайна ягъ-намуздив агудиз,
Зегъметдани ктабра пехъи меьк-каш алудиз.

ЧIехи хъунвай сергъятар дар жезвай тик
дагъларин,
Жегъил лекърез акъадрай жеда дагълар
асклан яз.
Лувна чна, муг туна, хура гъатна гарарин,
Таниш тушир чкайра, юкъва гъейри халкъарин,
Гъахъ-адалат жагъуриз, хъана ягъи
мугъман яз.

Гзаф крар, затIарни яд-яланда чир хъана.
Сорбондилай КIатрухрин ким са кIусни
агъуз туш,
Чирвилер гузватIани, касвални, ягъ сир хъана,
Гъар са карда дагъвидин гъам гаф, гъам кар
ажуз туш.

Гила мадни акуна: вуч гуьзел я дагълар чи!
Инсанарни зегъметда къени уьмуьр

гъалзавай,
Къакъанвилихъди чпин яргъарайни ялзавай,
Масдбур я чилер чи, масадбур я цавар чи,
Маса жуьре рангар я цуькверинни гъетерин,
Даим хуьзва риклера гъакъукъ⁴ тарсар
кимерин.

Зи дуст, белки, чун гъахъдихъ къекъевезвач
дуьз чкада?
Мичивили кIевна гъахъ - адан экв гъикI
аквада?
Руьгъда даим деб хъанва насигъатар
дагъларин:

Гардан кIирвал тавуна, кIуд ийин няс
пехъивал,
Негъ ийин таб, нагъахъвал, ялтахвални
пехилвал,
Девлетризни къуватриз табий жеч руьгъ
ксарин.
Виридалай пак хазина михьи тIвар я
уьмуьрда,
Къенивални ягъ-намус багъа я гъар девирда.

Рекъер-хулер бул ава, клани къадар регъят тир,
Жуван тIвар, ягъ хуьн патал, намус мал я
къегъят тир.
Къвечинин рехъ, тапаррин, писвал, хас тир
шейтIандиз,
Пехилвал, бейадалат, зарар авун инсандиз...
Амма, ягъ хуьн паталди, им рехъ я физ
тежедай.
Гъахъ билет гвай кас аниз ахъайич вич
бинедай.

Авайвиляй рекъера, белки, хци къванерни,
Лувар гана Халикъди къезил, вилиз таквадай...
Гъар са касдиз лайих тир гана Ада рекъерни:
“Гъахъ экуьнив агакъра куьн хайи чилин
агъадай!”

Гъакъикъатдин экуьнихъ жедани бес агакъиз,
Нагъахъвал, бейадалат ийхт тавуна чилерай?
Я Рабби, бес хъаначир Валайни и кар алакъиз:
Къимет гунни виридаз, Халикъ, Ви пак
вилерай?
Жедани бес зидвилер эхун, вилер акъализ?
Гъарамар нез, писвилер капIаралди агализ?
Писвилеркай чи рекъер бес михьи ни авурай?
Фад ханани чун, эглеш - ам Халикъди
лугъурай.

Чун даим чи рекъева гъахъ-адил экв
куькIуьриз,
Чаз кландайвал и дуьнья жедач хъи, дуст,
туькIуьриз.
Амма чунни дуьнедвай жедач кIудиз,
патахъриз,
АлахъайтIан бязибур чи гъахъ карни
нагъахъриз.

Къадар-къисмет сад ава: чин чиналди атIана,
Инсан - дуьнья сад-садаз къаршида хъун
датIана.
Гъавиляй зи суалдиз ихътин жаваб жагъана:
Аквадай гъал, вахтунда чун и чилел атана.
2016

4 Гъакъукъ - 1) гъамиша гъахъ рекъе авай кас; 2)
суд-дуванда гъахъвал хуьзвай кас, адвокат.

Лезги рушаз

Жейрандин вилер, тIавусдин къекъуьн,
Ви чIарара вуч атир аватIа...
Яраб гъи къегъал вал ятIа эркин,
КIеви къужахдин къадир аватIа?

Хъуькъвералла ал, пIузардални хал,
Ви ценерик ква беневшайрин ял,
Тавази шумал, зи рикIин хиял,
Яраб ви чанда вуч сир аватIа...

Вилер къве пIини, хъвер ажеб къени,
Хунчадин сини, ашкъидин мани,
ЧIугвазватIа ни мулд цуькверин ни?
Ви яйлахдиз нин жигъир аватIа?

Къекъеведачни хупI, вил тиягъиз лупI,
Такъавдин ялав, гъененадин хупI,
РикI жезва алуг - цIай къачунвай купI,
Ви ашкъи эхдай шаир аватIа?

Хиялар дерин, килигун серин,
Цуьк я гатфарин, аваз я ширин,
Рушарикай - сад шегъердин, хуьруьн.
Ви къимет чидай магъир аватIа?

ИкI гуьрчег жеда анжах лезги руш,
Гъар са гъерекат рикIиз жеда хуш.
Чилерал къекъуьгъ - мад жагъидайд туш:
Сад я!.. булахдин ширшир аватIа...

Туш къуру тариф, я туш зун ариф,
Чандавай мариф, арш я ви синиф,
Къисмет - вахъ галаз уьмуьрлух финиф -
Адалай бахтлу эхир аватIа...

20.09.2016

ЧичIехъан рушаз

Къал къугъвазва симерал хъиз январал,
Гуя чанги зурба чангдал къугъвазва.
КъатIуз жезвач гъерекатар тупIарин,
Пайзава на берекатар суварин,
Вуч сувар я халичадал рангарин!
Ви квакуни мешреб гъизва гамунал,
Зи гафуниз шад жезва вун акунал.
На къалунал халичаяр хразва.
Зи гафунай ви иервал аквазва...
Зи вил ала булахдал вун атунал,
Хъили пешер аватзава гамунал...
Амма ви кам фадлай амач жигъирда,
Къекъевезва вун халичадин гиширда...

СтIалар

Шумуд ашукъ, шумуд мазан
Хъана квез хкъиз кутIалар,
Куь пак дагълар - Шарни Алпан
Акваз, артух жезва хизан
Пуд синтIел къакъан, СтIалар.

Къаншар мензердава дагълар,
Гатуз гудай таза шагъвар.
Терсепулдин мублагъ багълар,
СтIал, Гергер - гурлу вацIар,
Булахар - клубан СтIалар.

Зи хайи хуьр, диде ватан,
Гъар илимдин дережа къакъан,
Шаирарин гуьзел макан,
Саяданни Сулейманан
Я машгъур ватан СтIалар.

Бубуд чуьллер, багълар цуьклух,
Паласаяр, калар буллух,
НикIера къуьл, чIахарни мух...
Берекатрив ацIай сандух,
Фу квай баркаван СтIалар.

Пуд синтIел пуд нур къеледин,
Алпандин мез, ах Куьредин,
Нямет авай гъар жуьредин,
Атир биргенддин, шуьредин -
Уьмуьрдиз девран СтIалар.

Халичаяр, рухар, гамар, -
Терсепулдин дере - багълар,
Зегъмет чIугваз кландай ксар,
Тарих авай агъзур йисар,
Лекъерин макан СтIалар.

1974

* * *

Тан яланда, чан ватанда - къураз ама чун,
Ван Алпанда, цIайлапанда цIраз ама чун,
Куз лаванда, няс гиманда къараз ама чун,
ИкI дуванда, рикI дарманда къугъваз
ама чун?

Чаз вуж кланда? Вуж такIанда? - жузаз
ама чун,
Адалат тахъай заманда чраз ама чун,
Мал накъанда, кIвал лакъанда аваз, ама чун,
ЧIал гиманда, тIални чанда куьз тваз
ама чун?

Гъич мурадри бегъер тагуз, бугъаз ама чун,
Вил - девранда, деврандивай яргъаз ама чун,
Гаф Аранда, кар Туранда храз, ама чун,
Дуст-душманда вилер кланда - такваз
ама чун,
Сада-садахъ пехил даве чIугваз ама чун,
Са халкъ, шумуд паяр хъана, чараз
ама чун,
Гагъ патанда, гагъ жуванда гатаз ама чун,
Куьз тапандан гафунихъ фад ягъаз, ама чун?

Хкида мус лезги намус? - лугъуз, ама чун,
Чаз ажуз кус туш хъи турус - харуз ама чун,
Гафунихъ кар агакъ тийиз, къуруз ама чун,
Чарадаз гуж харжна, жуваз шулуз ама чун,
Жуванд такваз, гъейри крар къатIуз,
ама чун,

Халкъ заз кланда, къунши кландач! - чIуруз
ама чун,
Течир рекъер, течир крар атIуз, ама чун,
Усалдан гаф чи эсилдиз къачуз, ама чун?

Кар амачиз, шит гафари тухуз, ама чун,
Цавай рахаз, кар атайла - ажуз ама чун,
Халкъдин дердер къилди гъялиз, ялгъуз
ама чун,

Белки, чили негъна, гила цавуз ама чун?
Чи бубайрин мерд крарал къаруз, ама чун,
Гъич сакIани эрел текъвез, къацуз ама чун,
Тек ацукъна, къисасдив рикI ацIуз, ама чун.
Ни лугъуда, Алпандин руьгъ - айруз ама чун?

Шаррни⁵ Саил

Шарлухрила⁶ саилвални ширин я,
Шарлухрин къайгъуяр лап дерин я.

Къуьне чанта, саилдин рехъ вилик ква,
Анжах са дуст - патахъ аса гъилик ква.

Шаррдин суфра няметривди ацIанва,
Саилдин хук къулан тарце акIанва.

Руфунал пи алай шаррар хенек я,
Хъукъвай гъалал фу нез, саил зирек я.

Шаррдив гвайбур - гъукуматдин къайгъуяр,
Саилдивни - хиялрин бул къаргъуяр.

Шаррдив вичин уьлкве гва, са дуьа гва,
Саилдив лап чилин шар гва, дуьнья гва.

5 Шарр - пачагъ.**6 Шарлух** - пачагълугъ.

Диде-ватан, зун я ви ван

Зи халкъдин зун я къаст, зурзун,
Къакъан дагълар, гъуьлер-вацIар,
Камал гафар, къуьдни гатфар;
Зи халкъдин зун я гадни зул.

Зи лезги чил, зи лезги эл,
Хайи чилин геекъ я зун, къел.
Туьнт женгерин зуьрнед ван я,
Ви женгерин звер, чан я;
Зун ви намус, зун ви абур,
Ви такабур дагъдин къван я.

Зун ви суракъ, зун ви хатур,
Зун ви яракъ, женгинин тур.
Зун шагъвар я дагъдин къилел,
Зун лувар я лекърен къуьнел.
Зун сувар я суван пелел.
Ви дагъдин сел, ви элдин къел,
Ви чил, ви цав, ви цIун ялав.
Ви хъвер, ви хъел, ви тур, ви хъел,
Ви мани, къуьл,
Шалбуздагъдин камаллу къил.

Лезги миллет, зун ви сифет,
Ви пак хесет, ви туьнт къилих,
Серкин силих, цин стIал я,
Ви тIал-квал я,
Руьгъдин девлет авай, гъелбет,
Дидед чIал я.

Ви Шарвили, Къванцигада -
ТIварар сейли вине къада;
Ви Жаваншар, Шаргир, Ваче,
ТIаратI - гъар тIвар, авай вине,
Багъа гъакъван гъар хва-стха;
Гъажи Давуд, Фетяли-хан,
Лезги умуд,
Чи партI,⁷ арха, алай барка.

Зи лезги чил, зи рузи чил,
Ви накъвари хайи чан я,
Ви дагъларин асул къван я,
Ви несилриз чIалан кван я.
Зун ви ван я;
Ви цуьклухда векъин тан я...
Вун захъ авай авадан я -
Са ватан я!

7 ПартI - объединение, союз, партия

Дарманрин набататар

Мегъв

Вирибуруз малум тирвал, мегъун тарцел жедай хвехериз мегъвер (желудь) лугъуда. Инсанри абурукай гъеле вилик девиррилай халкъдин медицинада менфят къачузвай. Чпик хийир хкатдай такъатар квайвилай алай девирдани инсаниятди тлебиатди гузвай, са четинвални авачиз тамарай, чуъллерай жагъуриз жедай жуьреба-жуьре затлар ишлемишзава. И затларик мегъвни акатзава.

Мегъун тарцин чкалдикайни чи йикъара тлуьр хуьрек цурурдай система къайдадикай хкатайла, гъаклни куручлар (сарарив гвай як) тлазвайла, дармандин еринда хийир къачузва. Мегъвер хуьруьн майишатда малдарвилелни хипехъанвилел машгъул ксари гъайванриз гудай ем хъизни ишлемишзава.

Мегъв жуьреба-жуьре витаминар квай хвех яз гъисабзава. Кылди къачуртла, адак къиметлу хейлин элементар ква: цур, фосфор, цинк, ракъ, калий, магний, кальций. Медицинада мегъверин миже куручлар сагъардай дарман яз ишлемишзава. Гъаклни адахъ нефес къадай, риклин ва дамаррин азарри, бронхитди аклажарзавай ксариз куьмек гудай такъат ава.

Мегъун хвехер куьлуь авуна, адакай гъазурай хъвадай затл шекердин азардин вилик пад къун, гъаклни, винидихъ къейд авурвал, хуьрек цурурдай система пайгардик куктун патал ишлемишда. Сагъардай хъвадай шей гъазурун патал ихътин затлар

герек жеда: 30 гр. ифирна яру авунвай мегъверин хвехер; 20 гр. каламар (цикорий); 20 гр. мух; 15 гр. хъсандиз михънавай куьлуьн тварар; 10 гр. силин тварар; 10 гр. гергер. Ибур вири къагъве регъведай затлунай авадарун ва арадал атай гъуьр какадарун герек я. Гъуьр мичли шуьшедин къапуна хвена кланда. Герек атайла, чай ва я къагъве хъиз гъазурда ва ишлемишда. Месела, чайдин са тлуруна авайдалайни артух ргай истиканда авай циз вегин ва ам вад декъикъада тун бес жеда. Тям хъсанарун патал адаз са тлимил шекер ва я вирт вегейтлани зиян авач.

Жуьреба-жуьре чешмейра пешекарри къейдзавайвал, мегъверикай кар чин тийиз менфят къачуз алахъуниз рехъ гана виже къведач. Абурукай анжах пешекаррин меслятрихъни теклифрихъ яб акална, лазим тир къайдада хийир хкудна кланда. Гъик хъи, гъар са затлунихъ хийирлу такъатрилай гъейри зиянлурни хуьн тлебии кар я.

Чи ватанэгълияр - гъар сана

Куклушриз майилвалзава

Тольятти шегъердиз куьн хъана.

Мектеб хъсандиз клелайдалай куьлухъ Эдгар 2014-йисуз прикладной математикадин ва физикадин хилляй Москвадин физикадинни техникадин институтдик (МФТИ) экечлна. Гъа са вахтунда Тольятти шегъердин ДДЮТ-да ахтармишунрин кваллахарни гъиле къуна. Вуздин 2-курсуна авай члавалай ам "Virtuozzo" тешкилатда виртуализациядин рекъяй ахтармишунин кваллахрал машгъул хъана. Эдгара мукъвара "анализ данных" хилляй МФТИ-да магистратура куьтягъда.

Алакьунар авай жегылди са десте студентрихъ галаз санал МФТИ-да электроникадин рекъяй онлайн-курсар тамамвилелди кардик кутуна. Сифтедай ада операционный системайрин хилени кваллахна. Гуьгъуьнлай Эдгар Къазиагъмедова вири дуьньядин машгъур "Хуавэй" (Huawei R&D) тешкилатда пешедин рекъяй тежриба хкажун къетлна. Къейд ийин, тлвар къунвай тешкилат ИКТ-дин (информационно-коммуникационные технологии) рекъяй дуьньяда сифте жергеда авайбурукай я. Эдгаран чирвилер, бажарагъ ва ада пешедиз къалурзавай майилвал акурла, тешкилатдин жавабдар векилри адаз кваллах теклифна. Гъа члавалай эгечлна ада кылдин ксар чир хъувунин ва нейрондин сетрин хатасузвилн хилляй кваллахзава.

Ада илимдин конференцияра, жуьреба-жуьре конкурсра агалкъунралди иштиракзава.

Чешнелу ватанэгълидихъ гележегда аспирантурадик экечлдай ва рикл алай пешедай илимдин дережа къачудай ният ава. Къуй адаз вичин фикирдик квай вири мурадар кылиз акъатдай йикъар акурай!

• *Дуьньяда виридалайни къалиндаказ инсанар яшамиш жезвай шегъер Филиппинрин Манила я. А шегъердин 38,55 квадратдин километрдин мулкарал 160000-далайни гзаф инсанар яшамиш жезва.*

• *Чилел алай виридалайни къайи чка Антарктида я. Хъуьтлуьн береда анин аяз "-70" градусдив къван агакъзава.*

• *Гъава дегииш хъуьнкди планетадин цин запасар терг жезва. Мисал яз, 2004-йисалай 2009-йисалди муркладин къадар 40 процентдин тлимил хъана.*

• *Океанри Чилин винел патан майдан 70 процентдин клевирнава, амма алмри адакай ахтармишнавайди анжах 5 процент я.*

• *Виридалайни къурагъ чка Чилидани Перуда авай Атакама къумлухъ я. А къумлухдин юкьвара гъич садрани марф къун тавур чкаяр ава.*

• *1960-йисан 22-майдиз Чилида хъайи залзала дуьньяда виридалайни къуватлуди яз гъисабзава. А залзаладин къуват 9,5 баллдив агакъна.*

Дуьньяда

Коронавирус мус яваш жеда?

Россияда COVID-19 коронавирус гегъеншдиз чукулунин къизгъин гъалар мукъва жезва. Идакай "Новости" РИА-диз РФ-дин здравоохраненидин эпидемиолог Н.Брикоди малумарна.

Адан фикирдалди, са къадар вахтунда коронавирусдикди начагъбурун къадар артух хъжеда. Чешмедин делилралди, коронавирус акатнавайбурун къадар са шумуд юкьуз артух хъжеда, ахпа - агъуз аватда. Гъукумдарри къабулзавай жуьреба-жуьре мягкем серенжемри вирус чукулунин дережа агъузардай мумкинвал гуда. Адалайни гъейри, Брикоди алава хъувурвал, коронавирусди иллаки йисан къайи вахтунда кыл хкажда, гъавилляй гъаваяр чими хъуьнкди апрелдиз-майдиз ам элекъда.

ВОЗ-дин эхиримжи делилралди, дуьньяда алай вахтунда 874 агъзурдалайни гзаф ксарик вирус акатнава, 43 агъзурдалай гзаф ксаркъенва. Вирусдикди гзафни-гзаф Италияда, Испанияда, Китайда, США-да ва Францияда инсанар къенва.

1-апрелдин нянин вахтунин делилралди, Россияда коронавирсди 2777 кас начагъарнава, 24 - къенва, 190 - сагъ хъхъанва.

Суьрсетрин пул бес жезвач

Коронавирусдихъ галаз алакьалу гъалар себеб яз Италияда экономикадин жигъетдай четин месэляяр артух жезва. Идакай Италиядин "Huffington Post" чешмеди хабар гана.

Къейдзавайвал, уьлкведин гзаф агъалияр карантин себеб яз такъатрин жигъетдай клеве гъатзава, гзафбуруз алай вахтунда пул бес жезвач. Кылди къачуртла, ихтилат клвалах авайбурукай, амма эхиримжи агъвалатрихъ галаз алакьалу яз мажибдикай магърум хъанвайбурукай физва. И месэла клвалахдивай хъайибурузни талуьк жезва. Кыл хуьн патал бязибур къанундалди документар тестикъар тавунвай клвалахар авуниз мажбур жезва.

"Чахъ мад гъич са еврони амач, икл чавай мад са гъафтеда дурум гуз хъжедач", - лугъузва Италиядин Палермо вилаятдин агъалиди. Ада премьер-министр Джузеппе Контедивай тади гъалда жавабар гун тлалабнава, акси дуьшуьшда инкъилаб башламишун мумкин я.

Чешмедин делилралди, уьлкведа недай-хъвадай суьрсетрин жигъетдайни кытвал арадал атанва. Чехи туьквенриз физвай гзаф муьштерийриз, дезгейрилай чпиз герек затлар къачуна чантаяр ацлурайдалай куьлухъ метягъдин гъакъи тагана хъфиз кланзава.

Къейд ийин, алай вахтунда коронавирсдикди дуьньяда виридалайни гзаф Италияда инсанар къенва.

А.Лукашенко: ина гъич са

вирусни авач

Белоруссиядин президент А.Лукашенкоди хоккей кыиле фидай вахтунда "метерал акъвазна яшамиш жедалди, клвачел акъвазна кын хъсан я" келимаяр лагъана. Ихътин фикир ада коронавирсдихъ галаз алакьалу гъалариз баян гудайла лагъана, хабар гузва "БелТА" агентстводи.

Адавай журналистри коронавирсди президентвилин клвалахдиз таъсир ийизватла, гъадакай хабар къунай. Журналистри, муркладал фин тавуна акъвазиз жедачни лугъуз, Лукашенкодиз суалар гана. "Вуч патал? Жеда, амма вучиз? Зун гъавурда акъазвач... Ина гъич са вирусни авач. Им холодильник я", - лагъана ада.

Адан гафаралди, мурк вирсдиз аксивалдай лап хъсан дарман я. Гъа са вахтунда ада тлегуьндин муддатда гречкадин чкадал цуькл ишлемишиз жедайдакай лагъана. "Гречка жедач - цуьклуьн халпа неда. Куьне кье вуч халпа тлуьна? За цуьклуьн гъуьруьн халпа тлуьна", - ихтилатна Лукашенкоди.

Ада коронавирус себеб яз халкъдиз герек авачир гъарай-вургъай тун тавуниз, секинвал хуьниз са шумуд сеферда эвер гана. Эхиримжи делилралди, Белоруссияда 163 касдик вирус акатнава. Абурукай пудай са пай сагъар хъувунва.

Клеве гъатайбурун гъил къада

Коронавирус чукулункди арадал атай гъаларихъ галаз алакьалу яз уьлкведин ватандашихъ элкъвена рахайдалай куьлухъ РФ-дин Президент В.Путина са жерге серенжемар къабулун патал гъукуматдиз тапшуругъар гана. Тапшуругърин сиягъ уьлкведин кыилин пресс-куьллуьгъдин сайтда 29-мартдиз чапна. Идакай "REGNUM" чешмеди хабар гана.

Кылди къачуртла, тапшуругъра уьлкведин гъукуматди РФ-дин законодательстводик халкъдин эменни тлимил авай къатариз, гъаклни коронавирус чукулунин къурхундин нетижада хасаратвилер хъайи гъевчили ва юкьван бизнесдиз куьмек гуьнин макъсаддалди дегиишвилер куктун, яни ам туьклуьр хъувун теклифнава.

Вирус чукулунихъ галаз алакьалу яз В.Путина тапшурмишнавай месэлайрин сиягъдик акатзава: чпиз дидедивилин капитал къачудай ихтияр авай, пуд йисан яшдив агакъ тавунвай аялар авай хизанриз куьмек гун; вахтуналди клвалахиз тахъунин ва бейкарвилигъ жигъетдай гузвай пособийрин къадар МРОТ-дин къадар къван артухарун; налогар (НДС квачиз) гуьнин ва гъевчи, юкьван бизнес патал кредитрин муддат артухарунин мураддалди зур йисан вахт хгун, яни и месэляяр маса вахтунал вегин ва хейлин маса хилер.

Идалайни гъейри, РФ-дин гъукуматдал уьлкведин экономикадин гъалариз талуьк мониторинг тешкилун ва коронавирсдикди гзафни-гзаф зиян хъайи экономикадин хилериз талуьк сиягъ туьклуьрун тапшурмишнава.

РФ-дин зегъметдин ва яшайишдин жигъетдай вилик тухунин министерстводал, РФ-дин пенсийрин фондунал Ватандин Чехи дяведин Гъалибвилигъ 75 йисан юбилейдихъ галаз алакьалу яз кылдин ватандашир са сеферда яз гудай пулдин такъатар алай йисан апрелдин вацра кылиз акъудун тапшурмишнава.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Квез чидани?

Чиликай

Чи планетадихъ инсаниятдивай кыл акъудиз тахъанвай аламатарни сирер гзаф ава. Чиликай са бязи делилар клелзавайбурун фикирдизни гъиз кланзава. Мумкин я, абурукай бязибур вирибуруз ашкара туш.

• *Чил ракъинин системадивай яргъа квай пуд лагъай планета я. Ам кислороддин гъава, океанар ва уьмуьр авай тек са планета я.*

• *Са сятда 107826 километрдив фидай йигинвилелди Чил ракъинал элкъвезва.*

• *Ахтармишнавайбуру Чилин яш 4540 миллион яз тайинарнава.*

• *Къураматдал алай виридалайни члехи дагълар Гималаяр я.*

• *Дуьньяда авай нек хъвадай гъайванрикай виридалайни гъевчиди ваклан тлиш алай къаркъулуь я.*

понеделник, 6 апреля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.05 «Заряжайся!» 0+
08.15 «Здравствуй, мир!» 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Испанские города XXI века» 16+
09.30 Х/ф «Иван Бровкин на Целине» 12+
11.15 «Годекан» 6+
11.45 «Служа Родине» 12+
12.05 «Парламентский вестник» 12+
12.30 «Профессионал» 12+
12.55 «Человек и право»
14.05 «Арт-клуб» 0+
14.30 Мультфильмы 0+
14.55 Х/ф «Угрюм-река» 1 с. 12+
16.30 Д/ф «Махачкала» 6+
16.55 Х/ф «Княжна Мерия»
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро».
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Время покажет».
14.30 «Проверено на себе».
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженимся!» (16+).
16.00 «Мужское/Женское».
18.00 Вечерние новости.
18.30 «На самом деле».
19.40 «Пусть говорят».
21.00 «Время».
21.30 Т/с «Ищейка».
22.30 Док-ток.
23.30 «Вечерний Ургант».
00.10 «Познер».
01.10 «Проверено на себе».
01.40 «На самом деле».
02.45 «Время покажет».
03.00 Новости.
03.05 «Время покажет».

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 К 75-летию Победы. Документальный фильм
18.50 Актуальное интервью. Председатель объединения победителей России
19.10 Республика
19.25 Акцент. Аналитическая программа Ильмана Алипулатова
05.00, 09.25 «Утро России».
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести.
09.55 «О самом главном».
11.45 «Судьба человека с Б.Корчевниковым».
12.50, 17.25 «60 минут».
14.45 Т/с «Тайны следствия».
18.30 «Андрей Малахов. Прямой эфир».
21.00 Т/с «Паромщица».
23.15 «Вечер с Владимиром Соловьевым».
02.00 Т/с «На дальней зас-таве».

НТВ

05.15 Т/с «Москва. Цент-ральный округ».
06.00 «Утро. Самое лучшее».
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Москва. Три вок-зала».
09.15,10.25 Т/с «Морские дьяволы. Судьбы».
10.00,13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное про-исшествие. Обзор».
14.00 «Место встречи».
16.00 «Сегодня».
16.25 «Основано на реаль-ных событиях».
17.10 «ДНК».
18.15 Т/с «Пес».
19.00 «Сегодня».
19.40 Т/с «Пес».
21.00 Т/с «Рикошет».
23.10 Т/с «Паутина».
00.10 «Сегодня».
00.20 «Поздняков».
00.30 «Мы и наука. Наука и мы»
01.30 Т/с «Морские дьяво-лы. Судьбы».
04.25 Т/с «Москва. Цент-ральный округ».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров».
07.05 «По делам несовер-шеннолетних».
08.05 «Давай разведемся!»
09.10 «Тест на отцовство».
11.10 Д/ф «Реальная мис-тика».
12.15 Д/ф «Понять. Про-стить».
14.05 Д/ф «Порча».
14.35 Х/ф «Мой личный враг».
19.00 Х/ф «Кровь ангела».
23.10 Т/с «Дыши со мной».
02.10 Д/ф «Порча».
02.40 Д/ф «Понять. Про-стить».
04.05 Д/ф «Реальная мис-тика».
04.55 «Тест на отцовство».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 Х/ф «Афоня».
08.45 Х/ф «Золотая мина».
11.30 «События».
11.50 Т/с «Она написала убийство».
13.40 «Мой герой».
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.05 Т/с «Отец Браун».
16.55 «Естественный от-бор».
17.50 «События».
18.10 Т/с «Селфи с судьбой».
22.00 «События».
22.35 «Окопы глубины в 6 лет».
23.05 «Знак качества».
00.00 «События. 25-й час».
00.30 «Петровка, 38».
00.45 «90-е. Криминальные жены».
01.30 «Знак качества».
02.10 «Вся правда».
02.35 «Брежнев, которого мы не знали».
03.15 Т/с «Отец Браун».
04.45 Х/ф «Осторожно, мошен-ники!».

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.20,05.45 Д/с «Сделано в СССР».
08.40 Д/ф «Резидент Ма-рия».
09.40 Т/с «Краповый берет».
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Краповый берет».
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Краповый берет».
14.00 Военные новости.
14.05 Х/ф «Горячая точка».
15.40 Х/ф «Землетрясение».
18.00 Новости дня.
18.30 «Спецрепортаж».
18.50 Д/с «Ленд-лиз».
19.40 «Скрытые угрозы».
20.25 Д/с «Загадки века».
21.15 Новости дня.
21.30 «Открытый эфир».
23.05 «Между тем».
23.40 Х/ф «О тех, кого по-мню и люблю».
01.10 Х/ф «Ночной пат-руль».
02.45 Х/ф «Дочки-матери».
04.20 Х/ф «Медный анге-л».

вторник, 7 апреля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30 Время новос-тей Дагестана
07.20 Передача на табаса-ранском языке «Мил»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Испанские го-рода XXI века» 16+
09.30 Х/ф «За пригоршню долларов» 16+
11.35 «Дагестан туристичес-кий» 6+
11.55 «На виду» 12+
12.30 Мультфильмы 0+
12.50 «Дагестанский кален-дарь» 0+
12.55 «Здоровье» 12+
13.50 «Экологический вест-ник» 12+
14.10 «Учимся побеждать»
14.30 Проект «Поколение»
14.55 Х/ф «Угрюм-река»
16.30 Д/ф «В горах мое сердце» 6+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро».
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Время покажет».
14.30 «Проверено на себе».
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженимся!» (16+).
16.00 «Мужское/Женское».
18.00 Вечерние новости.
18.30 «На самом деле».
19.40 «Пусть говорят».
21.00 «Время».
21.30 Т/с «Ищейка».
22.30 Док-ток.
23.30 «Вечерний Ургант».
00.10 «Право на справед-ливость».
01.10 «Проверено на себе».
01.40 «На самом деле».
02.45 «Время покажет».
03.00 Новости.
03.05 «Время покажет».

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 Моя малая роди-на Байрамаул. Хасавюртовского района
18.50 Легенды древне-го Кайтага
19.10 Умники и умни-цы Дагестана
19.30 Республика
19.45 Документальный фильм
05.00, 09.25 «Утро России».
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести.
09.55 «О самом главном».
11.45 «Судьба человека с Борисом Корчевнико-вым».
12.50, 17.25 «60 минут».
14.45 Т/с «Тайны следствия».
18.30 «Андрей Малахов. Прямой эфир».
21.00 Т/с «Паромщица».
23.15 «Вечер с Владимиром Соловьевым».
02.00 Т/с «На дальней зас-таве».

НТВ

05.15 Т/с «Москва. Цент-ральный округ».
06.00 «Утро. Самое лучшее».
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Москва. Три вок-зала».
09.15 Т/с «Морские дьяво-лы. Судьбы».
10.00 «Сегодня».
10.25 Т/с «Морские дьяво-лы. Судьбы».
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное про-исшествие. Обзор».
14.00 «Место встречи».
16.00 «Сегодня».
16.25 «Основано на реаль-ных событиях».
17.10 «ДНК».
18.15 Т/с «Пес».
19.00 «Сегодня».
19.40 Т/с «Пес».
21.00 Т/с «Рикошет».
23.10 Т/с «Паутина».
00.10 «Сегодня».
00.15 «Крутая история».
01.15 Т/с «Морские дьяво-лы. Судьбы».

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/ф «Знать будущее. Жизнь после Ванги».
07.20 «По делам несовер-шеннолетних».
08.20 «Давай разведемся!»
09.25 «Тест на отцовство».
11.25 Д/ф «Реальная мис-тика».
12.35 Д/ф «Понять. Про-стить».
14.25 Д/ф «Порча».
14.55 Х/ф «Кровь ангела».
19.00 Х/ф «Нити любви».
23.00 Т/с «Дыши со мной».
02.00 Д/ф «Порча».
02.30 Д/ф «Понять. Про-стить».
03.55 Д/ф «Реальная мис-тика».
04.50 «Тест на отцовство».
06.25 «6 кадров».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 «Доктор И».
08.45 Х/ф «Ларец Марии Медици».
10.35 Д/ф «Злосчастный триумф»
11.30 «События».
11.50 Т/с «Она написала убийство».
13.40 «Мой герой».
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.05 Т/с «Отец Браун».
16.55 «Естественный отбор».
17.50 «События».
18.10 Т/с «Ждите неожидан-ного».
22.00 «События».
22.35 «Осторожно, мошен-ники!»
23.05 Д/ф «Татьяна Пель-цер. Бобушка-скандал».
00.00 «События. 25-й час».
00.30 «Петровка, 38».
00.45 Прощание. Георгий Юнгвальд-Хилькевич.
01.30 Д/ф «Татьяна Пель-цер. Бобушка-скандал».
02.10 Осторожно, мошенники!

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.30 «Спецрепортаж».
08.50 «Не факт!»
09.25 Т/с «В зоне риска».
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «В зоне риска».
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «В зоне риска».
13.55 Т/с «В зоне риска».
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «В зоне риска».
18.00 Новости дня.
18.30 «Спецрепортаж».
18.50 Д/с «Ленд-лиз».
19.40 «Легенды армии с Александром Марша-лом».
20.25 «Улика из прошлого».
21.15 Новости дня.
21.30 «Открытый эфир».
23.05 «Между тем».
23.40 Х/ф Караван смерти
01.10 Х/ф «В небе «Ноч-ные ведьмы»».
02.25 Х/ф «Ссора в Лука-шах».
03.55 Х/ф «Дочки-матери».
05.30 Д/с Хроники Победы

среда, 8 апреля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30 Время новос-тей Дагестана
07.20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильмы 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Испанские го-рода XXI века» 16+
09.30 Х/ф «Леди Гамильтон»
11.35 «Человек и вера» 12+
12.05 «Подробности» 12+
12.30 Мультфильмы 0+
12.50 «Дагестанский кален-дарь» 0+
12.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
13.45 «Память поколений. Александр Ситковский»
14.30 «Молодежный микс»
14.55 Х/ф «Угрюм-река» 3 с. 12+
16.30 Д/ф «Гамзат Цадаса»
16.55 Х/ф «Запасной игрок»
18.20 «Арт-клуб» 0+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро».
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Время покажет».
14.30 «Проверено на себе».
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженимся!» (16+).
16.00 «Мужское/Женское».
18.00 Вечерние новости.
18.30 «На самом деле».
19.40 «Пусть говорят».
21.00 «Время».
21.30 Т/с «Ищейка».
22.30 Док-ток.
23.30 «Вечерний Ургант».
00.10 «Проверено на себе».
00.40 «На самом деле».
01.45 «Время покажет».
03.00 Новости.
03.05 «Время покажет».
03.40 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 К 75-летию По-беды. Воспомина-ние о Героях
18.45 Нац.проект «На-ука»
19.20 Республика
19.45 Документальный фильм «Дагестан страна мастеров»
05.00, 09.25 «Утро России».
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести.
09.55 «О самом главном».
11.45 «Судьба человека с Борисом Корчевнико-вым».
12.50, 17.25 «60 минут».
14.45 Т/с «Тайны следствия».
18.30 «Андрей Малахов. Прямой эфир».
21.00 Т/с «Паромщица».
23.15 «Вечер с Владимиром Соловьевым».
02.00 Т/с «На дальней зас-таве».

НТВ

05.15 «Кодекс чести».
06.00 «Утро. Самое лучшее».
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Москва. Три вок-зала».
09.15 Т/с «Морские дьяво-лы. Смерч».
10.00 «Сегодня».
10.25 Т/с «Морские дьяво-лы. Смерч».
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное про-исшествие. Обзор».
14.00 «Место встречи».
16.00 «Сегодня».
16.25 «Основано на реаль-ных событиях».
17.10 «ДНК».
18.15 Т/с «Пес».
19.00 «Сегодня».
19.40 Т/с «Пес».
21.00 Т/с «Рикошет».
23.10 Т/с «Паутина».
00.10 «Сегодня».
00.15 «Последние 24 часа».
01.10 Т/с «Морские дьяво-лы. Смерч».
04.15 «Их нравы».

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/ф «Знать будущее. Жизнь после Ванги».
07.30 «По делам несовер-шеннолетних».
08.30 «Давай разведемся!»
09.35 «Тест на отцовство».
11.35 Д/ф «Реальная мис-тика».
12.40 Д/ф «Понять. Про-стить».
14.35 Д/ф «Порча».
15.05 Х/ф «Нити любви».
19.00 Х/ф «Подари мне жизнь».
23.25 Т/с «Дыши со мной».
02.25 Д/ф «Порча».
02.50 Д/ф «Понять. Про-стить».
04.15 Д/ф «Реальная мис-тика».
05.05 «Тест на отцовство».
05.55 «Домашняя кухня».
06.20 «6 кадров».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 «Доктор И».
08.45 Х/ф «Тень пирса».
10.30 Д/ф «Последняя лю-бовь Савелия Крамаро-ва».
11.30 «События».
11.50 Т/с «Она написала убийство».
13.40 «Мой герой».
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.05 Т/с «Отец Браун».
16.55 «Естественный от-бор».
17.50 «События».
18.10 Т/с «Жизнь, по слухам, одна».
22.00 «События».
22.35 «Линия защиты».
23.05 «Прощание. Надеж-да Аллилуева».
00.00 «События. 25-й час».
00.30 «Петровка, 38».
00.45 Д/ф «Женщины Юрия Любимова».
01.25 «Прощание. Надеж-да Аллилуева».
02.10 «Линия защиты».

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.30 «Спецрепортаж».
08.50 «Не факт!»
09.25 Т/с «В зоне риска».
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «В зоне риска».
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «В зоне риска».
13.55 Т/с «В зоне риска».
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «В зоне риска».
18.00 Новости дня.
18.30 «Спецрепортаж».
18.50 Д/с «Ленд-лиз».
19.40 «Последний день».
20.25 Д/с «Секретные ма-териалы».
21.15 Новости дня.
21.30 «Открытый эфир».
23.05 «Между тем».
23.40 Х/ф «Весенний при-зыв».
01.25 Х/ф «Приказ».
02.50 Х/ф «Приказ».
04.20 Х/ф «Право на выст-рел».
05.40 Д/с «Сделано в СССР».

четверг, 9 апреля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30 Время новос-тей Дагестана
07.20 Передача на даргин-ском языке
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Испанские го-рода XXI века» 16+
09.30 Х/ф «Зеленый фургон»
11.50 «Аутодафе» 16+
12.30 Мультфильмы 0+
12.50 «Дагестанский кален-дарь» 0+
12.55 «Здоровье» 12+
13.55 «Городская среда»
14.30 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
14.55 Х/ф «Угрюм-река»
16.30 Д/ф «Фазу Алиева»
16.55 «За скобками» 12+
17.00 Х/ф «Академик Иван Павлов» 0+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро».
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Время покажет».
14.30 «Проверено на себе».
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженимся!» (16+).
16.00 «Мужское/Женское».
18.

пятница, 10 апреля

РГВК	19.30,22.30,00.30
06.45 «Заряжайся!» 0+	Время новостей Дагестана
07.00,08.30 Время новостей Дагестана	19.55 «Черный по белому» 12+
07.20 Передача на аварском языке 12+	20.00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
08.00 «Заряжайся!» 0+	20.20 «Подобности» 12+
08.10 Мультфильмы 0+	20.45 «На виду. Спорт» 12+
08.50 «Заряжайся!» 0+	21.25 «Молодежный микс» 12+
08.55 Х/ф «Собака на сене»	21.50 «Дагестанский календарь» 0+
12.00 «Пятничная проповедь»	21.55 «Интервью с Хамис Шамиловой» 6+
12.30 Мультфильмы 0+	22.55 «Черным по белому» 12+
12.55 «Круглый стол» 12+	23.20 «Глобальная сеть» 12+
13.35 «Агросектор» 12+	23.55 Д/с «Кавказская история» «Территория безопасности» 16+
14.05 «Вернисаж» 6+	00.55 «Черным по белому» 12+
14.30 Д/ф «В мире поющих узоров» 0+	01.55 «Подобности» 12+
14.55 Х/ф «Морозко» 0+	02.15 «Дагестанский календарь» 0+
16.30 Д/с «Русский музей детям» 1 с. 0+	02.20 «На виду. Спорт» 12+
16.55 Х/ф «Простая история» 0+	02.50 «Молодежный микс» 12+
18.45,01.15 Передача на кумыкском языке 12+	03.05 «Интервью с Хамис Шамиловой» 6+
	03.30 «Глобальная сеть» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».	11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
09.00 Новости.	18:30 Мир Вашему дому
09.25 «Доброе утро».	18.55 Республика
09.55 «Модный приговор».	19.15 Мурад Кажлаев.
10.55 «Жить здорово!» (16+).	«Асият» на дагестанской сцене.
12.00 Новости.	Часть 1-я
12.15 «Время покажет».	05.00,09.25 «Утро России».
14.30 «Проверено на себе».	09.00,11.00,14.00,20.00 Вести.
15.00 Новости.	09.55 «О самом главном».
15.15 «Давай поженимся!» (16+).	12.25 «Судьба человека с Борисом Корчевниковым».
16.00 «Мужское/Женское».	11.45 «Судьба человека с Борисом Корчевниковым».
18.00 Вечерние новости.	12.50,17.25 «60 минут».
18.35 «Человек и закон».	14.45 Т/с «Тайны следствия».
19.40 Телеигра «Поле чудес».	18.30 «Андрей Малахов. Прямой эфир».
21.00 «Время».	21.00 «Измойловский парк».
21.30 «Голос. Дети».	23.30 Х/ф «Расплата за счастье».
23.20 «Вечерний Ургант».	03.15 Х/ф «Таблетка от слез».
00.15 Д/ф «Чак Берри».	
03.40 «Про любовь».	
04.25 «Наедине со всеми».	

РОССИЯ 1

05.00 «Доброе утро. Суббота».	08:00 Местное время. Вести-Дагестан
09.00 «Умницы и умники».	08:20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. СУББОТА.
09.45 «Слово пастыря».	05.00 «Утро России. Суббота».
10.00 Новости.	08.00 Вести. Местное время.
10.15 «Леонид Гайдай. Бриллиантовый вынос».	08.20 Местное время. Суббота.
11.15 «Видели видео?»	08.35 «По секрету всему свету».
12.00 Новости.	09.30 «Пятеро на одного».
12.15 «Видели видео?»	10.20 «Сто к одному».
13.55 «Михаил Танич. Не зови!».	11.10 «Смеяться разрешается».
16.00 «Кто хочет стать миллионером?» (12+).	13.40 Х/ф «Коварные игры».
17.35 «Три аккорда».	18.00 «Привет, Андрей!».
19.30 «Сегодня вечером».	20.00 Вести в субботу.
21.00 «Время».	20.40 Х/ф «Любовь с риском для жизни».
21.20 «Сегодня вечером».	00.40 Х/ф «Ты заплатишь за все».
22.40 «Большая игра».	
23.50 Х/ф «Дочь и ее мать».	
01.25 «Мужское/Женское».	
02.55 «Про любовь».	
03.40 «Наедине со всеми».	

НТВ

05.15 «Кодекс чести».	05.35 Х/ф «Калина красная».
06.00 «Утро. Самое лучшее».	07.25 «Смотр».
08.00 «Сегодня».	08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Москва. Три вокзала».	08.20 «Готовим с Алексеем Зиминым».
09.15 Т/с «Морские дьяволы. Смерч».	08.45 «Доктор Свет».
10.00 «Сегодня».	09.25 «Едим дома».
10.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч».	10.00 «Сегодня».
13.00 «Сегодня».	10.20 «Главная дорога».
13.25 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».	10.55 «Живая еда с С. Малоземовым».
14.00 «Место встречи».	12.00 «Квартирный вопрос».
16.00 «Сегодня».	13.00 «Наш ПотребНадзор».
16.25 «Следствие вели...»	14.00 «Поедем, поедим!».
17.10 «Жди меня».	15.00 «Своя игра».
18.15 Т/с «Песч.».	16.00 «Сегодня».
19.00 «Сегодня».	16.20 «Следствие вели...».
19.40 Т/с «Песч.».	17.50 «Ты не поверишь!».
23.25 «ЧП. Расследование».	19.00 «Центральное телевидение».
23.55 «Квартирник. НТВ у Маргулиса».	20.50 «Секрет на миллион».
01.15 «Квартирный вопрос».	22.45 «Международная пирамида».
02.05 Т/с «Морские дьяволы. Смерч».	23.35 «Своя правда».
	01.25 «Дачный ответ».
	02.15 «Их нравы».
	02.30 Х/ф «Мужские каникулы».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров».	06.40 Д/ф «Знать будущее. Жизнь после Ванги».
07.40 «По делам несовершеннолетних».	08.40 «Давай разведемся!».
09.45 «Тест на отцовство».	11.45 Д/ф «Реальная мистика».
12.45 Д/ф «Понять. Простить».	14.35 Д/ф «Порча».
15.05 Х/ф «Девочки мои».	23.15 «Про здоровье».
19.00 Х/ф «Жена напрокат».	23.30 Х/ф «Опасное заблуждение».
03.00 Д/ф «Порча».	03.25 Д/ф «Понять. Простить».
04.50 Д/с «Настоящая Ванга».	06.25 «6 кадров».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».	08.10 «Смех с доставкой на дом».
08.45 Т/с «Адвокат Ардашев».	11.30 «События».
11.50 Т/с «Адвокат Ардашев».	12.55 «Он и Она».
14.50 «Город новостей».	15.05 Т/с «Отец Браун».
16.55 Д/ф «Черная метка для звезды».	17.50 «События».
18.05 Х/ф «Провода».	22.00 «В центре событий».
20.00 Х/ф «Игрушка».	23.10 Х/ф «Родственник».
01.35 Д/ф «Разлучники и разлучницы».	02.20 «В центре событий».
03.20 «Петровка, 38».	03.35 Т/с «Отец Браун».
05.05 Д/ф «Ролан Быков. Вот такой я человек!».	

ЗВЕЗДА

05.45 Х/ф «Подвиг одессы».	08.00 Новости дня.
08.20 Х/ф «Подвиг одессы».	09.20 Т/с «Кедр» пронзает небо».
10.00 Военные новости.	10.05 Т/с «Кедр» пронзает небо».
13.00 Новости дня.	13.20 Т/с «Кедр» пронзает небо».
13.30 Т/с «Кедр» пронзает небо».	13.50 Т/с «Кедр» пронзает небо».
14.00 Военные новости.	14.05 Т/с «Кедр» пронзает небо».
18.00 Новости дня.	18.40 Х/ф «Тихая застав».
23.10 Х/ф «Рысь».	21.15 Новости дня.
21.30 Х/ф «Рысь».	21.30 Х/ф «Рысь».
23.00 Д/с «Оружие Победы».	23.10 «Десять фотографий».
00.05 Д/с «Одесса. Герои подземной крепости».	01.00 Т/с «Рафферти».
04.15 Х/ф «Сицилианская защита».	

суббота, 11 апреля

РГВК	19.30,22.30,00.30
07.00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана	19.55 «Парламентский вестник» 12+
07.20 Передача на кумыкском языке 12+	20.20 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
08.00 Мультфильм 0+	20.50 «Первая студия» 12+
08.55 Х/ф «Баллада о Беринге и его друзьях» 12+	21.40 «Дагестан туристический» 6+
10.45 «Молодежный микс»	21.55 «Голос. Дети» 6+
11.05 Киножурнал «Хочу все знать» 0+	23.00 «Наука Дагестана»
11.20 «Мой малыш».	23.55 Д/ф «Лезгинка» 12+
11.50 Мультфильм 0+	01.00 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
12.05 «Подобности» 12+	01.35 «Мой малыш» 12+
12.30 «На виду. Спорт» 12+	02.05 «Первая студия» 12+
13.10 Концерт ансамбля танца «Лезгинка» и «Нальмэс» 0+	02.50 «Голос. Дети» 6+
15.30 Мультфильм 0+	03.15 Д/ф «Лезгинка» 12+
15.50 «Здравствуй, мир!» 0+	03.45 «Наука Дагестана»
16.55 Х/ф «Сказание о хоброме Хонбар» 12+	04.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
18.30 Д/ф «Сокровищница Дагестана» 0+	05.20 «Дагестанский календарь» 0+
18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+	

ПЕРВЫЙ

06.00 «Доброе утро. Суббота».	09.00 «Умницы и умники».
09.45 «Слово пастыря».	10.15 «Леонид Гайдай. Бриллиантовый вынос».
10.00 Новости.	11.15 «Видели видео?»
10.15 «Леонид Гайдай. Бриллиантовый вынос».	12.00 Новости.
11.15 «Видели видео?»	12.15 «Видели видео?»
12.00 Новости.	13.55 «Михаил Танич. Не зови!».
12.15 «Видели видео?»	16.00 «Кто хочет стать миллионером?» (12+).
13.55 «Михаил Танич. Не зови!».	17.35 «Три аккорда».
16.00 «Кто хочет стать миллионером?» (12+).	19.30 «Сегодня вечером».
17.35 «Три аккорда».	21.00 «Время».
19.30 «Сегодня вечером».	21.20 «Сегодня вечером».
21.00 «Время».	22.40 «Большая игра».
21.20 «Сегодня вечером».	23.50 Х/ф «Дочь и ее мать».
22.40 «Большая игра».	01.25 «Мужское/Женское».
23.50 Х/ф «Дочь и ее мать».	02.55 «Про любовь».
01.25 «Мужское/Женское».	03.40 «Наедине со всеми».
02.55 «Про любовь».	
03.40 «Наедине со всеми».	

РОССИЯ 1

08:00 Местное время. Вести-Дагестан	08:20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. СУББОТА.
05.00 «Утро России. Суббота».	08.00 Вести. Местное время.
08.00 Вести. Местное время.	08.20 Местное время. Суббота.
08.35 «По секрету всему свету».	09.30 «Пятеро на одного».
10.20 «Сто к одному».	11.10 «Смеяться разрешается».
11.10 «Смеяться разрешается».	13.40 Х/ф «Коварные игры».
13.40 Х/ф «Коварные игры».	18.00 «Привет, Андрей!».
18.00 «Привет, Андрей!».	20.00 Вести в субботу.
20.00 Вести в субботу.	20.40 Х/ф «Любовь с риском для жизни».
20.40 Х/ф «Любовь с риском для жизни».	00.40 Х/ф «Ты заплатишь за все».
00.40 Х/ф «Ты заплатишь за все».	

НТВ

05.10 «ЧП. Расследование».	05.35 Х/ф «Калина красная».
07.25 «Смотр».	08.00 «Сегодня».
08.20 «Готовим с Алексеем Зиминым».	08.45 «Доктор Свет».
09.25 «Едим дома».	10.00 «Сегодня».
10.20 «Главная дорога».	10.55 «Живая еда с С. Малоземовым».
12.00 «Квартирный вопрос».	13.00 «Наш ПотребНадзор».
14.00 «Поедем, поедим!».	15.00 «Своя игра».
16.00 «Сегодня».	16.20 «Следствие вели...».
17.50 «Ты не поверишь!».	19.00 «Центральное телевидение».
19.00 «Центральное телевидение».	20.50 «Секрет на миллион».
22.45 «Международная пирамида».	23.35 «Своя правда».
01.25 «Дачный ответ».	02.15 «Их нравы».
02.30 Х/ф «Мужские каникулы».	

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров».	06.50 Х/ф «Дважды в одну реку».
08.45 «Пять ужинов».	09.00 Х/ф «Миллионер».
11.15 Т/с «Другая жизнь Анны».	19.00 Т/с «Великолепный век».
23.45 Х/ф «Маша и медведь».	01.40 Т/с «Другая жизнь Анны».
04.45 Д/с «Настоящая Ванга».	06.20 «6 кадров».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 Х/ф Сердце женщины	08.10 Д/ф «Семен Фарада. Непутевый кумир».
09.00 «Выходные на колесах»	09.35 Х/ф «Не ходите, девки, замуж».
10.55,11.45 Х/ф «Лекарство против страха».	11.30 «События».
13.05 Х/ф «Мамынькин сынок».	14.30 «События».
14.45 Х/ф «Мамынькин сынок».	17.15 Х/ф «Адвокат Ардашев».
21.00 «Постскриптум».	22.15 «Право знатно!».
23.45 «События».	23.55 «Приговор. Юрий Соколов».
00.50 «Дикая дача».	01.30 «Советские мафии».
02.10 «Окопы глубины в 6 лет».	02.40 «Постскриптум».
03.45 «Право знатно!».	

ЗВЕЗДА

06.00 «Рыбий жыр».	06.25 М/ф.
07.05,08.15 Х/ф «Волшебная лампа Аладдина».	08.00 Новости дня.
09.00 «Легенды музыки».	09.30 «Легенды кино».
10.15 Д/с «Золотой век».	11.05 «Улика из прошлого».
11.55 «Не факт!».	12.30 «Круиз-контроль».
13.00 Новости дня.	13.15 «Спецрепортаж».
13.35 «СССР. Знак качества с Гориком Сукачевым».	14.30 «Морской бой».
15.30 Д/с «Оружие Победы».	16.05 Д/ф «Спутник. Русское чудо».
17.05 Д/с «Ракетный щит Родины».	18.00 Новости дня.
18.10 «Золото!».	18.25 Д/с «Ракетный щит Родины».
00.30 Т/с «Кедр» пронзает небо».	03.20 Х/ф «Ночной патруль».

воскресенье, 12 апреля

РГВК	15.15
07.00,08.30 Время новостей Дагестана	17.25 «Человек и право»
07.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+	18.30 «Молодежный микс»
08.00 «Мой малыш» 12+	18.50 «Экологический вестник» 12+
08.50 Мультфильм 0+	19.10 «Учимся побеждать»
09.05 Концерт ансамбля танца «Лезгинка» и «Нальмэс» 0+	19.30 Время новостей Дагестана
11.20 «Городская среда»	20.35 «Служа Родине» 12+
11.50 «Здравствуй, мир!» 0+	20.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
12.20 «Человек и вера»	21.55 «Голос. Дети» 6+
12.45 «Арт-клуб» 0+	22.30 Время новостей Дагестана. Итоги
13.05 «Интервью с Хамис Шамиловой» 6+	23.00 «Парламентский вестник» 12+
13.35 «Мастер спорта» 12+	23.55 Х/ф «Максим Перепелица» 12+
13.55 «Агросектор» 12+	01.30 «Голос. Дети» 6+
14.05 «Галерея искусства» 6+	01.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
14.30 «Память поколений. Александр Ситковский»	02.40 Х/ф «Маленький магазинчик ужасов» 12+
	03.55 «Служа Родине» 12+

ПЕРВЫЙ

05.20 Т/с «Ангел-хранитель».	06.00 Новости.
06.10 Т/с «Ангел-хранитель».	07.10 «Играй, гармонь любимая!» (12+).
07.50 «Часовой».	08.15 «З

Тарихдин чинар

Чи мухбир

“Цийи Кавказ” дестеди А.Омарован “Итимрин кеспи” ктаб (урус чӀалал) чӀадиз гъазурнава. Ана Дагъустан-да спорт вилик финин тарихдай са бязи чинар ачухар-нава, кьуршахар кьунай агалкьунар кьъазанмишай чи са кьадар ватангьлийрикай ихтилат физва. КӀелзавай-бурун фикирдиз чна ктабдин са кьил теклифзава.

Алатай асирдин 50-йисарин кьвед лагъай пай - вах-туну вичин “ранг дегишарзавай” девир. Ахпа 60-йисар, рикӀелай алат тийизвай, кьенин юкьузни чпел фикир желбзамай, инсанар руьгьламишай, умудлу авур, абур-ун рикӀера мурадар кукьлуьрай... Фикиррай чун хьфиз алахъзавай а девир уьмьурдик гурлу гьерекат акату-налди, жуьреба-жуьре рекьер, абурукай яз спортда-ни кьъазанмишай чӀехи агалкьунралди тафаватлу я. А вахтунда советрин физкультурадин тербия гунин кьу-рулушда спортдин кьуршахар кьунин жуьреди важиб-лу чка кьаз эгечӀнай. Жегилар классический жуьреда ва азаддиз кьуршахар кьунал, мадни вичик халкьарин кьуршахар кьунин гзаф кьадар жуьрейрай виридалай-ни хьсан кьайдаяр (прием) акатнавай самбодал гегь-еншдиз машгьул хьанай.

Уьлкведа спортдин жуьрейрикай кьуршахар кьу-низ артух майилзавай регионар малум хьанай, мадни: а девирда хуьрерин жегилрикай гзафбур тӀвар-ван акъатай кьуршахар кьадай устӀар жезвай. ИкӀ, ме-села, Ростовдин областдин Мясниковский райондин Чалтырь ва Крым хуьрерай СССР-дин ва РСФСР-дин са шумудра чемпионар хьайи А.Ялтырян, Г.Термола-ев, Г.Шатворян, Л.Хантимурян ва маса алакьунар авай спортсменар акъатнай. Кеферпатан Осетияда Б.Кула-евакай, С.Дзарасовакай, Т.Дзахсоровакай, М.Бекмур-зовакай СССР-дин чемпионар хьанай.

Ахцегьрин лайихлувал

Дагъустанда Гуниб райондай тир Суракъат Асия-тилов ва дугъустанвийрикай азаддиз кьуршахар кьу-най звелимжи дуйньядин чемпион Али Алиев халкъдиз машгур хьанай. Республикада спорт вилик финай хьсан нетижаяр кьалурзавайбурун арада Ахцегь рай-он кьетӀен чкадал алай. Чи республикадиз 1958-йисуз мугьман хьайи Москвадин областдин (амни спорт ви-лик финай хьсанбурун жергедик акатзавай) кьуршахар кьадайбурун десте Махачкъаладай масаниз ваь, Ах-цегьиз хатадай хьана ракьурайди тушир. РикӀел ала-мукьай меркездин региондин ва ахцегьрин кьуршахар кьадайбурун гуьруьшдал мад сеферда акъвазна са алава хьийин. Ахцегъай хьфейдалай кьулухь мугь-манрин командадин капитан Л. Турина “Советрин спорт” газетдиз “Дагъдин хуьре” тӀвар алаз гьечли макъала ганай. Ам москавиди романтикадин шикилралди (маса жуьре жечир зхир!) башламшнай: “Туьнт балкӀандаллаз чамарзавай атлу, дагъдин булахдал квар кьуьневаз эвчӀзавай руш, багьлар, багьлар, багьлар - гьа ихь-тинди яз пайда хьана чи вилерик Дагъустандин гуьзел хуьр Ахцегь. Иниз чун ахцегьрин кьуршахар кьадайбу-рун теклифдалди атана акъатна. Абурухь галаз Моск-вадин областдин хуьруьн спортсменри азаддиз ва клас-сический жуьреда кьуршахар кьунай дуствилин акъа-жунар тухвана. КӀанда Дагъустанда кьуватлу инсанар, гьавилай эхирни сабурсузвилелди гуьзлемишай нянин сят алукаяла, райондин клуб Агъасиеван ва Мукьта-диран тӀварарихь галай колхозрин-миллионеррин зегь-метчийри сиве-сивди ацӀурна”.

Москвавидин фикирдалди, ахцегьвийри “бес кьа-дарда кьуватлу” команда майдандиз акуднай: “Илла-ки хьсандиз гьассиррал чпин алакьунар стхаяр тир Султан ва Сулейман Эфендиеври кьалурна. Абурукай сифтегьанда “Урожай” ДСО-дин кьилин советдин чем-пионатда кьведра гьалиб хьайи М.Старобыховский-дихь галаз акъажунар садан хийирдизни тахьана кубь-тягьна. Сулеймана лагъайтӀа, вичин кьаршидиз экъе-чӀайдан далу чилиз яна. Ахцегьрин маса кьуршахчий-рини гьалибвал кьъазанмишна - А.Гьаниева, К.Агъа-ева, Ф.Тагьирова. Гьалибвал санлай 4,5:3,5 гьисаб аваз, месийрин хийирдиз хьана”. Классический жуьре-да кьуршахар кьунай акъажунар садан хийирдизни та-хьана акьалтӀна. Мугьманди кьатӀайвал, дагъдин хуь-ре “гзаф кьадарда кьуватлу ва дурумлу жегилар ава, абур у гьасиррал темягь фидай устадвал кьалурзава”.

За гьавурда акъадай чими гьиссеривди РСФСР-дин хуьруьн спортсменрин “Урожай” обществодин кьил-ин советдин азаддиз кьуршахар кьунай кьилди ксар-ин ва команайрин чемпионатдин программа гьиле кьазва. Ам кье адет тир чӀалчӀам лацу чарчел чапна-вач, рангунин шикилралди чӀагурнавач, яцӀу ва веkjь чарчин дамахар гьачирди я. И программади гила чи рикӀелай алатнавай, амма рикӀелай алатиз гьайиф кра-рикай лугьузва. Программадай чир жезвайвал, хуьре-

рин спортсменрин “Урожай” общества азаддиз кьур-шахар кьунал машгьул жез анжах 1958-йисуз эгечӀнай. Сад лагъай йисуз акъажунра Россиядин Федерация-дин 7 региондай команайри иштиракнай, кьуршахар-ни заланвилин 8 категориядай кьиле физвай.

Виридалайни кьезил заланвилин категорияда (52 килограммдив агакьдалди) дагъустанви Султан Эфен-диев гьалиб хьанай, 2 ва 3-чкайрал Москвадин облас-тдай Ю.Арсеньев ва Кеферпатан Осетиядай А.Демеев акъатнай. Кьезил заланвиле (52-57 кг) В.Слонимский-ди (Москвадин область) - 1, Сулейман Эфендиева (Да-гъустан) - 2, И.Битиева (Кеферпатан Осетия) 3-чкаяр кьунай. Юкьван кьезил категорияда (57-62 кг) - Р.Раши-дов (3-чка), юкьван заланвиле (79-87 кг) Абдула Гьа-ниев (кьведни дагъустанвиар) гьалиб хьанай. Коман-дайрин гуьжетдани Москвадин областдин - 1, Дагъус-тандин - 2, Кеферпатан Осетиядин спортсменрини 3-чкаяр кьунай.

Гуьгьуьнин, 1959-йисуз, РСФСР-дин “Урожай” спортдин обществодин чемпионатда цӀуд дестеди ишти-ракнай. Виридалайни кьезил заланвилин категорияда Ставрополдин крайдай тир Н.Байрамухов гьалиб хьа-най, Султан Эфендиева - 2, Якутиядай тир Г.Гребнева 3-чкаяр кьунай. Кьезил заланвиле Сулейман Эфенди-ев гьалиб хьанай, осетинви И.Битиева - 2, якутви П.Ни-колаева 3-чкаяр кьунай. Юкьван кьезилвиле Р.Раши-дов гьалиб хьанай, юкьван заланвилени, 3-чкадал акъа-туналди, садазни тийижир жегил дагъустанви Загалав Абдулбегова вичикай малумарнай. И йисуз сифте яз хуьруьн спортсменрин чемпионатда Ахцегь райондай тир Кьурбан Агъаевани иштиракнай, юкьван заланви-лин категорияда (73-79 кг) ам гьалиб хьанай, Кабарди-но-Балкариядай тир В. Цакоева - 2, Калмыкиядай тир И. Засеева 3-чкаяр кьунай. Юкьван заланвиле и се-фердани Абдула Гьаниева гьалибвал кьъазанмишна, А. Кодзоков (Кабардино-Балкариядай) ва И. Кондрать-

ев (Якутиядай) 2 ва 3-чкайрал акъатнай. И сеферда команайрин арада Дагъустандин спортсменар - 1, Кеферпатан Осетиядинбур - 2, Кабардино-Балкария-динбур 3-чкайрал экьечӀнай.

РСФСР-дин “Урожай” спортдин обществодин гуьз-лемишзавай III чемпионатдин “виридалайни кьуватлу иштиракчийрин” сиягьдини фикир желбзава. И акъажу-нар 30-31-июлди ва 1-августдиз Дондал алай Ростов-да кьиле фенай. ЦӀусад иштиракчидикай чаз агъадихь галай дагъустанвиарни аквазва:

А.АЛИЕВ - СССР-дин спортдин мастер, 1957-йи-суз хуьруьн спортсменрин арада ДАССР-дин чемпи-он. 1959 и 1960-йисара СССР-дин чемпион, 1959-йи-сан дуйньядин чемпион.

А.ГЪАНИЕВ - СССР-дин спортдин мастер, са шу-муд сеферда Дагъустандин ва РСФСР-дин “Урожай” обществодин чемпион, РСФСР-дин чемпионатдин, хуь-руьн жегилприн IV международный спортдин кьугьун-рин призер.

К.АГЪАЕВ - СССР-дин спортдин мастер, ДАССР-дин ва РСФСР-дин “Урожай” обществодин чемпион, хуьруьн жегилприн IV международный спортдин кьугь-унрин призер.

Сулейман ЭФЕНДИЕВ - СССР-дин спортдин мас-тер, ДАССР-дин ва РСФСР-дин “Урожай” обществодин чемпион, РСФСР-дин халкьарин I Спартакиададин призер.

Султан ЭФЕНДИЕВ - СССР-дин спортдин мастер, РСФСР-дин “Урожай” обществодин 1958-йисан чемпи-он, гуьгьуьнин йисан гьа акъажунрин призер.

Р.РАШИДОВ - СССР-дин спортдин мастер, РСФСР-дин “Урожай” обществодин 1959-йисан чемпион.

Гьа икӀ, хуьруьн виридалайни кьуватлу спортсмен-рин арада са пай, ругуд кас, Дагъустандай я, абурукай-ни кьуд кас - Ахцегь райондай. Идахь галаз алакьалу яз, Россиядин лайихлу тренер, вичин бинеяр Ахцегъай тир Э.Шагьмардановаз яб гун: “А девирда ахцегьрин кьуршахар кьадайбурун ад Дагъустандиз чкӀанвай. Рес-публикадин хкягъай командадин са пай ахцегьрикай тир. Жувани иштиракьивилай зи рикӀел алама - респуб-ликадин чемпионатра финалди Ахцегь ва Сергокъала районрин дестеяр гьикӀ акъатдайтӀа, адет яз, ахцегьвиар гьалиб жедай”.

Дагъустанда спорт вилик финикай хкьизвайбуру республикада азаддиз кьуршахар кьунай сад лагъай СССР-дин спортдин мастер ахцегьви Абдула (Абдула-ли) Гьаниев хьайиди рикӀел кхун тавунани тадач. Инал алава хьийин: Ахцегъай са жерге тренерарни акъатна, абур уьлкведин ва виридуьньядин дережайра чикай малумарай са кьадар спортсменар тербияламишна. Ми-сал яз, Кьадир Пирсаидова вири девиррин кьуршахар кьадайбурукай виридалайни хьсанбурук акатзавай Олимпиададин кьугьунрин чемпион, кьуд сеферда дуь-ньядин чемпион Владимир Юмин чӀехи авунай.

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъяй алим

(Эвел - 6-7, 9-12-нумрайра)

4. Гьакьикъатда, Аллагь-Таалади Пайгьамбар (кьуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз) кӀан хьун вири мусурманриз ферз авунва. Гьадисда лагъанва: “Кьин кьазва за Вичин гьиле зи чан авай-дал (Аллагьдал), тамам иман же-дач квекай садазни та зун (Пайгь-амбар) адаз виридалайни кӀани же-далди: адан веледрилай, диде-буба-дилаь, вири инсанрилай” (Бухарий).

5. Аллагьди Пайгьамбардиз (кьуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз) гуьрчегвал ва лап хьсан кьилихар ганва. Адахь тамам гьал ава, ам виридалайни гуь-рчег ва виридалайни тамам инсан я. Ахьтин инсандихь галаз гьикӀ эдеб хуьдач кьван?! Гила чаз а эдебар хуь-датӀа, гьикӀ кьилиз акъуддатӀа чир хьана кӀанда.

Пайгьамбардихь (кьуй Аллагь-дин патай салават ва саламар хьурай вичиз) галаз эдеб хуьн.

1. Адаз муьтлуьгь хьун, вири крар адан гелеваз фин.

2. Пайгьамбардилаь (кьуй Ал-лагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз) вине садни эциг тавун: ам кӀан хьунин жигетдай, адаз гуь-рмет авунин ва адаз гьайбатлувал гунин карда.

3. Пайгьамбарди (кьуй Аллагь-дин патай салават ва саламар хьурай вичиз) дуствал авурдахь га-лаз дуствал хуьн, ада душман авур-бурухь галаз душманвал хуьн, ам рази хьайи кра-разивал, хьел атай кра-рази хьел кьалурун.

4. Адан тӀварцӀиз еке гуьрмет авун, адан тӀвар кьурла салават ва салам гьун.

5. Вири кра-рази адахь инанмиш хьун.

6. Адан Суннатдал чан гьун ва адан шариат кьиле тухун.

7. Адан сурун патав ва гьакӀни мискӀинда сес агъузун.

8. Пайгьамбар (кьуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз) кӀани диндар ксар кӀан хьун ва абурухь галаз дуствал хуьн. Пай-гьамбардиз (кьуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз) душманвал авур фасикьар такӀан хьун ва абуроз душманвал авун.

Чна Пайгьамбардин (кьуй Ал-лагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз) гьакӀиндай тамамви-лелди эдебар хуьнин карда Аллагь-дивай куьмек гун тӀалабзава.

Жуван чандин гьакӀиндай

эдебар

Мусурман кас - кье уьмьурдани (и дуйньядани, Эхиратдани) вичин бахтлувал, хушбахтвал чандиз тер-бия гунилай, адан гьакӀиндай эдебар хуьнилай, адан гьал мадни хьсан-рунилай, ам михь авунилай аслу тирдахь инанмиш я. ГьакӀни адан бах-тсузвал чан чӀуру, чиркин ва мурдар хьунилай аслу тирдахь инанмиш я. Ибур вири и делилри кьалурзавай-вилай я:

Аллагь-Таалади лугьузва: (91-сура, 9, 10-аятар, мана): “Гьакь-икъатда, агалкьунар жеда - ам (ви-чин нефс, чан гунагьрикай, чӀуруви-лерикай) михь авуна, мадни хьса-

Дин

Исламдин эдебар ва ахлакьар

нарайдаз” - (9). “Ва гьакьикъатда, еке зиян жеда - ам (гунагьралди кьев-на) чуьнуьхайдаз” - (10).

Гьадисда лагъанва (мана): “Вири инсанар зкуьнахь рекье гьатзава (кьъазанмишиз) ва абур у чпин чан ишлемишзава, харжзава: садбуру абурукай (дуьз рекье кьвалахна, дин-дар, хьсан, гьалал крар авуна, Ал-лагьдин разивал кьачуна, адалди вичин чан ЦӀун азабдикай) кьутар-мишзава, муькуьбуру (гунагьар, гьарам крар ийиз Жегьеннем кьъа-занмишиз) чеб телеф ийизва” (Мус-лим).

Мусурман кас инсандин чан ми-хьи ийизвайди ва хьсанарзавайди иман гьун, диндар амал авун тирдахь ва ам куфрдин писвили ва гунагьри кьацӀурзавайдахь, чӀурзавайдахь инанмиш я.

Аллагь-Таалади лугьузва: (11-сура, 11-аят, мана): “Ва капӀ ада ая (вуна тамамвилелди, эй Пайгьам-бар) йикъан кье кьилийни ва йи-фен мукьвал сятерани (вахтарани). Гьакьикъатда, хьсан (диндар) кра-ри пис (гунагь) крар алудзава. Ам рикӀел гьун я, рикӀел гьана наси-гьат (ибрет) кьачузвайбуруз”.

Гьадисда лагъанва: “Гьакьикъа-та, муьмин касди са гунагь авурла, адан рикӀе са чӀулав нукьтӀа пайда жезва, эгер ада туба авуртӀа, ам Ал-лагьдихь элкьвейтӀа, адан рикӀ (цӀар-цӀар) гуз михь хьжеда. Эгер ада ар-тухарайтӀа (гунагьар), чӀулав нукь-тӀаярни артух жезва ва адан рикӀ гьалдай акъатзава. Гьам я “муьр-хьера кӀев хьун» вичикай Аллагьди лагъанвай (83-сура, 14-аят, мана): “Туш (акӀ)! Аксина, кар ам я хьи, абур-ун рикӀерал чпи кьъазанмишай кра-рин (гунагьрин) пас акьалтнава (рикӀер гунагьрин муьрхьуь кӀев-нава ва гьахъзавач аниз Кьуръан-дин гьавурда гьатун, адахь иман гьун)” (Ибн Мажагь).

Маса гьадисда лагъанва: “КичӀе хьухь Аллагьдихьай, гьина вун хьайитӀани ва пис кардин (гунагь-дин) гуьгьуьнай хьсан кар ая, ам (пис кар) чӀур хьийидай ва инсан-рихь галаз жуь хьсан кьилихралди твах” (Агьмад).

Гьавилай мусурман кас гьамиша вичин чандиз тербия гуз, эдебрихь галаз вердишариз, ам михь ийиз ва хьсанариз яшамиш жезва. Вучиз ла-гъайтӀа ам (чан) эдеб гуниз, тербия-ламишуниз хьсан крар ва итӀаатлу-вал ийиз алахьиз, пис крарикай яр-гьа жез чалишмиш хьунин карда ви-ридалайни лазим шей я. Инсанди ви-чин чан дуьз хьувун ва эдебрихь га-лаз вердишарун патал, ам михь ва хьсан жедайвал агъадихь галай крар авуна кӀанда:

1.Туба авун. Адан метлеб вири гунагьрикай яргьа ва азад хьун, авур гунагьрин гьакӀиндай пашман хьун, рикӀе гележегда мад гунагь кар хьийи-дач лагъана кьаст тун я. И кар Кьуръ-анда лагъанва: (24-сура, 31-аят, мана): “Ва туба ая куьне Аллагьдиз - вирида, эй муьминар, белки квез агалкьунар жен!” Пайгьамбарди (кьуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз) гьадисда ла-гъанва: “Эй инсанар, туба ая куьне Аллагьдиз, гьакьикъатда, за туба ийизва Аллагьдиз са йикъан кьене виш сеферда” (Муслим).

(КьатӀа ама)

Диндин месэлайриз талуьк суалар пайда хьайитӀа, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхьихь.

Лезги
газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникацийрин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР

М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН

ЗАМЕСТИТЕЛЬ

К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Н. ИБРАГЪИМОВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральный къул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туьклубр хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур эл-
къвена вахкузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
алра гъанвай делилрин дуьзвиллин ва керчек-
виллин патакъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 16.20

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6432

Илишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбуур я.

Икьван яшар хъанвайбууру клелрай
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД

Отделение - НБ РД г.Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Гь

Мубаракрай!

Махачкъалада яшаминш жезвай ашахуьруьнви машгъур
меценат, газетдин вафалу дуст, члехи хизандин къил
Азетуллагъ Исаевич МЕГЪАМЕДАГЪАЕВАЗ:

ВИ 77 ЙИСАН ГАТФАР ТЕБРИКЗАВАЙ "ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН"
РЕДАКЦИЯДИН КОЛЛЕКТИВ.

Каспийск шегьерда яшаминш жезвай, алай вахтунда
М.Гъажиеван тIварунихъ галай заводда крановщицавиле
къвалахзавай

Фазила Ханбутаевна ЖАБРАИЛОВАДИЗ:

Четин пеше хкяна на,
Хас авачир дишегълийриз.
Эверестдал хъиз экъечIна,
Крандин къакъан гурариз.
Яхидур йисуз имаратар
Эцигуник пай кутуна.
Къазанмишиз бул

гъуьрметар,
Лайихлу кар на авуна.
Къе заводдин кранни ваз
МуьтIуьгъ я, лап аял хъиз.
Гумазва вав зиреквал, наз,
Жаван, жегъил чIавуз хъиз.
Мадни уьтквем,
сагълам хъурай!

Юбилей ваз мубаракрай!

ВИ 60 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ ТЕБРИКЗАВАЙ УЪМУЪРДИН
ЮЛДАШ ТАКЪИДИН, ВЕЛЕДАР ТЕЛЬМАН, АЛЬБИНА,
ГЪУЛАНБИГИ ВА ХТУЛАР АЛИЯ, НАРИМА, САБРИНА,
МЕГЪАМЕД, САМИРА, ФАТИМА, РАМАЗАН.

Къайдайрал амал ая!

М.ДИБИРОВ

Къе-пака гад алуькъда. Им
гъуьлерал, вирерал, вацларал
чуьхуьдай вахт мукъва жезва
лагъай чIал я. Дагъустандин
МЧС-ди алай йисан 15-майдал-
ди цин объектрин (эхъуьн патал
туьклубрнавай чкайрин, гъуь-
луьхъ галаз алакъа авай сана-
торийрин, ял ядай базайрин) са-
гъибривай хатасузвал хуьн па-
тал къанунра къейднавай къай-
дайрал амал авуна, документар

гъазурун, серенжемар къабулун
талабзава.

Идалай гъейри, объектрин
хатасузвилин паспортар туь-
клубрун патал МЧС-диз вини-
дихъ къейд авур хътин кархана-
рин реквизитар, хатасузвилин
патахъай жаваб гузвай ксар тай-
инарнавай приказрин копияр ага-
къарун лазим я.

Эгер къанунрал амал таву-
на къвалах кхиле тухуз хъайитIа,
ахътин карханаяр РФ-дин КоАП-
дин статьяйрал асаслу яз жа-
вабдарвилиз чIугвада.

Мукъаятвал квадармир!

Гъар йисуз, гатфар алуькъай-
ла, цIаяр къунихъ галаз алакъа-
лу гьалар хци месэладиз элкъ-
везва. Гатфарихъай къурай ве-
къериз, зирзибилдиз цIай язавай
гзафбур, гъайиф хъи, и кардив
жавабдарвилелди эгечIазвач.
Нетижада чIуру гьалар арадал
къвезва. Зирзибилдик кутур цIай
себеб яз тамар, къвалер кана
алахъай дуьшуьшарни тIимил
хъанач. Гъавилий гатфарихъай
салара, багълара къвалахзавай
гъар са касди цIаярин вилик пад
къунихъ месэладиз къетIен фикир
гун лазим я.

Кылди къачуртIа, ихътин
меслятрал амал авуна къанда:
цIай янавай затI кана куьтыгъ же-
далди гуьзчивал тухун, гар авай

юкъуз цIай хъувун тавун, цIай
хъийизвай чка векьеривай, къа-
леривай яргъа авайди хъун...

ЦIаяр къунихъ мад са себеб
тоқдин пичер, симер къайдадик
тахъун я. Гъавилий абур датIана
къайдадик хъуниз фикир гана
къанда. ГъевечIи аялар текдиз
къвале туна виже къведач. Аял-
рин гьерекатар себеб яз цIаяр
къазвай дуьшуьшар жезва.

Эгер цIай къунвайдакай ха-
бар хъайитIа, энгел тавуна, 01 ва
я 112 нумрайриз зенг ая. ЦIай ха-
дарун патал эвелимжи серенже-
мар къабула. Кузвайди дарамат
яз хъайитIа, рак-дакIар агала,
тоқдин ва газдин пичер хкуд.

РикIел хуьх, чи мукъаятви-
лелай гзаф крар аслу я.

1-апрель Хъуьруьнрин югъ я

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Къунанни гьерен
суьгъбет

- Зун пара тажуб жезва, гьер
стха, гъар вацралай куь суьруь-
дай са гьер кими жезва.

- За ваз вуч лугъун, мукъва-
къили, иесидик чIуру хесет акат-
нава.

- Вучиз ятIа яраб?

- Шаз иесиди вичиз авайни
авачир са "хъб" институтдик ку-
туна.

Жувазни хъуьх,
зазни гъваш

Гъаятда кардал машгъул
бубади айвандик квай чIехи
хтулприз яд гъваш лагъана.

- Хъурай, буба, - жаваб агакъ-
да адав.

Вахт алатна, яд гъаз касни
акъатдач. Мад гъарайда бубади.

- Я аялар, куьне гъизвай яд
гынава?

- Исятда, исятда, буба, - жа-
ваб вахкуда къугъвазвай аялри.

Гъидач хъи яд, гъидач. Эхир
бубадин къвалав гъай къуд
йисавай хтулди лугъуда:

- Буба чан, абуру ваз яд гъи-
дач. Вач, фена жувазни хъуьх,
зазни хкваш.

Гъисабунарни
кIерецар

- Я хва, ваз гъисабунар чир
хъанвалда. Гъахъ гафур яни? -
хабар къада чIехи бубади пуд йи-
савай хтулдивай.

- Эхъ, я буба, за гъисабзава.

- Ваз шумудал къван гъиса-
биз чир хъанва?

- Пудал къван.

- АкI ятIа, бубади ваз пуд кIе-
реци гуда.

Са няхихъ буба къвализ хтай-
ла, хтулди ам шаддиз къарши-
ламишда.

- Буба, я буба, заз гила цIу-
дал къван гъисабиз чир хъанва.

- Агъ, чан зи къегъал хва,
аферин ваз! Амма бубадив кIе-
рецар гумач.

Алверчи

Саида къвале авай шейэр
къватлиз, чантада твазва. Чанта
къулаз яна къалай экъечIиз
къандайла, дидеди ам акъва-
зарна.

- Я хва, вун гъиниз я? А шей-
эр низ тухузвайди я?

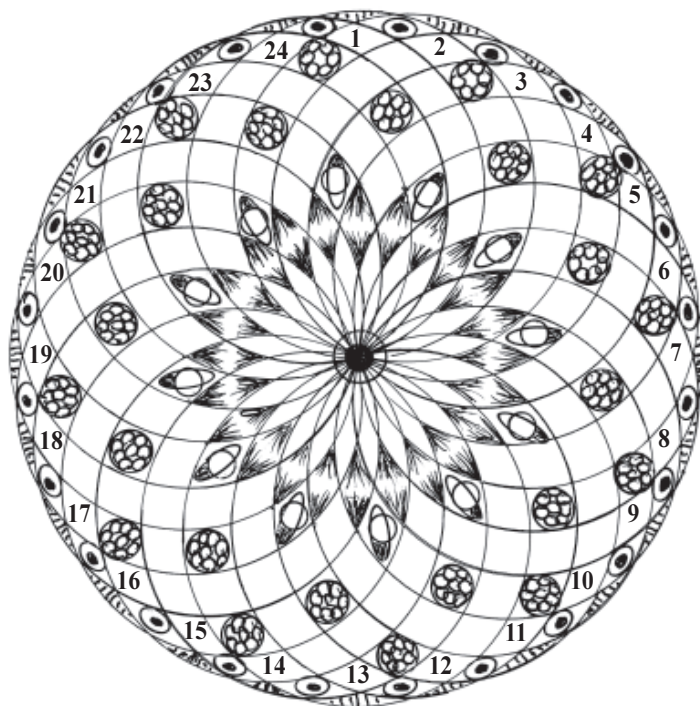
- Зун базардиз я, диде.

- Вучтин базар?

- Шейэр маса гуз. Белки, за-
кайни алверчи жен.

Кроссворд

Туьклубрайди - Салигъ ИБРАГЪИМОВ

1. Вахт, девир. 2. Кхиле гъатдай тIал. 3. Шейэр багъа къиметдай
гудайди. 4. КIаз. 5. Цуру некIеда дуьгъуьни хъчар ргай хуьрек. 6.
Акъваз тийиз, гъамиша. 7. Севрен къвал. 8. "Счастливое детство"
ансамблдин кыл Матаеван тIвар. 9. Сихил. 10. Са кардиз ихтияр
тагун. 11. Дуьгъуь ргай. 12. Гъажибугъда. 13. Агъа, господин. 14.
Ажайиб. 15. Шекердал емишар ргана гъазурдай миже. 16. Масанай
куьч хъанвай кас. 17. Язух кас. 18. Аял хазвай дишегълидиз куьмек
гузвайди. 19. Мал-девлет. 20. Йикъан са вяде. 21. ЧкIай чкаяр. 22.
ЦIаз ядай гам. 23. Нез тежедай гатун куьлуь хали. 24. Мехъер,
межлис кхиле тухузвай кас.

"ЛГ"-дин 13-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦIАРАРА: Къаркьулв. Мани. Афар. Азба. Ктаб. Хали. Неру. Крым.
Ферз. Ипри. ТIвал.

ТИК ЦIАРАРА: Улам. Вакъиф. Нажах. Разисузвал. Мексикави. Чабанмахи.
Уф.

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди Разият вахан
уьмуьрдин юлдаш

Абас АБДУЛАЕВ

рагъметдиз финихъ галаз алакълу яз Нариман ва Къагъриман
Ибрагъимовриз, рагъметлудан хизандиз, вири мукъва-къилийриз
башсагълугъвал гузва.